

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 10 кастрычніка 1986 г. № 41 (3347) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

М. С. ГАРБАЧОЎ:

«ЧАС ПАТРАБУЕ ІНІЦЫЯТЫВЫ, ТВОРЧАСЦІ»

Новае мысленне... Высокая адказнасць і палітычная воля... Напярэдадні рабочай сустрэчы вышэйшых кіраўнікоў СССР і ЗША народы свету чакаюць, што заходнія палітычныя дзеячы здохуюць нарэшце зрабіць практычныя крокі насустрач мірным савецкім ініцыятывам.

«Супрацоўніцтва і ўзаемаразуменне ў пытаннях вайны і міру — патрабаванне ядзерна-касмічнай эпохі, — сказаў Генеральны сакратар ЦК КПСС Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў на мітынг пры адкрыцці помніка Эрнсту Тэльману ў Маскве. — Што датычыць Савецкага Саюза, то мы і далей будзем сумленна і энергічна імкнуцца да гэтага, шукаць палітычныя шляхі ліквідацыі ваеннай небяспекі».

Мы жывём у складаны, поўны супярэчнасцей і дынамізму час — час мужных рашэнняў і новых падыходаў. У прамове на Усеаюзнай нарадзе загадкаваў кафедраў грамадскіх навук М. С. Гарбачоў падкрэсліў: «Час патрабуе творчасці, ініцыятывы ва ўсіх сферах. Ён паставіў беспрэцэдэнтныя па сваёй навізне і маштабах задачы, якія павінны быць вырашаны ў самым сціслым тэрміны».

Курс паскарэння, перабудову немагчыма здзейсніць без апоры на перадавую тэорыю, адзначалася ў прамове. «Сама тэарэтычная дзейнасць становіцца адной з важнейшых рухаючых сіл сацыялістычнага і камуністычнага будаўніцтва, найважнейшым інструментам перабудовы».

Старое, аднак, не здаецца без бою. Нават самі паняцці «перабудова», «паскарэнне» ўжо спрабуюць уціснуць у рамкі мёртвых догмаў, аджыўшых стэрэатыпаў і схем, пазбавіць рэвалюцыйнай сутнасці.

Цяпер як ніколі патрэбны смелыя, наватарскія ідэі. «Таму сёння партыя так востра ставіць пытанне аб «моманце ісціны», аб усталяванні праўды і ў жыцці, і ў навучы, закліканай вывучаць яго...» — сказаў таварыш Гарбачоў. Як вядома, ісціна нараджаецца ў спрэчках. Неабходна шырокая навуковая дыскусія па наспелых пытаннях, у якой супастаўляліся б розныя пункты гледжання, меркаванні; ішла адкрытая, бескампрамісная барацьба ідэй. Разам з тым, адзначалася ў дакладзе, з'якім выступіў перад вучонымі-грамадазнаўцамі член Палітбюро, сакратар ЦК КПСС Я. К. Лігачоў, «высокая культура дыскусій несумяшчальная з навешваннем ярлыкоў, папрокамі ва ўяўных адступленнях ад сацыялізму». Такія прыёмы далёкія ад сапраўднай навукі, ад сапраўднага марксізму.

Адна з важнейшых задач вышэйшых навучальных устаноў — выхоўваць моладзь, здольную мысліць творча, самастойна. Сучасны спецыяліст — гэта перш за ўсё прафесіянал высокага класа, здольны арганізатар. Але многае залежыць ад яго маральных і духоўных якасцей, пачуцця патрыятызму. Моладзь трэба выхоўваць на высокіх прыкладах гісторыі, на традыцыйна партыі і народа, у якіх — няспынная сувязь часоў. «Важна аднак, — пад-

крэсліў таварыш Лігачоў, — каб асэнсаванне мінулага ішло з ясных светапоглядных пазіцый... Іншы раз асобныя людзі, сустракаючыся з парушэннямі норм сацыялістычнай маралі, пачынаюць пагаворваць аб мэтагэаднасці праўляюць цярпенне да рэлігійных ідэй, вярнуцца да рэлігійнай маралі. Яны забываюць пры гэтым азбучную ісціну марксізму, што рэлігія зусім не з'яўляецца крыніцай маральнай асновы ў чалавеку. Не рэлігія паднесла людзям маральныя нормы, якія сталі цяпер агульначалавечымі. Іх выпрацавалі і замацавалі народныя масы ў ходзе сваёй многавяковай барацьбы супраць прыгнёту і насілля багацей, супраць амаралізму і жорсткасці эксплуатацыйнага грамадства. Камуністычная мараль па зместу значна ўзбагаціла агульначалавечыя нормы. Таму нам няма ніякага сэнсу звужаць нашы маральныя ўяўленні, рухаць іх назад, у мінулае».

Данесці да маладога пакалення багацце ідэй і веліч мэт, якія заключаны ў дакументах XXVII з'езда Камуністычнай партыі, — так была вызначана задача прафесарска-выкладчыцкіх калектываў краіны на Усеаюзнай нарадзе вучоных-грамадазнаўцаў.

Загадчык кафедры філасофіі прыродазнаўчых факультэтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта В. С. Сцёпін у сваім выступленні выказаў такую думку: ад таго, якія ўзоры сацыяльнага вопыту перадаём мы моладзі, залежыць, якімі спецыялістамі стануць яны. Вучоны выказаў занепакоенасць тым, што залічэнне найбольш здольных студэнтаў у аспірантуру «адразу ж натыкаецца на праблему іх будучага гарантыванага працаўладкавання. У выніку практычна знік конкурс сярод аспірантаў. Такім чынам парушаецца ланцужок падрыхтоўкі кадраў: здольны студэнт — аспірант, выкладчык — выкладчык вышэйшай кваліфікацыі».

Спецыяліст, узброены марксіска-ленінскай тэорыяй, перш за ўсё павінен умець прымяняць яе на практыцы. Сувязь тэорыі з практыкай — патрабаванне жыцця. Без умацавання гэтай сувязі перабудова грамадазнаўства не адбудзецца. Але трэба памятаць, што сувязь паміж тэорыяй і практыкай — дыялектычная. Дыялектыка заключаецца ў тым, што тэорыя зусім не зводзіцца да простага рэгістрацыі фактаў, яна павінна апыраджаваць практыку, бачыць тое, што схавана часам.

«Светапогляд — гэта не толькі сукупнасць агульных звестак аб свеце. Гэта адначасова ўсвядомленыя класавыя інтарэсы і ідэалы, прававыя і маральныя нормы, сацыяльныя прыярытэты і гуманістычныя каштоўнасці — усё тое, што вызначае выбар лініі паводзін чалавека ў жыцці, яго адказныя адносіны да грамадства і самога сябе».

Гэтыя словы Міхаіла Сяргеевіча Гарбачова прымушаюць усё нас яшчэ раз задумацца аб адказнасці — адказнасці перад часам, перад сваімі народамі, перад краінай. Мы адказныя перад будучымі пакаленнямі. Лёс нашай планеты залежыць ад нас.

УНУМАРЫ:

Мінск—Любляна
ДА ДЗЕН КУЛЬТУРЫ
БССР
У САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ
РЭСПУБЛІЦЫ
СЛАВЕНІ

стар. 2—3

«КАЛІ ДУМАЦЬ ПРА ДУХОЎНАСЦЬ...»

Нататкі Н. ГАЛЬПЯРОВІЧА
аб экалогіі культуры

стар. 4

Публіцыстычны маналог
Пімена ПАНЧАНКІ
і новыя вершы
Сцяпана ГАЎРУСЕВА

стар. 2—3, 12

«Я паехаў

з вёскі...»

С. АЛЕКСІЕВІЧ
гутарыць з былымі
вяскоўцамі

стар. 8—9

«Юбілей Скарыны. Калі ён будзе?..»

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

стар. 12

«На радзіме Ціля Уленшпігеля»

Дарожныя нататкі
Л. Дранько-Майсюка

стар. 14—15

НАДЗЕННЫЯ РАДКІ

Сяргей ПАНІЗНІК

Гадзіннік

Ішоў вясенні дождж.
Жыццё — у звыклым гудзе.
Вялікі вырас хвосц.
Налета ён ці будзе!

Для селяніна здзіў:
не бульбіна — планета.
І мой сад урадзіў.
Спажыць як усё гэта!

Усё — наадварт:
вайной нас голод мучыў.
На сёння — поўны рот,
а ураджай калючы.

У гісторыі — агні
ад карнага нашэсця...
Смерць сёння — з цішыні:
нейтронаў перакрэсце.

Паў-Беларусі сніць
трывогі і надзеі.
Не гад ён, не сіпіць:
ён, атам, толькі дзеліць

хвіліны і жыццё,
планету і пясчынкі...
Гадзіннік нашых дзён,
чакай і ты пачынкі.

Каб не спыніўся ход
вялікіх звонкіх стрэлак.
Год Міру — гэта год
без выбухаў і стрэлаў.

Год Міру — гэта век
без атамнага снення.
Чарнобыля праменне —
слязіна з-пад павек.

Суровы ўрок прад'явіць
аплату не адну...
Жэнева і Рэйк'явік,
закрэсліце вайну!

Паправіце гадзіннік
на несупынный ход!

...Сады ў нас урадзілі!
Дык гэта — кожны год.
Жывучы наш народ.

ВІНШУЕМ

ВЫСОКАЯ ЎЗНАГАРОДА

Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР ўзнагародзіў вялікую групу работнікаў устаноў і прадпрыемстваў культуры, дзеячаў літаратуры і мастацтва ордэнамі і медалямі СССР.

Высокіх узнагарод удастоены многія дзеячы культуры, пісьменнікі, мастакі, нампазітары Беларускай ССР.

Ордэнам Леніна ўзнагароджана народная артыстка СССР, актрыса Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы Галіна МАКАРАВА.

Ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі адзначаны пісьменнік Васіль ВІТКА.

Ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга сярод іншых узнагароджаны пісьменнік Аляксей АСПЕНКА, артысты Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы Генадзь АУСЯННІКАУ і Мікалай ЯРОМЕНКА.

Ордэна Дружбы народаў удастоены пісьменнік Вячаслаў АДАМЧЫК, нампазітар Анатоль БАГАТЫРОУ, галоўны балетмайстар Беларускага фальклорна-харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» Валліціна ГАЯВАЯ, артысткі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы Лілія ДАВІДОВІЧ і Марыя ЗАХАРЭВІЧ, мастак Георгій ПАПЛАУСКІ, пісьменнік Ігнат ДУБРОУСКІ і іншыя.

Поўны спіс узнагароджаных ордэнамі і медалямі СССР будзе апублікаваны ў наступным нумары «Ліма».

— Верш пра нашу моладзь, а дакладней — пра праблему «бацькоў і дзяцей» у яе сучасным пераламленні, — сказаў Пімен Емяльянавіч Панчанка, перадаючы свой новы твор рэдакцыі. — Напісаны, як бачыце, на трывожнай ноце. Для гэтага ёсць важкія падставы. Зыходжу і са сваіх асаблівых назіранняў (у мяне ёсць унукі), і з таго, што ведаю як член Прэзідыума Вярхоўнага Савета рэспублікі, і з той, часам вельмі трывожнай, інфармацыі, якую ўсе мы атрымоўваем з друку і па тэлебачанню. Аб сур'ёзных негатывных з'явах, якія назіраюцца ў асяроддзі моладзі (наркманія, парушэнні закона і г. д.), гаварыў, напрыклад, нядаўна, па тэлебачанню міністр унутраных спраў БССР В. А. Піскароў. Толькі што прачытаў у газеце «Знамя юности» нарыс пра падлеткаў, якія трапілі на лаву падсудных... Нельга не бачыць разгубленасці значнай часткі маладых людзей у сённяшнім неспакойным, зменлівым, супярэчлівым свеце.

Верш напісаўся, дадаў народны паэт, за некалькі гадзін, на адным, як кажуць, дыханні. Спадзяюся, што ён будзе асабліва дарэчы зараз, калі камсамол краіны рыхтуецца да свайго чарговага з'езда.

ПРАБЛЕМА аховы прыроды, рацыянальнага выкарыстання прыродных рэсурсаў — адна з важнейшых праблем, што стаіць сёння перад чалавечтвам. Некаторыя аспекты гэтай праблемы былі раскрыты ў дакладзе, з якім выступіў на сходзе дырэктар Інстытута геахіміі і геофізікі АН БССР акадэмік Р. Г. Гарэцкі.

Дзейнасць чалавека на планеце карэнным чынам пераўтварае яе, гаварыў дакладчык. Колькасць прамысловых адходаў толькі ў нашай краіне вымяраецца астранамічнай лічбай: 6×10^{11} тон за год! Для гаспадарчай дзейнасці штогод скарыстоўваецца 6—7 мільярдаў тон арганічнага паліва. Пры гэтым расходуюцца 10—11 мільярдаў тон чыстага кіслароду. Безумоўна, для развіцця вытворчасці неабходны мінеральныя рэсурсы. Але трэба падыходзіць да іх ашчадна, выкарыстоўваць комплексна і эканомна, падкрэсліў Р. Гарэцкі.

бульба ўжо не даюць завязі з-за хімічнага забруджвання. Ігрушы і яблыкі ў навакольных садах маюць салёны прысмак. Выпадак раней невядомы ў біялогіі, падкрэсліў прамоўца. Нядаўна я дацікавіўся ў знаёмага спецыяліста: што змянілася ў Салігорску за апошнія гады пасля прыняцця спецыяльнай пастановы? Аказалася — нічога, калі не лічыць змены кіраўніцтва. Між іншым, чалавек, які яшчэ нядаўна ўзначальваў калійны камбінат, займае цяпер адказную пасаду ў рэспубліканскім камітэце... па ахове прыроды!

На жаль, прэса наша, ззначыў А. Петрашкевіч у заключэнне, яшчэ вельмі слаба ўзімае пытанні злучных адносін да прыроды, да патрэб чалавека.

Нарэшце мы дачакаліся «часу нарысістаў», а разам з ім і «часу гаспадароў», так пачаў сваё выступленне У. Глушакоў. Закрануўшы

„Зямля і слова“

Адкрыты партыйны сход з такім парадкам дня адбыўся ў СП БССР

Да параўнальна нядаўняга часу Беларусь у геалагічных адносінах была вывучана слаба. Цяпер разведаны многія яе падземныя скарбы. У нашай рэспубліцы шмат радовішчаў карысных выкапняў, амаль усе яны ў той ці іншай ступені распрацоўваюцца. Шырокія геалагічныя даследаванні дазваляюць ацэньваць перспектывнасць радовішчаў, рабіць дакладны прагноз адносна запасаў паліва і сыравіны.

Адзін з самых каштоўных прыродных рэсурсаў — звычайная пітная вада, працягваючы вучоны. Выдатныя якасці артэзіянскай вады на Беларусі шырока вядомы. Аднак ставімся мы да свайго багацця нядбайна, часта злачынна. Напрыклад, жыхары многіх раёнаў беларускай сталіцы п'юць рачную ваду з Вілейскай воднай сістэмы, і ў той жа час многія прадпрыемствы горада карыстаюцца крышталінай чыстай вадой з артэзіянскіх крыніц. А яны ж не бяздонныя!

Дакладчык звярнуў увагу на тое, што геалагічныя веды ў нашай рэспубліцы распаўсюджваюцца слаба, асабліва ў школе, гісторыю ўтварэння Зямлі людзі, далёкія ад геалогіі, не ведаюць зусім, а такія веды для культурнага чалавека неабходныя.

З навуковымі паведамленнямі выступілі на сходзе супрацоўнікі Інстытута геахіміі і геофізікі П. Ф. Каліноўскі і Э. А. Ляўкоў.

П. Каліноўскі пазнаёміў літаратараў з некаторымі дасягненнямі беларускіх палеантолагаў. Гэтая навука дазваляе не толькі даведацца пра тое, якім быў жывёльны і раслінны свет тысячы і мільёны год назад, але і ўявіць, як ён будзе развівацца далей. На тэрыторыі рэспублікі знойдзена багата рэштак вымершых раслін і жывёл (мамантаў, шарцістых насарогаў і інш.). Але, на вялікі жаль, не ўсе людзі разумеюць важнасць палеанталогічных знаходак, у выніку многія з іх для навукі былі страчаны або пашкоджаны.

Аб тым, што такое валуны і што дае іх даследаванне, расказаў прысутным Э. Ляўкоў. Валуны ледавіковага паходжання — неад'емная частка беларускага ландшафту. Пра многія з іх у народзе складзены прыгожыя легенды і паданні. Між тым, калі мы будзем такімі ж тэмпамі, як цяпер, весці тэхналагічнае наступленне на камяні, іх вынішчэнне, дык неўзабаве валуны можна будзе ўбачыць толькі ў музеях.

Дарэчы, многія з валуноў, працягваючы Э. Ляўкоў, з'яўляюцца унікальнымі помнікамі не толькі прыроды, але і гісторыі. Недаравальна, калі такія помнікі знікаюць. Да прыкладу, з 7 так званых «Барысавых камянёў» у нас на Беларусі захаваліся толькі два.

Наша літаратура заўсёды выступала ў абарону прыроды, сказаў, распачынаючы спрэчку, старшыня праўлення СП БССР М. Танк. Але трэба прызнаць, што вельмі часта ўсе нашы намаганні разбіваліся аб каменную сцяну бюракратызму і глупства. Мяне вельмі непакояць абыякавыя адносіны да зямлі, да роднай прыроды. Відаць, пачынаць трэба не з інстытутаў, а са школы, з маленьства. У дзіцячым, у школьным гады трэба выходзіць у людзей пашану да роднай прыроды, да яе багаццяў.

А. Петрашкевіч у сваім выступленні прыцягнуў увагу прысутных да праблем, якія склаліся вакол Салігорскага калійнага камбіната. У многіх мясцінах пад Салігорскам грэчка і

праблемы меліярацыі ў розных рэгіёнах рэспублікі, ён падкрэсліў, што перабудова патрэбна не толькі ў метадах гаспадарання, але і ў нашай свядомасці. Шмат яшчэ павярхоўных, неабгрунтаваных матэрыялаў аб праблемах сённяшняга вёскі, сельскай гаспадаркі выходзіць з-пад пера некаторых журналістаў. Сваю недаведчанасць яны нярэдка падмяняюць самаўпэўненасцю.

А ці даходзіць да каго-небудзь нашы словы? Ці не марнуем мы свой час на пасяджэннях? — такое пытанне паставіў Г. Марчук. Нядаўна мая дачка атрымала ў школе заданне: апісаць аблічча бацькі — рысы твару, колер вачэй, валасоў і г. д. Ці ж не так і мы спрабуем часам апісваць знешні бок праблемы, не ўнікаючы ў сутнасць?

Мой родны Давыд-Гарадок стаіць на рацэ Гарынь. Дык вось, падрыхтаваны план — вывесці раку з горада. Уявіце сабе гэтую фантастычную карціну: гарадскі мост праз раку, якой няма! Гэта быў бы сапраўдны помнік бязглуздасці.

Письменнік прапанаваў, каб на Беларускім тэлебачанні рэгулярна выступалі вядучыя літаратары па найбольш вострых праблемах жыцця.

Тэма галоснасці — балючая тэма, сказаў В. Якавенка. У гэтым я пераканаўся нядаўна ў час паездкі ў раёны, якія прылягаюць да зоны Чарнобыльскай АЭС. Убачанае там мяне вельмі ўсхвалявала. Умовы там няпростыя. Ёсць праблемы з жыллем, з харчаваннем. Але галоўнае — дзеці. Ці ёсць стопрацэнтная гарантыя, што іх здароўе сёння ўжо нічога не пагражае? Інфармацыя аб стане спраў з радыёактыўным забруджваннем яўна не дастатковая. Множацца розныя чуткі і пагалоскі сярод насельніцтва. На жаль, Саюз пісьменнікаў, яго партарганізацыя дагэтуль ні разу не вынеслі на абмеркаванне пытанне аб тым, як абстаць справы, што можна было б зрабіць у гэтай сітуацыі.

Працягваючы тэму галоснасці, В. Мыслівец гаварыў аб становішчы з будаўніцтвам АЦЭЦ пад Мінскам, аб тым, што такой унікальнай будоўлі, як ЦЭЦ з атамным рэактарам, трэба надаваць належную ўвагу.

А. Шаўня выступіў з прапановай — стварыць пры СП клуб аматараў прыроды, якія цікавяцца праблемамі аховы прыроды.

Трэба запрасіць на наступную сустрэчу з пісьменнікамі вучоных-гісторыкаў. Такую думку выказаў К. Тарасаў. Ён прапанаваў арганізаваць таксама секцыю літаратараў, якія распрацоўваюць гістарычную тэму. Гэтая секцыя магла б, між іншым, узяць пад сваю эгіду маладзёжныя клубы аматараў роднай гісторыі.

З заключным словам выступіў акадэмік Р. Гарэцкі. Ён падкрэсліў, што вучоныя і пісьменнікі павінны аб'яднаць свае сілы ў барацьбе за захаванне прыроды, разам узімаць голас супраць бяздумнага, безгаспадарлівага выкарыстання яе скарбаў. Вучоны выказаў упэўненасць, што такія сумесныя намаганні прынясуць плён.

Ад імя ўдзельнікаў сходу першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч выказаў вучоным падзяку за карысную і цікавую інфармацыю, за актыўны ўдзел у рабоце сходу.

Па абмеркаваным пытанні прынята пастанова.

Наш кар.

Беларусь — Славенія

13 кастрычніка ў Славеніі, адной з шасці рэспублік СФРЮ, пачынаюцца Дні Беларускай ССР — у адказ на Дні Сацыялістычнай Рэспублікі Славеніі ў Беларусі, якія адбыліся ў снежні мінулага года. Для ўдзелу ў Днях у Славенію выязджае вялікая група дзеячаў беларускай мастацкай культуры — пісьменнікі, кампазітары, мастакі, артысты, а таксама афіцыйная дэлегацыя на чале з намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР Н. М. Мазай.

Пашыраюцца і ўмацоўваюцца беларуска-славенскія літаратурныя ўзаемасувязі. Толькі што выйшлі з друку ў Мінску адразу дзве кнігі славенскіх аўтараў: томік паэзіі Отана Жупанчыча «У вечным дазоры» (пераклад Ніла Гілевіча) і кніга Прэжыхава Воранца для маленькіх чытачоў «Падарункі» (пераклад Івана Чароты). Крыху раней беларускія чытачы атрымалі раман Бено Зупанчыча «Памінікі», а неўзабаве выйдзе асобным выданнем казка Есіпа Юрчыча «Як казла судзілі» (абедзве кнігі пераклаў І. Чарота).

Прапануем увазе чытачоў новыя вершы сучасных славенскіх паэтаў. Імёны іх беларускім аматарам паэзіі ўжо вядомы па анталогіі «Маці мая, Славенія» (Мінск, 1976) і па публікацыях у нашым перыядычным друку.

Цырыл ЗЛОБЕЦ

Радзіма

называлі мы цябе святой,
калі долках, у траве густой,
ціха, як сцяжынкі мурашоў,
ручкамі бегла наша кроў.

о, радзіма,
з віру смерці выплывалі мы
ў жыццё,
калі ты нам з воч сцірала ноч
воблікам матулі.

Вайна

Страшная была нястача, гора,
блізкасць страшная ўсяго
жывога,
твар адзіны мелі час і чалавек,
час і чалавек не мелі твару.

Тоне ПАУЧЭК

3 песень аб Ані

Гэта песня аб Шпанчкавай Ані.
Аб маме маёй.
Сялянскай дзяўчыне з любоўю
ў сэрцы.
Аб мары яе — разжыцця зямлёй,
аб адлёце ў неба — па смерці.

Дзіцяці даленскіх пагоркаў,
ёй голад далі ў пасаг,
каб цела й душу, у нядолі
горкай,
хвастаў — пісяг на пісяг.

У жменю далі ёй мазоль,
у грудзі — няўрымскаю птаху,
каб ішла праз радасць і боль
па любоў і па хлеб — без страху,

ад нівы да заробку,
ад ранку і да ночы.
Цяпер ужо з гурту продкаў
мне свецяць мамыны вочы.

Калі ёй пастукаў час —
прыбралася моўчкі, ціха,
і нібыта ў неба ад нас
рашыла адно прайсціся, —

каб тут застацца між ландышаў,
між траў і каменя, з намі.
Як гаспадыня з любоўю ў душы,
Як песня аб Шпанчкавай Ані.

Ціт ВІДМАР

Каштаны

пад дажджом

Парасчыняны насцеж
дзверы ў доме,
і з шэрага сутоння
у сутонне
праз іх бесперапынна ходзім

але сцюдзёны
крок твой кожны —
бы ў дзень марозны
пасярод зімы.
То скажаш мне: вазьмі,
то тут жа ўслед: аддай.
А на дварэ — шарэе,

Сёлета ў адным з калгасаў Полаччыны святкавалі Купалле. Святкавалі афіцыйна, з прыцягненнем мясцовага актыву. Трапіў я на свята выпадкова, прыехаўшы ў гаспадарку па іншай справе. Але, даведаўшыся ад людзей, што «купалу гуляць будучы», застаўся. І не пашкадаваў, бо ўбачыў увачавідкі тое, ад чаго мы патроху адвыклі: нязмушаную зацікаўленасць на тварах людзей, гатоўнасць тут жа адгукнуцца на покліч да карагода ці агульнай песні.

Сакратар парткома гаспадаркі без звычайнай паперкі шчыра падзякавала людзям за працу на палатках і фермах, запрасіла да адпачынку. Загучалі песні і вершы, шуганулі ў ліпнёўскае неба іскры вогнішча, і жаночыя галасы завялі: «Дзяўчыначка ночку недаспала, шоўкам кашулю вышывала...»

Ды пакрысе мая замілаванасць пачала згасаць. Прычынай таму сталі «культарганізатары» — маю на ўвазе работнікаў клуба і музычнай школы. Дзелавіта і звычайна пасылалі яны ў натоўп дзяжурныя «хохмы», узятыя, пэўна, з тых бясконца сумных рэпертуарных зборнікаў, якія магутным патокам ідуць у кожны сельскі клуб. (Дарэчы, яны ўжо выцеснілі адтуль бадай што ўсе беларускія выданні. Даўно здзіўляюць мяне той духоўны прымітывізм, халоднае раменніцтва, з якімі напісаны падобныя псеўданародныя прыпеўкі і вершыкі. Іх абрываюць халтуршчыкі на галовы нядаўніх выскочых хлопцаў і дзяўчат, што скончылі наша культасветвучылішча, дзе ў іх, здаецца, выветрылі памяць ад культурнай спадчыне роднага краю).

Да гэтых недарэчных «жартаў», распаўсюджаных на ўсіх клубах краіны, падключыліся «тэхсеродкі». І вось на ўсю дэцымбелавую магутнасць занямантавала наша эстраднае слаўтасць. Моладзь звычайна рушыла на знаёмы голас да калонак. «Робінзончык, ты где?» — пыталася спявачка, і свята на вачах рассыпалася, губляла сваю цнатлівасць і чысціню.

А ля вогнішча спявалі бабулі. Яны ведалі безліч сумных, зухаватых і гарэзлівых, створаных генам народа песень. Нешматлікая моладзь, што засталася ля бабуль, слухала, стаіўшы дыханне. Але «Робінзончык», які «ходзіць па планеце», увачавідкі-перамагаў...

Вяртаючыся дадому, думаў пра ўбачанае, і міжволі згадалася сустрэчы і гаворкі, якія, здавалася б, ніякіх адносін да купальскага свята не мелі.

...Белагаловы хлапчук у кнігарні просіць бацькоў купіць прыгожую кніжку.

— Эта на беларускім. Ты нічаво не паймеш, — з яскравым расонскім ці шаркоўшчынскім акцэнтам адказвае маці.

— А ён што, не беларус? —

нясмела ўступае ў гаворку бацька.

— Нечаво язык ламаць! — злосна абрывае маці.

...Настаўніца прыйшла на сустрэчу ў студыю з загадзя падрыхтаваным тэкстам. Давалося забракаваць. Пасля запісу гаворыць:

— Ведаеце, вось пагаварыла на роднай мове і быццам у дзяцінства вярнулася. А сыны ж мае не разумеюць па-нашаму.

— А як так здарылася?

— І сама не ведаю. Муж таксама тутэйшы беларус, з суседняй вёскі. Скончыў кансер-

ягонай мове. Кожная мова вялікая для свайго народа. У кожнага з нас ёсць сыноўскі абавязак перад народам, які нарадзіў нас, які даў нам самае вялікае сваё багацце — сваю мову: захоўваць чысціню яе, прымнажаць багацце яе.

Чаму ж многія з нас забываюць гэтыя высновы? Калі і адкуль пачалі сваё паўзучае наступленне нацыянальны нігілізм, духоўная абыякавасць да сваіх каранёў, мовы, культуры?

Як пісаў Аляксей Разанаў: «Калі выстойваюць падлескі,

пра што слушна пісалася ў «ЛіМе».

А якая школьная бібліятэка выпісвае «Вясёлку», «Бярозку», «Маладосць»? Наогул, беларускую перыёдыку не знойдзеш нават у некаторых «дарослых» бібліятэках. Неабвержны факт: «Доп» — ёсць, «Сібірскае агні» — ёсць, «Урал» — ёсць, а «Польмя» ці «ЛіМ» не выпісваюцца. Тыя ж, каго гэта дзівіць, свой голас супраць не ўздываюць, бо склалася завядзёнка няправільна, дэмагагічна такі клопат трактаваць.

Кажуць, Наваполацк — горад шматнацыянальны. Сапраў-

агульную атмасферу, якая дацьчыць мовы. Аўтару гэтых радкоў неаднойчы даводзілася чуць пытанні такога гатунку: «Чаму вы гаворыце і пішце па-беларуску?» Бязглуздасць гэтага пытання відавочная, але ж даводзіцца тлумачыць: вывучыў, пішу і гавару таму, што вырас на гэтай зямлі, што лічу неабходным карыстацца мовай народа...

Але вернемся да сферы культуры. Я ўжо казаў, што немагчыма знайсці сцэнарый для агітбрыгады, апісання народнага свята, рэпертуарнага зборніка песень, вершаў, гумарэса, інтэрмедый, маналогаў для канферансе. А колькі, дарэчы, у нас беларускіх канферансеў? Дзіўна, беларуская эстрада зараз папулярная ў краіне, але калі пабываць на канцэрце «Верасоў», дык кідаецца ў вочы, што беларуская песня займае ў іх рэпертуары далёка не галоўнае месца. Адыходзяць апошнім часам ад беларускага рэпертуару і «Песняры». Большасць самадзейных калектываў «ганяюцца» за далёка не лепшымі ўзорамі замежнай і цэнтральнай эстрады. Адзін знаёмы кіраўнік ВІА заказвае мне «тэкст» для песні, прычым, умова яго такая: «толькі не па-беларуску». Маўляў, незразумела. Чамусьці ж нашы пятрэнкаўскія «Ручнікі» выдатна разумеюць на Урале, у Варонежы, як, дарэчы, і стаўшым папулярнай «Вы шуміце, бярозы» Э. Ханка на вершы Н. Гілевіча.

Завінаваціўся роднай культуры і беларускі кінематограф. З беларускага экрану не гучыць беларускае слова, нават такі глыбока нацыянальны наш пісьменнік Уладзімір Караткевіч у экранізацыях страціў сваю адметнасць. Акрамя стужак В. Рыбарава, цяжка прыгадаць іншы самабытны, нацыянальны твор.

Словам, ёсць над чым задумацца, пра што разважаць.

XXXVII з'езд КПСС, XXX з'езд КПБ абудзілі жаданне гаварыць шчыра, прынцыпова, канструктыўна па ўсіх праблемах нашага жыцця. Тыя праблемы, пра якія тут згадаў, узніклі не сёння. Але раўнадушша, прыстасаванства, усё тое, пра што гаварыў Ч. Айтматаў, вялі да таго, што яны не толькі не рашаліся, але і паглыбляліся. Здаецца, паспрыяла гэтаму і наша абыякавасць. Але зараз, у час перабудовы грамадскай свядомасці, ад усіх нас патрабуецца большая адказнасць. Нельга лічыць сябе дзеячам роднай культуры, калі не клапаціцца пра яе будучыню, не шукаць найлепшых сродкаў ачышчэння грамадства ад мяшчанскіх заганаў, найлепшых шляхоў да высокай духоўнасці.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ,
уласны карэспандэнт
Дзяржтэлерадыё БССР
г. Наваполацк

КАЛІ ДУМАЦЬ ПРА ДУХОЎНАСЦЬ...

Некалькі слоў аб экалогіі роднай культуры

ваторыю, музыку выкладае. Калі старэйшы перайшоў у трэці клас, то вызваліў яго ад беларускай мовы. Скажаў: «Цяжка і па-беларуску займацца, і адначасова ў музычную школу хадзіць».

— А малодшы?

— А што малодшы? Калі брат не вывучае, то і яму не трэба. А бацька: «Правільна, каму твая беларуская мова патрэбна?»

— Не настаялі?

— А падумала, можа, яно і так. Цяпер шкадуно, ды позна.

Слушна гаварылася пра гэту праблему ў артыкуле К. Тарасова «Закон і вакол закона» («ЛіМ» за 19 верасня). Цалкам пагаджаюся з аўтарам, бо сумных уражанняў ад сустрэч, падобных згаданым вышэй, было ў маіх журналістскіх вандрожках нямала. І прыгадваю я іх усё часцей і часцей, калі размова ідзе пра бездухоўнасць і спажывецкія адносіны да жыцця, пра моладзь, якая заняла традыцыю бацькоў, памяць народа. Чым іншым вытлумачыць з'яўленне так званых «рокераў», «металістаў», «хвалістаў», усіх гэтых страшных у сваёй пустаце «герліц» і «фраераў», пра якіх пісалася ў «ЛіМе» і ў іншых выданнях.

Занядбанне мовы, нацыянальных традыцый, духоўных скарбаў роднага народа — «манкурства» нашага часу. І, што самае страшнае, добраахвотнае. Дарэчы, пра гэта слушна сказаў у інтэрв'ю карэспандэнту «Літэратурнай газеты» пісьменнік Чынгіз Айтматаў: «Інтэрнацыяналізм — не арыфметыка, не сума складаных, а алгебра многіх нацыянальных культур, што маюць сваю самастойнасць... Бессмяротнасць народа — у

тады выстойваюць лясці!» А з «падлескамі» якраз у нас і не ўсё добра. Неяк на пачатку навучальнага года ў адной з адзінаццаці наваполацкіх школ быў аб'яўлены конкурс чытальнікаў. Дык вось з некалькіх соцень удзельнікаў конкурсу толькі адзін першакласнік (!) прачытаў верш на беларускай мове.

Цяжка пачуць родную мову нават на ўроках... роднай мовы і літаратуры. Як расказвалі мне наваполацкія настаўнікі Якуб Лапатка і Сяргей Сокалаў, далёка не ўсе выкладчыкі гэтага прадмета могуць «прачытаць» 45 хвілін урока ў рэчышчы сваёй моўнай культуры. Зрэшты, у гэтым я меў магчымасць пераканацца і сам, калі нас, літаратараў, запрашалі выступіць у школе: настаўніца, якая павінна паказваць узор у адносінах да мовы, не здолела чыста па-беларуску сказаць нават невялікае ўступнае слова.

Яшчэ горш адчуў я сябе ў адной з вёсак на Браслаўшчыне, калі настаўніца беларускага прыгожага пісьменства не магла размаўляць са мной на мове, якой яна вучыць дзяцей. Што ўжо казаць тады пра тое, што мова не ўжываецца ні на піянерскіх ці камсамольскіх сходах, ні ў час канцэрта ці школьнага вечара...

А як не засумаваць, калі на старажытнай полацкай зямлі школьнікі не ведаюць, хто такі Скарына, Сімяон Полацкі, Ефрасіння, Лазар Богша? Таму не дзіўна, што на радзіме ўходнеславянскага першадрукара, на вуліцы, якая носіць яго імя, працяглы час вісела шыльда з надпісам «Френіск Скорна — доктар искусствоведе-

ды, гэта так: прадстаўнікі звыш 40 нацыянальнасцей жывуць тут. Але — прадстаўнікі. У пераважнай большасці жыхары Наваполацка — гэта былыя вяскоўцы з Расонскага, Верхнядзвінскага, Полацкага, Ушацкага, Міёрскага раёнаў. І яны якраз, як гэта ні парадаксальна, часам галоўныя «абаронцы» ад роднага слова. Дарэчы, шмат маіх знаёмых, што прыехалі сюды жыць з Расіі і Украіны, Малдавіі і Арменіі, дужа дзівіць такая сітуацыя.

А Полацк? Калыска культуры беларускай! Але тут амаль не знойдзеш на роднай мове шыльды, плаката, транспаранта. Праўда, пасля стварэння гісторыка-археалагічнага запаведніка становіцца пачало мяняцца, але не настолькі, каб лічыць, што нешта істотнае ўжо зроблена.

Рэзка панізіўся ўзровень моўнай культуры ў сельскіх школах. Па сутнасці, многія з іх лічацца беларускімі чыста фармальна. Настаўнікі дазваляюць сабе нават перарабляць праграму, карыстацца рускамоўнымі падручнікамі. І зноў жа — побыт. Нават вёскі са спрадвечна беларускімі назвамі нехта ўхітрыўся перакладаць непісьменна, і стаяць цяпер на Прыдзвінні ўказальнікі накшталт «Огородище» замест «Гародзішча» і да т. п. А бяскоўная вуліца Маладзёжыня, Юбілейная, Садовая, Школьная? Быццам няма ў нас пісьменнікаў і артыстаў, герояў, касманаўтаў, вучоных, быццам не ганарымся мы Купалам і Коласам, Багдановічам і Гарэцкім, Буйнікім і Шырмай, Будным і Каліноўскім, Гастэлам і Маневічам...

І яшчэ некалькі слоў пра

Дэкада кніг ГДР

Па традыцыі ў 22 гарадах нашай краіны праходзіць Дэкада кніг Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі. Сёлета яна прысвячаецца 37-ай гадавіне ўтварэння ГДР. Месцам правядзення Дэкады ў нашай рэспубліцы сталі Мінск і Віцебск, у якіх арганізаваны шырокай продажа кніг ГДР, а таксама твораў нямецкіх аўтараў у перакладзе на беларускую і рускую мовы.

Урачыстае адкрыццё Дэкады кніг ГДР адбылося ў выставачнай зале Дома кнігі ў Мінску. Да гэтай знамянальнай падзеі была прымеркавана экспазіцыя выданняў Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

Першы намеснік старшыні Дзяржкамвыда БССР Р. А. Ткачун, які выступіў на ўрачыстым адкрыцці, падкрэсліў, што кнігаабмен паміж Беларуссю і ГДР з кожным годам пашыраецца. У нашай рэспубліцы ў перакладзе на беларускую мову выдадзена 56 кніг нямецкіх аўтараў, агульнае тыраж якіх склаў больш за 6 мільянаў экзэмпляраў. На мінулай Маскоўскай міжнароднай міжнароднай выстаўцы-кірмашы нямецкія выдаўцы заключылі кантракты на выпуск кніг В. Быкава, І. Шамякіна, У. Караткевіча, В. Гілевіча, М. Стральцова, М. Чаргінца, Э. Снобелева... У сваю чаргу беларускі чытач атрымаў

далейшую магчымасць знамяціцца на сваёй роднай мове з некаторымі творамі нямецкіх аўтараў. З правядзеннем Дэкады супаў выхад на нямецкай мове кніг «Гандлярка і паэт» І. Шамякіна і «Дзікае палляне караля Стаха» У. Караткевіча.

А. Вярцінскі, які выступіў ад імя Саюза пісьменнікаў БССР, гаварыў аб значэнні творчых кантактаў, духоўнага ўзаемаабмену паміж братнімі народамі.

Консул Генеральнага консульства ГДР у Мінску Х. Трыніс гаварыла аб пастаноўцы выдавецкай справы ў рэспубліцы, адзначыла велзарную цікавасць у яе краіне да творчасці савецкіх пісьменнікаў, падкрэсліла, што растуць кнігаабмен садзейнічае духоўнаму ўзаемаўзабагачэнню двух народаў.

На цырымоніі адкрыцця прысутнічалі старшыня Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. І. Дзялец і генеральны консул ГДР у Мінску В. Янда.

Выступае першы намеснік старшыні Дзяржкамвыда БССР Р. А. ТКАЧУК.

Фота Ул. КРУКА

СПАЧУВАЕМ, — кажучь мне цяпер сябры ды знаёмцы. — Хлыстка цябе ў «ЛіМе» праспрагалі...

— Ды што вы, — адказваю я. — Ніхто не памёр.

А справа, бадай, у тым, што сам жанр літаратурнай палемікі «развіваўся» ў нас на працягу апошніх дзесяцігоддзяў пераважна ў кулуарах. Таму ўсялякае публічнае абстрактнае паміж крытыкамі, нават не знаёмымі асабіста, успрымалася многімі, як замгленая літаратурнай тэматыкай сутыкненне асабістых неспрыяльных. Змяніць такое становішча на лепшае магла і можа толькі перавага публічнай палемікі над кулуарнай. І таму мяне шчыра ўзрадаваў водгук Алы Сямёнавай («ЛіМ», 11.VII.1986) на мае крытычныя нататкі («ЛіМ», 27.VI.1986). У ім, у водгук, бачыцца яшчэ адно канкрэтнае сведчанне тых пераменаў, якія адбываюцца цяпер у жыцці і ў літаратуры, перадусім — галаснасці.

наўмысных — умяшанняў у аўтарскі арыгінал: ад арфаграфічных і стылявых памылак, ад якіх часам сур'ёзна церпіць чысціня і прыгожасць нашай мовы (перадусім у выніку неабдуманых калькаванняў) да той ці іншай ужо не карэктарскай, а рэдактарскай праўкі, да адхілення твора. Разумею, што, пішучы гэта, я міжволі выпрабую рэдактара сваёй публікацыі, але надзея на публічнасць — перамагае.

Таму паспрабую акрэсліць праблему.

Алесь Асташонак ужо казаў у сваім артыкуле пра тое, з якой часам цяжкасцю таленавіты творы прабіваюць сабе дарогу ў драматычны. Пра тое самае ў крытыцы нагадаў з «Літаратурнай газеты» Анатоль Сідарэвіч. Не іншае становішча ў прозе і паэзіі. Прывяду адзін прыклад.

Малады здольны паэт Алесь Усеня друкаваўся даўно і шмат. Рос, так бы мовіць, і вяршыня ягоных публікацый ста-

І больш таго. Калі праваць і «адводзяць» перадусім маладых, дык перадусім для маладых такая палеміка можа стаць карыснай школай шырасці, прычыну і творчасці. Ніхто тады не будзе назапашваць асабістыя крыўды, якія муляюць нашы душы і так ці інакш адбіваюцца на здароўі і літаратуры.

Што да чэргаў па кнігі, дык тут даволі блытанае становішча. Я думаю, што зборнік апавяданняў У. Фолкнера, які выпусціла тыражом 250 000 рэспубліканскае выдавецтва, яшчэ ляжыць у кнігарнях з-за мяккай вокладкі, дробнага шрыфту, шэрай паперы і завысокае цаны (2 р. 20 к.). У іншым паліграфічным выкананні (у такім, напрыклад, як «Алімпіяда») яго разабралі б адразу. Вы кажэце, што Пташнікаў і Кудравец — не для вагона. А Быкава і Караткевіч — сам бачыць — чытаюць і ў цягніках. Дастаеўскага — таксама, хоць ён і паграбуе пэўнае надрыхтоўкі і ўдмліва-

гаворцы шмат было сказана пра мастацкую сутнасць літаратуры. Толькі сказа-на, можа быць, не зусім ясна і празрыста. Бо, урэшце, большасць размоўцаў адавала перавагу аб'ектыўнаму зместу над суб'ектыўнымі мастацкімі сродкамі, гаварылі больш пра самое жыццё, пра тое, што між жыццём і літаратурай, і менш — пра самую літаратуру, пра брак «слова істэна і пэўнага» (А. Бітаў). Вось чаму выклікаў такую нязгладу цытаваны артыкул У. Навумовіча.

Дзеля «камплектнасці» гэтага кола праблем трэба назваць яшчэ праблему арыгінальнасці, якую М. Багдановіч лічыў самым важным крытэрыем вартасці літаратурнага твора. Сёння ў нас вельмі шмат «добрых сярэдніх» (А. Мальдзіс) аўтараў, так званых «вострых прафесіяналаў» — не больш. Але ж яны — не наватары, яны толькі ўмацоўваюць літаратуру сёння і ніяк не рухаюць яе ў заўтра.

Цалкам слушна пра арыгінальнасць у крытыцы піша А. Сямёнава. Прычым арыгінальнасць тут — толькі першаснасць, толькі навізна, але не арыгіналізацыя. Хоць, бадай, і арыгіналізацыя часам можна апраўдаць як хваробу росту, як «прыстрэлку». Ужо лепей яно, чым каторы раз тое самае, бо яно — жы-вое. Так бы мовіць, а дзвюх бедаў...

А вось пра гісторыка-літаратурны вопыт мы ўсё ж гаварылі мала. Толькі нядаўна выйшла з друку кніжка крытыка С. Палуяна. А кодкі яшчэ твораў і забытых талентаў чакаюць свайго другога адкрыцця, уключэння ў сучасны літаратурны працэс, у нашы сённяшнія дыскусіі! Скажам, у адной рэцэнзіі мне падалося трапіным параўнанне апавесці У. Арлова «І вярталіся мы...» і М. Гарэцкага «Дзве душы». Падобная тэма — вяртанне нашай моладзі з «Вечнага Выраю» (так назваў гэты стан паэт Алег Мінін) да этнічных і гістарычных каранёў свайго народа, падобныя ў думках сваіх і ўчынках некаторыя героі. Але ж атрымліваецца, што толькі для сябе параўнаў. Для дзесятка спецыялістаў, дасведчаных.

Выходзіць так, што ў справе перавыдання нашай спадчыны мы ўсё яшчэ спадзяемся на нечае ваявое вырашэнне. Між тым, у атмасферы публічнасці гэта задача найперш для крытыкі — абмеркаваць і вырашыць — ці ж варта пера-выдаць «Дзве душы»? У чатырохтомнік М. Гарэцкага яны не ўключаны і асабіста мне здаецца, што дарма. Спашлюся ў гэтым на Уладзіміра Караткевіча, які ў апошнім сваім эсе (пра Мсціслаў) залічыў апавесць у залаты фонд роднай літаратуры.

Шмат чым актуальнай застаецца і нашаніўская, і заходнебеларуская крытыка. Вось што я меў на ўвазе, калі казаў, што сённяшні крытык павінен усё гэта ведаць, прачытаць і ўдзячна выкарыстоўваць. Каб зноў не паўтараць ужо некалі сказанае. Вельмі дарэчы гаварылася пра забытую спадчыну і на апошніх партыйным і пісьменніцкіх з'ездах.

Толькі два ўдзельнікі перадз'ездаўскай гаворкі — І. Жук і А. Асташонак — за-кранулі цяжкасці моўныя. Маю на ўвазе цэлы комплекс праблем, якія ўзнікаюць пры ўзнаўленні на паперы сучаснага гарадскога жыцця. Калі гэтае жыццё пера-кладзец, дык яно выходзіць не зусім праўдзівае, калі вышукваць у горадзе рэальныя беларускамоўныя азсісы — не-тыповае. Арыентаваных на рэалістычны метад пісьменнікаў у прычыне не можа задавальняць ні першы шлях, ні другі. А крытыка пра гэта маўчыць. Мала не абмяркоўвае, нават не ставіць гэтых праблем. Што рабіць? Можна, шукаць выйсце ў білінгвізме, якім карысталіся рэалісты мінулага стагоддзя?

Як бачым, складаная нашай палемікі далёкія ад асабістага. Наадварот. Сур'ёзнасць толькі названых праблем, патрэба іх распрацоўкі не пакідаюць часу і месца дзеля «высвятлення адносін». Перад намі — рэальныя задачы, якія да-гэтуль (пра што каза і А. Сямёнава) мы часта падмянялі надуманымі канфліктамі і праблемамі. Зарука нашага плё-ну бачыцца ў яднанні, шчырасці і пуб-лічнасці.

Нарэшце, апошняе — пра суд. Паспра-бую ўсё ж пакінуць за сабою гэтае мер-каванне. Бо, на маю думку, сама маста-цкая літаратура — гэта суд: аналіз, ацэ-нка, узнаўленне жыцця. Крытыка — суд падвойны, «апеляцыйны». Ёй і цяжэй. Бо яна разглядае як само жыццё, так і раз-гляд гэтай жыцця ў мастацкім творы. Але вось што тут вельмі істотна. Сам крытык зусім не павінен быць суддзёй. Ён толькі абавязкова мусіць прысут-нічаць на гэтым судзе. Няхай на самай га-лёрцы, але тут, у зале... Зразумела, што гэта дастаткова фігуральна. Але такі суд і такая прысутнасць як нішто іншае па-трабуюць ад крытыка найвышэйшай ме-ры аб'ектыўнасці і адказнасці за пра-моўленае слова.

Спраўды, як адзначае А. Сямёнава, у

Сяргей ДУБАВЕЦ

ВІВАТ, ПАЛЕМІКА!

27 чэрвеня гэтага года штотыднё-вік надрукаваў артыкул С. Дубаўца «Праблемы сапраўднага і ўяўнага». Некаторыя высновы крытыка выкліка-лі нязгладу калегаў па пярэ (гл. рэ-спліку А. Сямёнавай у «ЛіМе» за 11 лі-пеня). Палемічныя нататкі С. Дубаў-ца, якія газета змяшчае сёння на сва-іх старонках, гэта не толькі прадаў-жэнне палемікі з А. Сямёнавай, а хутчэй спробы асэнсаваць стан сучас-най крытычнай думкі, вызначыць не-каторыя праблемы развіцця нашай лі-таратуры на сучасным этапе.

Узрадавала таксама шырыня нашых палемічных магчымасцей. Бо ў цэлым шэрагу аспектаў, якія дагэтуль мірна пе-раварваліся ў адасобленых крытычных выступленнях, думкі, аказаўца, рэзка падызляюцца. А значыць, пільнейшай ста-ла ўвага да літаратурнага працэсу. Зра-зумела, што гэта так не абнадзейвала б, калі б у асноўным — шчырым клопаце пра літаратуру — і ў некаторых іншых аспектах пазіцыі не супадалі.

Вось, напрыклад, у пытанні пра славу-тую «друкарскую блыху», якая часцяком закрываецца ў публікацыі і з якой чы-тач міжволі робіць «насарога». Міжволі, бо ён не чытае арыгіналаў і мяркуе толь-кі з таго, што трапіла ў друк. Тут я цал-кам згодны з А. Сямёнавай і, як рэчавы доказ гэтай згоды, кладу на ўяўны стол перамоваў сваю «блыху». Так зда-рылася, што асноўнае пытанне маіх на-татак «Ці быць нашай літаратуры заў-тра?» у друку стала пытаннем «Якой яна павінна быць?»

— Ці ж гэтае і ці толькі гэтае пытан-не мусіць абыходзіць крытыку? — зусім слушна пытаецца А. Сямёнава. — Мы мо-жам гаварыць пра тое, чаго чачам ад літаратуры, але не пра тое, якой яна па-вінна быць.

Адсюль — справядлівае маралітэ аб прафесійнай этыцы.

Заўважу, што пры ўсім гэтым пачува-юся ўдзячным «блысе». Бо мяркую, што менавіта яна, разам з «блхой» пра Джонаса-Джойса, стала не апошняй пры-чынай нашай палемікі. Мяркую таксама, што канструктыўным пагадненнем у гэ-тай справе стане, напэўна, пільнейшая ўвага крытыкі як да «блхо», так і да «на-сарогаў». Тут можна скласці цэлую гра-дацыю самых розных — выпадковых і

ла невялічкая (напэўна, і не зусім уда-лая) нізка вершаў у калектыўным збор-ніку «Крыло». Пасля пачаліся блуканні аўтара па «мэтрах» і выдавецтвах. Але паўсюль, відаць, насцярожвала гранічная аголенасць калізіі, якая ляжала ў аснове кожнага верша. У «Полымі» паэту так і параілі — «прыбраць вастрэню», «змяк-чыць» і тады (а тады заставаўся адно шэры жур) вершы апублікуюць. Да го-нару Усені, ён не спакусіўся. Але і вер-шаў болей не піша. Шкада. На маю дум-ку, гэта быў ужо дастаткова сфарміра-ваны і, бадай, адзіны ў сваім родзе паэт. У добрым сэнсе паэт ад журналістыкі, які і пайшоў з галавой у гэтую другую, як аказалася, больш спрыяльную галіну духоўнай работы.

Упэўнены, што ў кожнага з нас па-добных прыкладаў адводу, або праўкі, якая псуе твор,— шмат. І кожны такімі прыкладамі не раз абураўся ў кулуарах. У абстаноўцы малой публічнасці мы не-як маўліва пагадзіліся лічыць гэта дроб-нямі, з якімі не варта ды і бескарна ваяваць. А ў выніку нашы рэдактары-выдаўцы сталі для нас канцовай інстан-цыяй з неаспрэчным і непадзельным пра-вам на апошняе слова. Цяжка наогул што-небудзь пісаць, ведаючы пра поўную сваю залежнасць ад нечае волі, настрою, капрызу.

Выйсце тут, думаецца, у тым, каб раз-глядаць усё «блхо» ды «насарогаў» луб-лічна, у друку. Гэтым мы ўжо часткова вырашым праблему. Бо нязгладу аўтара звычайна выклікае не так сама праўка або сам адвод, як адсутнасць або не-грунтоўнасць тлумачэнняў. Калі ж у га-ворку ўключыцца рэдактар — мы вы-рашым праблему цалкам. На карысць дэмакратызацыі літаратурнага працэсу.

Але дзівіць іншае. Рарытэтамі адразу сталі нядаўня выданні А. Стрындберга і новага рамана. Ніколі не бачыў у кні-гарнях М. Пруста, Г. Гэсэ, Т. Мана... Пра механіку гэтых працэсаў, думаец-ца, мы яшчэ будзем гаварыць, палемі-заваць. Але перадусім трэба прызнаць тое, што беларускія пісьменнікі зусім ні-чога не прапануюць сёння шырокай і перспектыўнай аўдыторыі прыхільнікаў інтэлектуальнай прозы. «Сёння перад на-шым грамадствам стаіць задача паска-рэння, — пісаў у «Літаратурнай газете» В. Каверын. — Але мы нічога не дамо-жамся ў паскарэнні, калі вырашаць гэ-тую задачу стануць малаінтэлектуальныя людзі. Яны будуць толькі перахаджаць справе». Напэўна, прайшлі тыя часы, калі пісьменнік, дбаючы пра «эразумеласць» сваіх твораў, разжоўваў усё да прымі-тыву, апускаўся да «ўзроўня народа». Сёння ўжо да гэтага ўзроўню трэба па-дымацца. Глыбокай і складанай прозай ужо чытача не адпалохаеш. Наадварот. Між тым інерцыя той самапрымітыва-цыі ў нас яшчэ вельмі моцная. «Маё глы-бокае перакананне, — піша, напрыклад, З. Прыгодзіч, — чым буйнейшы талент — тым меней у яго патрэбы прыягаць да розных фармалістычных выкрутасаў. Ускладненасць формы вельмі часта слу-жыць адной мэце: замаскіраваць бед-насць, прымітывнасць зместу». Магчыма, З. Прыгодзіч меў на ўвазе перагружа-насць, грувацкасць, забытанасць фор-мы? Ускладненасць жа процілегла прымі-тывізму. Складаная форма сведчыць пра складанасць індывідуальнага света-погляду творцы. Зрэшты, супраць чаго тут ваяваць? Асабіста я амаль не суст-ракаў у беларускай літаратуры гэтых ускладненых па форме твораў.

Зразумела, вы можаце запатрабаваць ад мяне прыкладаў не толькі з заходніх літаратур. Маўляў, дзе ж тая інтэлек-туальная проза ў суседняй, рускай літа-ратуры? У мяне такіх прыкладаў няма. Але, думаецца, што адсутнасць такой прозы там — часовае і істотна кампен-суецца інтэлектуалізмам крытыкі. Як вядома, крытыка заўсёды выступала іні-цыятарам новага ў рускай літаратуры. У нас такім ініцыятарам была паэзія. Гэта пацвярджае і творчасць Алесь Ра-занава, які, здаецца, пакуль што адзін, «сам школа і сам напрамак».

Побач з праблемай інтэлектуалізму стаіць праблема інтэлігентнасці нашага прыгожга пісьменства. У крытыцы мо-жна сустрэць думку, вартую асобнай па-лемікі, пра тое, што ўся наша літаратура — у добрым сэнсе мушкетар, г. зн. не ін-тэлігентная. Больш таго, неінтэлігент-насць атаясміліваецца часам з нацыя-нальнай спецыфікай літаратуры! Дзе ўжо тут гаварыць пра ўзнаўленне на паперы сучаснага беларускага горада! Вёска — карміцелька...

Спраўды, як адзначае А. Сямёнава, у

ДЗЕЛЯ ЖЫЦЦЯ НА ЗЯМЛІ

Сорак першая сесія Генеральнай Асамблеі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, якая праходзіць у гэтыя дні, працуе ў складанай міжнароднай абстаноўцы, якую па-раўнаўнай магутнасці нагнаўцаюць Злучаныя Штаты Амерыкі і мілітарызаваныя колы іншых краін. Аднак мі-ралаюбівыя сілы робяць усё магчымае па ле а-здаўленні, прадухіленні тэрмадэзернай катастро-фы. Гэтаксама дэлегацыі СССР, УССР, БССР, ін-шых краін сацыялістыч-най садружнасці накіроў-валі сваю дзейнасць у абарону міру на зямлі і ў час 40-ай, леташняй се-сіі Генеральнай Асамблеі ААН.

Аб удзеле БССР у ра-

боце гэтай сесіі рас-казаўца ў зборніку «За-мір і супрацоўніцтва па-між народамі», падрых-таваным да друку Мініст-эрствам замежных спра-ваў Беларускай ССР і вы-пусцітым выдавецтвам «Беларусь».

«Асноўныя вынікі 40-й сесіі Генеральнай Асам-блеі ААН» — гэтым артыку-лам міністра замежных спра-ваў БССР А. Гурэвіча ад-зрываецца кніга. У ёй змяшчаны шэраг даку-ментаў, выступленні дэ-легатаў, рэзалюцыі, ся-род аўтараў якіх была Беларуска ССР.

Друкуецца і выступле-не В. Зуёнка на пленар-ным пасяджэнні Ге-неральнай Асамблеі па пы-танні аб ажыццяўленні

Дэкларацыі па прадастаў-ленні незалежнасці на-ляльным краінам і наро-дам. Прадстаўнік бела-рускай дэлегацыі, у пры-ватнасці, адначасна ў справе ажыццяўлення Дэкларацыі па прадастаў-ленні незалежнасці на-ляльным краінам і наро-дам зроблена шмат, да-сягнуты вялікія пазітыў-ныя вынікі. Аднак Арга-нізацыя Аб'яднаных На-цый павінна прыкласці новыя намаганні для да-сягнення хутчэйшага і поўнага ажыццяўлення канчатковых мэтаў дэ-кларацыі, для выканання сваёй гістарычнай Дэкла-рацыі аб прадастаўленні незалежнасці каланіяль-ным краінам і народам».

Г. ВАРЭНІЧ

Абмяркоўваем творы, вылучаныя на атрыманне Дзяржаўных прэміяў БССР

Аляксей Кулакоўскі, безумоўна, адзін з цікавых і самабытных майстроў беларускай прозы. Яскравым пацвярджэннем гэтаму з'яўляюцца яго новыя творы — раман «Васількі» і апавесць «Белы сокал», у якіх паўней раскрыўся талент пісьменніка, выявіліся індывідуальныя асаблівасці яго творчасці.

гаспадарліваць, прыцыповасць — тое, што цалкам адрознівае яе ад Кухарчыка, які баіцца новага, таму што з гэтым новым «аджыве» і ён сам — кансерватар і невук. Канфлікт вырашаецца на карысць Мальвіны, бо яна не адна, а мае цвёрдую падтрымку з боку сяброў па працы.

Канфлікт асабісты асноўна-

рых, якія жывуць на той зямлі, за якую ён змагаецца. Яшчэ С. Гусак у сваёй нааграфіі аб жыцці і творчасці Аляксея Кулакоўскага адзначаў майстэрства пісьменніка, яго здольнасць «ускрыць самую сутнасць псіхалогіі чалавека». У рамане «Васількі» яскравым пацвярджэннем такога майстэрства з'яўляецца вобраз жанчыны-маці, якая радуецца першай дзіцячай усмешцы, першаму зубку...

У апавесці «Белы сокал» аўтар засяроджвае ўвагу на бытавых дэталях, якія нясуць пэўны сімвалічны змест. Напрыклад, гліняная місачка са жменямі «попелу замест дзіцячага сняданку», пустыя дзіцячыя калыскі ў пакінутым доме — прыводзяць да думкі аб жахлівасці і недарэчнасці вайны.

У народнай творчасці паняцці чалавек, радзіма, зямля заўсёды былі ў цесным адзінстве. Быліны і народныя паданні адлюстравалі эпізоды, калі ў моманты найбольшага напружання барацьбы родная зямля надавала моцы сваім асілкам, дапамагала ім перамагчы ворагаў.

Элемэнты фальклорных матываў і народнай сімволікі заўважаюцца і ў апавесці «Белы сокал». Напрыклад, той жа Віхораў ляжыць на зямлі цяжка паранены і чуе востры пах палыну, які раней не адчуваўся так шчыпліва-балюча, і гэта надае яму сілы, быццам родная зямля дапамагае свайму салдату выстаяць у барацьбе. Гэта ў А. Кулакоўскага сімвал народнага духу, сілы народнай, ад якой «з'явіцца надзейная чысціня, і здаровы, жыватворны дух пачне ўладарыць навокал».

Аляксей Кулакоўскі ў сваёй літаратурнай творчасці заўсёды ішоў ад жыцця, адчуваў пульс гэтага жыцця і быў непарывна звязаны са сваім народам.

Альбіна ХРОМЧАНКА, супрацоўніца Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР

Пра паэзію Яўгеніі Янішчыц шмат пішуць, спрачаюцца, разважаюць. І гэта вельмі натуральна. Шчырая, узнёслая, паграмадзянска сумленная, яна заўсёды знаходзіць дарогу да чытача. Бо ўсё, што звязана з яго паўсядзённымі клопатамі, радасцямі і трывогамі, з яго вечнымі пошукамі сэнсу жыцця, у паэзіі Яўгеніі Янішчыц мае сваю высокую каштоўнасць і значэнне.

Ці душу сваю пачуць, —
Белы гусі, белы чайцы
Гаману са мной вядуць...

Якая чысціня пачуццяў, замілаванасць тону, пранікнёнасць і задушевнасць выразу! Вось ужо сапраўды лірычны дар — рэдкі дар. Я. Янішчыц умела валодае мілагучным і маляўнічым беларускім словам, умее адчуць яго глыбінны паэтычны сэнс, асацыяўнасць і шматзначнасць. У яе вершах амаль ніколі не

З ДУМКАЙ ПРА ЧАЛАВЕКА

Раман «Васількі» адлюстроўвае час індустрыяльнай перабудовы краіны, час навукова-тэхнічнай рэвалюцыі і ў першую чаргу — лёсы людзей, іх духоўныя пошукі. Гэта твор пра беларускіх шахцёраў, якія жывуць у невялікім гарадку Васількі.

У рамане яскрава вызначаюцца два канфлікты — творчы і асабісты, якія цесна ўзаемазвязаны між сабой. Вытворчы канфлікт грунтуецца на сутыкненні новых, перадавых ідэй Мальвіны і адсталых, кансерватыўных поглядаў Кухарчыка. Мальвіна — не толькі прыцыповы і сумленны чалавек як у сям'і, так і на працы, але яшчэ паграмадзянска актыўны і няўрымслівы. Яна хоча ўвесці новую тэхналогію здабычы калійнай солі і марыць аб практычным прымяненні гэтай солі на палях калгасаў. Клопат аб лепшым заўтрашнім дні свайго краю, аб шчасці і дабрабыце людзей,

ещэ на супрацьпастаўленні вобразаў Мальвіны і яе мужа Горбіка, на іх розных жыццёвых пазіцыях, маральна-этычных прыцыпах і паводзінах. На вобразе галоўнай герані пісьменнік імкнецца раскрыць маральную сутнасць вобліку савецкага чалавека.

Праблема гуманізму ставіцца аўтарам і ў апавесці пра вайну — «Белы сокал». Галоўны герой твора Віктар Віхораў пасля шпіталю меў вольныя суткі да адпраўкі цяжніка на фронт. Жаданне пабачыць родных і страх спазніцца на цяжнік, парушыць воінскі абавязак не давалі яму спакою. Аднак любоў да родных вяла ўсё ж такі яго па знаёмым мясцінам і Віхораў прыходзіць да высновы, што «падтрымка сям'і ў цяжкую часіну таксама абавязак савецкага воіна». Адметнай рысай характару галоўнага героя з'яўляецца яго любоў не толькі да сваіх родных, але і да людзей яму невядо-

«ПАД КРЫЛОМ ПРАМЕННАЕ РАДЗІМЫ...»

Матчына калыханка і роднае слова, памяць дзяцінства і традыцыі продкаў, Айчыны боль і будучыня Зоркі-Зямлі. Чалавек, народ, Радзіма... Сутнасць кожнага з гэтых паняццяў, як заўсёды бывае ў сапраўднай таленавітай паэзіі, наскрозь прасвечана аўтарскай любоўю, аплачана ўласным болем, выверана сумленнем. І, магчыма, найглыбей і выразней — у адной з апошніх кніг паэтэсы.

«Пара любові і жалю» — гэта мастацкае палатно, сатканае з даверу, шчырасці і абавязку, смутку і святла, згоды і гневу. З высокай годнасці душы. Яно падпарадкавана адзінай эстэтычнай мэце і мелодыі, мелодыі любові да Радзімы, бацькоўскай зямлі. Няма для паэтэсы больш удзячнага лесу, чым нарадзіцца на гэтай зямлі, што «ўзышла з васількоў і бяроз», дыхаць водарам буйной квецені яе садоў, тварыць «пад крылом праменнае Радзімы».

«Я вас люблю» — няма каму сказаць?

А мне ў любові да сёну не змыліцца: Я вас люблю, лясы і сенажаць, Старая вёска, новая сталіца. Мы ў сэрцы носім радасць і грахі.

І распраўляем пераможна крылы. Я вас люблю, айчыныны шляхі. Я помню вас, забытыя магільні («Я вас люблю»)

Сваё дыханне звярнае паэтэса са спеўным дыханнем роднай беларускай прыроды, кожную частцінку яе красы ўспрымае як бяспечны дар. Яна запрашае чытача ўслухацца ў чароўную музыку зямлі, прайсціся на паўзабытымі сцэжамі маленства і юнацтва, каб прасвятліць сваю душу крынічнай чысцінёй рэк і азёр, сагрэць цяплом жыццёвай хвалі, наталіць гаркаватым водарам чабаровых паляў. Дай ласкавую руку...
Старана мая азёрная,
Хата светлая, прасторная,
Двор у белым вішняку,
Ці лячу сюды параіцца.

най асалоды.

«Вечар» коласаўцаў — яркая падзея ў тэатральным жыцці рэспублікі. Спектакль, які разам з купалаўскімі «Радавымі» шмат у чым вызначае сённяшняе тэатральнае павяе. І, бадай, адзіны апошнім часам спектакль, у якім сапраўды царуе акцёр. Настолькі, што не пабаюся сказаць: «Вечар у Віцебску — таленавітая акцёрская версія лепшая з дударавіцкіх п'ес. Няхай не крыўдуе рэжысёр, без яго ўвогуле нічога не адбылося б, але ж так дакладна зразумець аўтара, так адмыслова і падрабязна ўвасобіць кожнае ягонае слова пад сілу толькі акцёрам. Т. Кокшы — нешматлікіх, да таго ж, дэволі арганічна ўплеценых у агульную структуру п'есы. Не падабалася, што героі чэр-

сустрэнеш слова штучнага, прыдуманнага дзеля рыфмы, паэтэса даражыць прадметна-сэнсавым значэннем кожнага радка і выразу.

Але Радзіма для паэтэсы не толькі прырода роднага краю, краса яго лясоў і рэчак, лугоў і палёў. Радзіма — гэта найперш людзі, шчырыя і сумленныя працаўнікі, «інтэлігенты ад зямлі», на якіх трымаецца свет. Я. Янішчыц умее вельмі дакладна і псіхалагічна тонка раскрыць іх няпросты лёс, паказаць духоўную прыгажосць. Усё, што звязана з народным жыццём, памяццю, народнай этыкай і мараллю, набывае ў яе вершах асабліва глыбокі сэнс. Ніводная значная дэталю не выпадае з поля зроку паэтэсы. Яна ўмее цаніць кожнае слова, учынак, падзею, з якімі так ці інакш звязаны яе героі. Талент паэтэсы, яго моц і глыбіня, відаць, найбольш выявіліся менавіта ў такіх вершах («Інтэлігенты ад зямлі», «Жураўліны рэквіем» (памяці П. Машэрава), «Самае блізкае», «Бацькавыя дрывы», «Сустрэча», «Дзед», «Шчырае сонца», «Добры вечар, землякі!»).

Лірычная геранія паэтэсы вучыцца ў звычайных вясковых людзей маральнай трываласці, вынослівасці, чалавечнасці. Вучыцца жыць, працаваць, кахаць. І найперш у мудрэйшага з настаўнікаў — маці. Маці ў паэзіі Я. Янішчыц — гэта сімвал усяго светлага, крышталёва яснага, сімвал жыцця, аднасіці з роднай зямлэй. Кожны радок вершаў, прывесчаных тэме мацярынаства, прасякнуты любасцю і замілаваннем, непадробным чалавечым хваляваннем, кранае самыя запаветныя струны душы («Сюды вяртаюся ад скрух», «Схлынуць гадзі, як за вадою», «Даждзжы ідуць. Такі пачатак. Восень...», «Сыноч і маці», «Ты косіш сена, колеш дрывы»).

самбл. Упэўнена, выразна, лаканічна вядуць кожны сваю партыю.

Прэм'ера «Вечара» на сцэне коласаўскага тэатра адбылася ў 1983 годзе. Якоз тады крытыкамі было абвешчана, што на тэатральным небасхіле зноў узыходзяць акцёрскія зоркі, а модныя пастаноўшчыкі губляюць заваяваныя пазіцыі. Новым тэатральным тэндэнцыям спектакль «Вечар» цалкам адпавядаў. І ўсё ж, сярод прафесійных гледачоў былі (і ёсць, напэўна) у яго апаненты. Маўляў, усё добра, але ж... Заўвагі тычыліся нязначных паставачых выдаткаў, пэўных знакаў рэжысёрскай прысутнасці, — нешматлікіх, да таго ж, дэволі арганічна ўплеценых у агульную структуру п'есы. Не падабалася, што героі чэр-

ТЭАТР

— спева пеўняў, нясмелыя сонечныя промні, стары, што звывла завіхаецца ля калодзе-

ВЯРТАННЕ ДА ВЫТОКАЎ

«ВЕЧАР» А. Дударова на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа

...Шчыплівая і нязмушаная мелодыя гэтага спектакля ўзнікае да таго, як пачнем мы першыя словы дударавіцкіх герояў. Рэжысёр не прыспешвае акцёраў, спакваля ўцягвае гледачоў у атмасферу сцэнічнага дзеяння. Вясковы ранак, намалеваны трапнай рукой пастаноўшчыка

жа, — літаральна зачароўвае. Можна, таму так нечакана ўзрушаюць словы, добрачыліва і няспешна вымаўленыя вясковым філосафам і дзіваком Мульцікам: «Людзі добрыя ўсе, мо толькі забыліся пра гэта»...

На працягу дзеі мы яшчэ не

раз грыгадаем гэтую немудрагелістую выснову. Пралічаная тэатрам мерай змераем жыццё Мульціка, Ганны і Гастрыта. Асабістая праўда дударавіцкіх герояў, таленавіта ўвасобленых акцёрамі коласаўскага тэатра, раскрыецца як заўсёднае імкненне чалавека да справядлівасці. Сучасная прыпавесць пра дабрыйно спавалыя набудзе драматызм...

Дажываюць свой век у перспектыві вёсцы двое старых і старая. Чакаюць весткі ад дзяцей, што даўно блукаюць па свеце. Чакаюць, прыйдзе ў гэтыя пакінутыя богам і людзьмі Вежкі хто-небудзь альбо не прыйдзе? Прыйдзе — не прыйдзе? Мінае жыццё...

Настальгічна гучыць спектакль В. Мазынскага. Гэта не проста зварот да каранёў — вяртанне да вытокаў. Смутак па тым, што знікае назаўсёды. Рэальнае, штодзённае ў спектаклі пераасэнсоўваецца. Зямное існаванне, боль ці радасць, сумленнасць ці подласць якога, бывае, і вызначыць няпроста, паэтызуецца, але ж і зберагае прыкметы звычайнага. Мы робімся саўдзельнікамі хвалюючага роздуму над адвечнымі пытаннямі чалавечага быцця.

У спектаклі гэтым няма надакучлівых рытмаў, грувацкай сцэнаграфіі, прэтэнцыёзных мізансцэн, іншай пастававачнай піратэхнікі, навязлівых павучанняў і крыклівых выслоўяў. Дасціпныя і верагодныя дударавіцкія дыялогі верагодна і дасціпна разыграны акцёрамі. Паэтычны лад спектакля, яго нетаропкія, разважлівыя інтанацыі дораць хвіліны сапраўд-

Яно ж птушкаю залётнай
Мільгнуў твой поўдзень між
аблок?
...Прадзеш лянок і тчэш
палотны,
Паклаўшы сэрцайка на ўток.
Хаваеш стомленыя рукі,
Талкуеш мне пра сенасюс.
...Але на мне свінцовай мукай
Адб'юся твой глыбінны лёс.

Я думаю, што «дзюбля» — словы,
Што знічка мой радок,
налі
Ты носіш сена, колеш дровы
і светла молішся зямлі.
(«Ты носіш сена, колеш дровы»)

За ўсімі паваротамі думкі і
пачуцця пра лёс простага пра-
цаўніка нязменна пульсуюць па-
мяць вайны. Радкі многіх вер-
шаў літаральна пранізваюць
свайей горкай праўдай і ня-
сцерпным болем. («Дзед»,
«Шчырае сонца», «Сустрэча»,
«Над перакатнай рэчкаю»). Па-
мяць вайны стала ў творчасці
паэтаў духоўнай патрэбай,
маральнай каштоўнасцю, мерай
мужнасці і сумлення.

За насю, за — вадзіцай...
За... (сама ўпраглася ў гужі!)
Неўдавіца-галубіца:
Сорак год, як муж няджу.

А хацела ж — налыханнай
Дом запоўніць і настрой.
...Сорак год яму як нянькай,
Міласэрнаю слярой.
(«Шчырае сонца»)

У вершах Я. Янішчыц, звя-
заных з падзеямі Вялікай
Айчыннай вайны, выразна вы-
яўляецца глыбока сучасная і
гуманістычная патрэба асэнса-
ваць духоўны і маральны
каштоўнасці чалавека, народа,
грамадства, якія з незвычайнай
паўнотай раскрыліся ў гады
суровых выпрабаванняў.

Ужо ў першых зборніках
Я. Янішчыц адчувалася імкнен-
не спасцігнуць складаны свет
народнага жыцця, псіхалогію
чалавека-працаўніка, праблемы
часу. І ўсё ж можна сцвярд-
жаць, што змест грамадзян-
скай, патрыятычнай лірыкі паэ-
тэсы апошніх гадоў (асабліва ў
зборніку «Ясельда», «Зорнай
паэме», кнізе «Пара любові і
жалю») значна паглыбіўся.
Паэзія Я. Янішчыц стала больш
чуйнай да трывог свету, больш
аналітычнай у даследаванні ру-
ху гісторыі, сацыяльных сувя-
зей чалавека з рэчаіснасцю. Гэ-
та тлумачыцца як суб'ектыў-
нымі, так і аб'ектыўнымі пры-
чынамі. Паглыбіліся светаад-
чуванне і светаразуменне паэ-
тэсы, пашырыліся яе духоўныя
даляглядны, узрасла паэтычная
культура верша. «Змены ў ма-
стацкім свеце, што стварае
паэтэса, — заўважае крытык
Д. Бугаёў, — ідуць па лініі
большага загляблення ў свет
народнага жыцця, ускладнення
духоўнага свету паэтэсы, што
вядзе за сабой усё больш
прыкметную драматызацыю яе
лірыкі».

Як ніколі, сёння ўскладнілася
і само жыццё. Над ім нависла
смяртэльная небяспека. І на-
туральна, што паэтэса не можа
застацца ў баку ад барацьбы
за высокія гуманістычныя ідэ-
алы эпохі, за мір на планеце. У
свеце, «начыненым і зачых-
лёным у зброі», перасцярожліва і
трывожна гучыць яе голас.

Нашто, пашто трымаць бяды
цяжар,
Начынены і зачыхлены ў зброі?

паюць з калодзежа ваду і, ні-
бы на зямлю, льюць яе проста
за кулісы. Пазуўчараным днём
тэатра ўяўляліся напэўна звы-
шнія постаці, што раз-пораз уз-
нікалі ля калодзежа...
Усё-такі недачулі мы сціп-
ную мелодыю дударавскага
«Вечара», якая тры гады гуча-
ла з коласаўскай сцэны. Адна-
веднага рэзанансу ў тэатраль-
най грамадскай спектакль ча-
мусьці не атрымаў. Ці то, маг-
чыма, аддаленасць Віцебска ад
тэатральнай сталіцы вівавата,
ці то фабула п'есы Дударова
досыць апрабаваная ў сучаснай
беларускай літаратуры, не натх-
ніла...
За час, які мінуў пасля пер-
шых паказаў, спектакль не стра-
ціў сваёй прыцягальнасці. Паг-
лыбіліся і ў адначасе зрабілі-
ся больш стрыманымі яго ас-
ноўныя канфлікты. Узмаціўся

Зямля-Пампел, страшны твой
пакяр!
Ды хіба атам думае пра тое?..
Зямля-Калыска: песні і жыты,
Няўжо вар'ят цябе са свету
спіша?
О, немагчыма уявіць,
што ты
Апошнле дзіця сваё калышаш.
(«Пакіньце цішу вуснам і
вачам»)

З трывогай і надзеяй ідзе
паэтэса да чалавека, верыць у
бязмежныя мажлівасці яго ро-
зуму, які павінен выратаваць
жыццё на зямлі. Яна, дэлегат
Генеральнай Асамблеі ААН,
знае высокую цану хатынскіх
трагедый, брацкіх абеліскаў,
неадбалелых ран. Таму так не-
спакойна б'еца пульс яе тра-
пяткога сэрца, нараджаючы
адпаведную інтанацыю, рытм,
вобразы.

Дай, век, хоць кроплю чыстай
веры,
Забурзь, зямля, нейтронны сон!
(«Прагулка па Мэдзісон»)

Няўмольны час жыцця і смерці,
Праш: зямлі на літасці гнеў.
Наб адгукаўся ў юным сэрцы
Жаночы смех, жаночы спеў!
(«Я развучылася смяцца»)

Страснае паэтычнае слова як
бы перарастае ў скразны звя-
рот да людзей, зямлі, веку, на-
паўняецца незвычайнай сэнса-
вай і эмацыянальнай глыбінёй,
дзейнасцю.
Матывы барацьбы за мір,
сацыяльны прагрэс, дружбу
паміж народамі свету моцна
выявіліся ў лепшых вершах
амерыканскага цыкла («Пра-
гулка па Мэдзісон», «Перад
уваходам у Арганізацыю
Аб'яднаных Нацый», «Мэюлін
Манро», «Эн Сэктан», «Роз-
дум на Арлінгтонскіх могіл-
ках», «Келіх роднага неба»).

«У чужой і новай для мяне
краіне, — прызнаецца паэтэса, —
я яшчэ мацней адчула любоў
да сваёй Радзімы, да мілай
сэрцу шматпакутнай і гаючай
зямлі нашай».

Да чужога не звыкліся вочы,
Сэрца цепліць гаючы ўспамін.
Можна, свет пераменіцца
тройчы —
Келіх роднага неба адзіні!
(«Келіх роднага неба»)

Вершы гэтага цыкла даклад-
на перадаюць сацыяльныя кан-
трасты капіталістычнага свету,
адзіноцтва чалавека ў ім. У гэ-
тай краіне ўсё прадаецца і
купляецца: душа; гонар, сум-
ленне, прыгажосць. «І выбі-
раюць тут і забіваюць на
скразняках знявераных эпох», —
з горыччу зазначае паэтэса.
І ўсё ж паэтэса верыць у
прагрэсіўныя сілы амерыкан-
скага народа, у тое, што ў гэ-
тай краіне «дзесьці» спее верш
як чысты гром свабоды.
Нізка вершаў Я. Янішчыц аб
кантрастах сучаснай Амерыкі
раскрывае новыя грані яе та-
ленту, падключае паэтэсу да
барацьбы супраць ідэалогіі і
маралі капіталістычнага свету.
Але ёсць у зборніку «Пара
любові і жалю» і другія вер-
шы, у якіх паэтэса ўражвае і
запамінаецца ў вобліку пя-
шчотнага і праніклівага ліры-
ка, песняра глыбокіх і светлых
чалавечых пачуццяў, інтымных
перажыванняў, які нязменна
доруць нам шчаслівае адчу-
ванне непаўторнасці і паўнаты
жыцця.

Любоў ЛАМЕКА
духоўны патэнцыял. Па-раней-
шаму ўражваюць жывая, тра-
пяткая атмасфера пастаноўкі,
якая павольна і натуральна пер-
рабіваецца з эпизоду ў эпизод;
метафарычнасць сцэнаграфіі;
суладдзе тэатра і драматурга,
рэжысёра і акцёра. Думаецца,
небеспадстаўна коласаўцы лі-
чаць Дударова сваім аўтарам
— тут яго разумеюць душой,
уважліва ўслухваюцца ў кожна-
е ягонае слова. Без удумліва-
га прачытання п'есы немажліва
было б дасягнуць такой арга-
нічнай аднасці ўсіх кампанентаў
пастаноўкі, іх унутранай ма-
більнасці. Галоўнае ж, — узня-
цця да таго агульначалавечага
пафасу, якім адметны гэты
спектакль, варты атрымання
Дзяржаўнай прэміі БССР.
Людміла ГРАМЫКА,
выкладчыца БДУ
імя У. І. Леніна

Пра гэта наша падарожжа —
яго называлі і «міжрэспублікан-
скім літаратурна-прапагандыс-
кім рэйдам», і «паэтычным рэй-
дам міру», і «рэйсам паэтаў» —
паведамлялі газеты і тэлебачан-
не. Паведамлялася пра яго
амаль у паўтары тысячы кіла-
метраў маршрут: ад мора Кіеў-
скага да Чорнага мора, ад па-
сёлка Зялёны Мыс да Адэсы;
называліся імёны яго ўдзель-
нікаў, пісьменнікаў Масквы,
пандэнт «Літаратурной газеты»
Уладзімір Багданаў.
Ідэя рэйду вызначалася сло-
вамі «Днепр і мір», «Днепр —
рака міру» (можна было дадаць:
«...і дружбы»), маючы на ўвазе
геаграфічную блізкасць, гіста-
рычную і сацыяльна-палітыч-
ную аднасць трох братніх сла-
вянскіх народаў). І пры другіх
абставінах лагічна было б па-
чаць круізі з рускай зямлі, ад
таго самага забалочанага азер-

гачоўцамі, ну а далей ужо пра-
цягвалі б падарожжа па сярэд-
нім і ніжнім цячэнні нашай
агульнай ракі...
Такі варыянт мог быць. І ён,
я думаю, будзе калі-небудзь
здзейснены Саюзам пісьменні-
каў. Ды на гэты раз, па віда-
вочнай, зразумелай усім пры-
чыне, склаўся іншы. Сабраліся
мы ў «прамаці рускіх гарадоў»
Кіеве, прынялі ўдзел у шмат-
людным мітынгу, які адбыўся

ПАРАХОД ПЛЫЎ ПА ДНЯПРЫ...

Украіны і Беларусі (нашу дэ-
легацыю складалі А. Дударав,
А. Жук, В. Іпатава і я). Гэта
вызваляе мяне ад неабходнасці
быць падрабязным, дае магчы-
масць спыніцца толькі на са-
мым істотным, на галоўных
уражаннях. Прытым літараль-
на ў некалькіх словах, у фор-
ме, бадай, кароткага каментар-
ыя да фотаздымкаў, якія зра-
біў і прыслаў мне адзін з
удзельнікаў рэйду, фотакарэс-

ца на Смаленшчыне, з якога вы-
цякае Днепр (ён жа Дняпро, ён
жа Днепру-Славуціч). Пісьмен-
нікі з трох братніх рэспублік,
ужо з удзелам сваіх смаленскіх
налег, сустрэліся б недзе тут,
смажкам, у сяле Сычоўка, блі-
жэйшым да вытоку ракі, высту-
пілі б перад яго жыхарамі, а
потым рушылі б па цячэнню
Дняпра, шляхам «з варагаў у
грэкі», сустрэліся б з жыхар-
амі беларускага Прыдняпроўя, з
аршанцамі, магіляўчанамі, ра-
на крутой строме Дняпра, каля
памятніка ў гонар уз'яднання
Украіны з Расіяй, а затым ра-
кетай на падводных крылах,
Дняпром, Кіеўскім морам, па-
плылі ў бок вядомага сёння ўсёй
краіне пасёлка Зялёны Мыс. Ад
Кіева да вахтавага пасёлка
сеמדзсят з лішнім кіламетраў.
Адлегласць ад пасёлка да Чар-
нобыльскай АЭС — сорак пяць
кіламетраў. Першае, што кіда-
ецца ў вочы, — дэбаркадар з
шыльдай «Порт Чарнобыль».
Сюды прыбываюць па вадзе
грузы, неабходныя для ліквіда-
цыі аварыі, для будаўніцтва
пасёлка. Чым перш за ўсё
ўражвае пасялак? Што перш
за ўсё заўважаеш? Мабыць,
тое, што ўсе яго жыхары ў
спеціацыях рознага колеру
і белых шапачках. Другая вон-
кавая асаблівасць — незвы-
чайнасць, імпрэзаваны харак-
тар самога паселішча: злева, на
вадзе — шэраг цеплаходаў і
электраходаў, якія сталі часо-
вым жыллем для чарнобыль-
цаў, па правы бок ад свежаас-
фальтаванай вуліцы — шэраг
зялёных вагончыкаў з надпіса-
мі: «грамадская прыёмная»,
«аператыўная група», «стар-
шая медсястра», «неўрапатолаг»,
«тэрапеўт» і г. д. Стаіць не-
калькі будак міжгародняга тэ-
лефона-аўтамата. Кідаецца ў
вочы надпіс-перасцярога: «Пі-
тнюю ваду з крана піць нельга».
Так, АЭС усяго за сорак пяць
кіламетраў... Першы зялёнамы-
сец, Шымлянкоў Уладзімір Ра-
манавіч, механік пльывучага
крана, з кім мы пачалі гута-
рыць, аказаўся нашым земля-
ком, родам з Чавускага раёна.
Потым пазнаёміліся з дзвюх
адной беларускай, з Гомельшчы-
ны, Лебдзіўскай Людвінай
Кузьмінчнай. Працую тут змен-
ным хімікам. Нашы землякі
былі побач з тымі рускімі і
украінскімі братамі, хто мужна
сустрэў трагічную аварыю, і
яны зараз побач з тымі, хто
мужна змагаецца з яе выніка-
мі.

Сустрэча ў Запарожжы.

У вахтывым пасёлку Зялёны Мыс. Справа В. ІПАТАВА.

Від з борта цеплахода... А. ДУДАРАЎ.

Апошнія лавіны... Б. АЛЕВНІК і А. ЖУК на кіеўскай зямлі.

Гутарылі з жыхарамі пасёл-
ка, чыталі ім свае вершы, ад-
казвалі на іх пытанні, прахо-
дзілі на борце цеплаходаў дзі-
метрычны кантроль (чыстыя,
як шкельца), — гаварыў нам з
усмешкай прыгожы, чорнаба-
роды матрос-дзіметрyst на
цеплаходзе «Расія», дзе мелася
адбыцца імпрэзаваная літа-
ратурная сустрэча, фатагра-
фаваліся на памяць, пакідалі
аўтографы...

А вечарам таго дня наш пці-
палубны цеплаход «ХХV
з'езд КПСС» (тры рухавікі,
кожны па тысячы конскіх сіл,
хуткасць 26 кіламетраў у гадзі-
ну) адчаліў ад кіеўскай пры-
стані і рушыў уніз па Дняпры.
Плылі-шлі, шлюзаваліся, пры-
чалывалі, сыходзілі на бераг,
прымалі хлеб-соль, выступалі,
знаёміліся з незнаёмымі мно-
гім з нас да гэтага гарадамі...
Чаркасы... Крамянчук... За-
парожжа... Тэрытарыяльна, фізіч-
на адыходзілі ўсё далей ад
чарнобыльскіх мясцін, а ў ду-
шы адыходзілі ад нялёгкага
ўражання, звязанага з навед-
ваннем вахтавага пасёлка. Але
ў думках усё вярталіся ў яго,
перад вачыма не-не ды і паў-
ставалі фігуры зялёнамысцаў у
іх спецадзенні. І ў нашых гу-
тарках і выступленнях разам
са словамі «рана», «мір», «пры-
рода», «дружба», «пазізія» гуча-
ла і назва «Чарнобыль». Гэту
азвержальна-трывожную но-
ту дапоўніла ў канцы пада-
рожжа яшчэ адна акалічнасць.
Некаторыя з нас, у тым ліку і
я, упершыню падарожнічалі
па вадзе, і з асаблівым, нату-
ральна, адчуваннем чакалі вы-
ходу карабля ў паўднёвае мора,
сустрэчы з легендарнай сонеч-
най Адэсай. Адэса і сапраўды
была па-летняму заліта сонцам.
Але ўслед за хлебам-соллю нам
паведамлілі сумную вестку: го-
рад хавае сваіх жыхароў, якія
загінулі на цеплаходзе «Адмі-
рал Нахімаў» (месцам яго пры-
піскі, як вядома, быў адэскі
порт).

Плылі мы па Дняпры і пера-
конваліся наглядна ўсім пісь-
менніцкім калектывам, што ён
з'яўляецца не толькі ракой мі-
ру, дружбы і спорнай ства-
ральнай працы, але і ракой
кляпату нашага пра нашы сё-
няшнія справы і наш заўтраш-
ні дзень.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ
Фота У. БАГДАНАВА

Той, хто ўрабляе зямлю, хоць ён сам гэтага не ўсведамляе, з'яўляецца жыццёвай апорай нацыі...

К. ЦІМІРАЗЕУ

...вёска ж у нас пайшла, яна пайшла ў горад, выйшла на дарогу, яна стала бачыць горад у сябе дома, у вёсцы, так сказаць, у выглядзе ўсялякіх тэхнічных навін, пабудов... вёска скранулася, і вось на гэтым перыядзе, на гэтых своеасаблівых ростанях... вясковы чалавек выклікае ў мяне цікавасць. Вось ён выйшаў з вёскі. Што далей?

В. ШУКШЫН

Замест прадмовы

Мінск сёння—на дзевятым месцы сярод іншых вялікіх гарадоў краіны. Гэты нечаканы скачок у росце насельніцтва ўжо атрымаў назву «мінскага феномена», у гісторыі развіцця нашых гарадоў яму няма аналагаў. За апошнія пяць-дзесяць гадоў насельніцтва Мінска штогод павялічвалася на 40 тысяч чалавек. Сталіца не была гатова да прыёму такой колькасці людзей, не хапае школ, устаноў аховы здароўя, культуры, гандлю, бытавога абслугоўвання, а гэта азначае, што гораду зноў патрэбны людзі, вельмі шмат людзей. У бліжэйшым часе ў Мінску будзе жыць каля 2 мільёнаў чалавек.

Галоўным чынам горад расце за кошт вёскі. Едуць у горад тыя, каму 18—30 гадоў, едзе той, хто больш за ўсё патрэбен вёсцы. Вёска «старэе» на вачах аднаго пакалення, у адпаведнасці з прагнозамі да 1990 года кожны трэці ў вёсцы будзе пенсіянерам. Ужо зараз многія гаспадаркі і нават цэлыя раёны зведваюць востры недахоп рабочых рук. Тэмпы адтоку сельскага насельніцтва такія, што праблему перабудовы вёскі нельга расцягваць у часе. Варта мець на ўвазе, што многія сацыяльныя працэсы з'яўляюцца незваротнымі, г. зн. запатрабуюць куды большых сродкаў для ліквідацыі вынікаў у параўнанні з затратамі на замаруджванне працэсу, рэгулявання яго.

Які ж шлях? Мы павінны вывучыць запатрабаванні моладзі, якая пакідае вёску, важна высветліць матывы і пабуджальныя прычыны гэтай з'явы. Нам трэба спытаць у маладых людзей: што яны хочуць, якія іх мэты і ідэалы? І толькі вывучышы гэтыя адказы, мы зможам адказаць на пытанні: хто едзе з вёскі і чаму едзе? Мы адкажам тады на галоўнае пытанне: каго мы выгадалі, каму ў спадчыну застануцца нашы гарады і вёскі? Апошняе асабліва важна, таму што як бы мы ні паважалі статыстыку, мы не можам не прызнаць, што ідэі і перакананні, што жывуць у розумах людзей, як гаварыў Маркс, таксама з'яўляюцца матэрыяльнай сілай.

Так у мяне нарадзілася ідэя падысці да самой маладой дзяўчыны ці хлопца і спытаць іх. Уззяла магнітафон і пайшла. Слухаю...

ЛЯУЧУК Ніна, зваршчыца, 19 гадоў

Каб нейкая прафесія вабіла мяне асабліва, дык не. Мне, напрыклад, нічога не хочацца.

А як усё-такі стала завяршыцца? Дзяўчаты мяне пацягнулі. Яны даведаліся, што добрае вучылішча, работа чыстая, не пыльная, як канюць. А ўсё роўна трэба было куды-небудзь з вёскі ехаць.

Калі мая старэйшая сястра засталася ў калгасе, дык гэта было нармальна. Ёй нават і ў галаву не прыходзіла: як гэта кінуць усё і паехаць кудысьці ў горад, ад сям'і паехаць? І ў вёсцы казалі б: «От, сучка! Швэндаецца недзе па горадзе!» А падрасла я, усё змянілася. Для майго бацькі была пакута, калі я апранала ватону і ішла разам з ім на поле. Ён не мог перажыць гэтай ганьбы, што я не паехала ў горад. Калі хто не ехаў, дык гэта не чалавек: «Мая паехала, а твая так, дома аціраецца...»

ВАЛЬКО Мікалай, 27 гадоў

Калі б урачом быў ці, напрыклад, інжынерам, ніколі б не паехаў з вёскі. А баранку лепш у горадзе круціць, тут адрабіў законныя гадзіны і ты вольны. А там ад цяжкіх да цяжкіх, ніякіх графікаў. Каму гэта даспадобы? Маладому пажаць вольна хочацца, у ахвоту.

Я ў горад развезацца пасля арміі прыехаў, сам яшчэ не ведаў, што рашаць буду. Закахаўся, ажаніўся, і горад запаланіў. Жонка чуць пра вёску не хоча, хоць сама вясковаца, таму што ў вёсцы трэба рабіць. А тут яна прыйшла з садзіка, зварыла вачэру і сядзіць тэлевізар глядзіць увесь вечар. У нас адна дзяўчынка, яна з ёй у садзіку. Прыбраць у хаце — пыласос, бялізну памыць — пральная машына ці ў прыёмны пункт завязём. Карацей кажучы, жыві і радуйся. Гэта табе не вёска.

Значыцца, у горадзе лягчэй?

З майёй работай лягчэй. Механізатары ў вёсцы хоць і асноўная сіла, ім уся пашана, але там гэта работа на знос. А ў сэнсе быту: раней дык мы жылі цяжка, на кватэры за горадам. Падумаешся ў пяць раніцы, каб дачку ў садзік адвесці і на работу да сямі паспець. Жонка яшчэ вучылася. Тры гады назад пабудавалі двухпакатную кааператывную кватэру.

яна скончыла педінстытут. Яе бацькі далі на кааператыв, мае — абстаноўку купілі. Цяпер нам добра.

Але часам прыйдзеш дадому, сядзіш ля тэлевізара гадзіну, другую і не ведаеш, што далей рабіць. Пайсці ў кіно? Навошта, калі тэлевізар у хаце стаіць, крутануў ручку — от табе і кіно. І што рабіць? Напіцца хіба толькі. Адзін не сядзеш, да сябрука пойдзеш. Потым жонка крычыць. Раніцай думаеш: «Не, у вёсцы лепш, там бы сад быў, пчол завёў бы, як бацька...» А прыеду ў вёску, дровы гадзінку пакалю і потам абліваюся, адвык ужо. Захоцаш піва выпіць, піва няма. Праз тыдзень пра горад думаеш...

СЯРКО Галя, швачка, 20 гадоў

Сяло наша — сто дзесяць хат. Калі я вучылася, была пачатковая школа, цяпер закрылі. У восьмы клас хадзіла за тры кіламетры, у дзесяты — за дзевяць. Зімой у інтэрнаце жылі, а летам на аўтобусе, на веласіпедзе, як даўдзецца дабіраліся.

Колькі вас было ў дзесятым класе?

Трыццаць чалавек.

Дзе ўсе цяпер?

Пераважна тут, у горадзе. Ад Мінска да нашага сяла — пяцьдзесят кіламетраў. Некаторыя засталіся толькі што да арміі. Потым пасля арміі таксама пойдучы ў горад.

Чаму ўсе едуць у горад?

Таму што ў нашым сяле нават клуба няма. Прыедзеш на выхадныя, не ведаеш, што рабіць, чым заняцца. Днём яшчэ можа схадзіць у лес у ягады, у грыбы, а вечарам глядзіш тэлевізар, і ўсё. Кіно толькі ў нядзелю пракруціць у школе, сядзіць чалавек дзесяць, хто прыехаў з горада.

А з вашай вёскі колькі чалавек хадзіла ў дзесяты клас?

Чалавек пяць. Адна — у рэстаране «Сосны», другая выйшла замуж за мінчаніна, дома зараз з дзіцем сядзіць, дзве — на будоўлі, я — у атэлье.

Хіба на будоўлі лягчэй, чым у вёсцы?

Не ведаю. Яны робяць, жывуць у інтэрнаце, ім падабаецца.

А ў вас якая-небудзь мара была?

Мары не было.

Як жа так?

Я не ведаю. Неяк у другіх ёсць мара, а ў мяне няма. Знайшла ў газеце аб'яву, што ёсць навучальна-курсавы камбінат, год вучыцца і дадуць трэці разрад швачкі-матарысткі. І ніякіх экзаменаў здаваць не трэба, толькі медыцынскую даведку прынесці.

А як вучыліся ў школе?

Нармальна.

Работай сваёй задаволены?

Калі вучылася ў камбінаце, мне падабалася, а цяпер не надта. Прыедзеш на работу і чакаеш, пакуль змена скончыцца. Увесь час адно і тое ж: фастрыга, фастрыга і фастрыга. Я фастрыгую. А ў камбінаце мне давалі адзінку, з пачатку і да канца я яе рабіла. Суенку, напрыклад. Тут я рабіла толькі фастрыгу.

Жыву ў мамай роднай сястры. Два пакойчыкі, іх чатыры чалавекі і я. Кожныя выхадныя — дамоў.

Але толькі ў суботу, нядзелю вы можаце пайсці куды-небудзь, чаму ж абавязкова дамоў?

Сумна тут. Цяжка знайсці кампанію, усе жывуць у розных кутках горада. У вёсцы ўсё з'едземся, пагаворым, пасядзім.

Дзе бываеце ў горадзе?

У кіно.

Ну, а з кім вы ходзіце ў кіно?

З сяброўкай школьнай, яна вучыцца ў педінстытуце. Хто сям'ёй, таму добра, яны пасля работы дадому бягуць, да дзяцей. А я прыйду ў чатыры гадзіны з работы і не ведаю, што рабіць. Калі ёсць што-небудзь цікавае, тэлевізар пагляджу, потым чытаю.

Увесь вечар?

Зноў тэлевізар гляджу... Ці адразу пасля работы ў цэнтр паеду.

Чаго?

Проста так. У магазін, у парк, калі ўдзюва з кім. Проста так, шпацыруем.

І колькі вы так шпацыруеце?

Калі летам, да самага вечара. Гадзіны чатыры — пяць.

Бацькі вашы не шкадуюць, што вы паехалі? Хто яны ў вас?

Мама — трактарыстка, бацька — трактарыст. Маці адразу пасля вайны пайшла на трактар. Узнагароджана ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі і яшчэ... нейкім ордэнам, не памятаю... рознымі значкамі, падзякамі.

А ў яе не было жадання, каб вы пайшлі з ёй на работу?

Адно лета я рабіла з ёй на камбайне. Летам цяжка, а зімой работы няма, усе механізатары ідуць у водпуск.

Значыць, маці не ўгаворвала вас застацца?

Не. Яны бачаць, як ім цяжка, яны хочуць, каб я тут была. Яна летам у шэсць выходзіць і ноччу прыходзіць.

Але ж яна не кідае сваю работу, чаму?

Бацька ёй казаў тое ж самае, у нас яшчэ трое меншых, але мама любіць на трактары, ёй падабаецца яе работа.

Вас яна не затрымлівала?

Святлана АЛЕКСІЕВІЧ

На аўтобусе вяртаюся ў Мінск — з паездкі ў родныя мясціны. Спыняюся часта, падсаджваюцца новыя пасажыры: позірк, свядомасць адразу фіксуе, вылучаюць маладых хлопцаў, дзяўчат, асабліва тых, каго праводзіць якая-небудзь радасна заклапочаная кабетка, што ім па плячу, сваёй дачцэ ці ўнуку...

Раней у часе паездак я на іх не глядзеў з такой зацікаўленасцю, а цяпер — нібыта сваіх знаёмых пазнаю. Раней — да таго, як прачытаў матэрыял Святланы Алексіевіч.

Штосьці не прыгадаю, каб хоць адзін «чыста літаратурны твор» пра сучаснікаў, пра моладзь абстраў бы так увагу да самога жыцця. Вось да гэтых спадарожнікаў, спадарожніц выпадковых. Ну вось яна, уся такая паважна-спакойная тварам і жэстамі, але яшчэ з непагадзімай ад праводзіць, ад учарашніх сустрэч, гаворак, смеху вачмі — ці не для таго паехала з вёскі ў горад, і абавязкова ў Мінск (а не ў Салігорск, Слуцк ці Вабруйс), ці не для таго, каб «прыязджаць да сабе ў клуб на танцы з горада».

Ці вось гэтая — з цяжкім тварам і добрым тварам і дужымі рукамі. Не адказала б і яна, калі спытаць, што паехала таму, што «усе едучы» і ёй «сорамна адной з бабамі ісці на поле рваць буракі»? Не, у якасці гараджанкі з задавальненнем будзе прыязджаць і хадзіць на любую работу. Мама зараз не сорамна, што дачка яе «горшая за іншых». І ўжо нават цікава папрацаваць і з мамай, і са «старымі бабамі». Ёй падабаецца. Хай сабе холадна, брудна...

Не, я не падрыхтаваны рабіць сацыялагічныя высновы з матэрыялу, сабранага Святланай Алексіевіч. Хоць спецыялістам ёсць тут над чым падумаць. Не «наогул» — чаго ў нас хапае, — а канкрэтна. І самакрытычна.

Хачу глянуць на гэты матэрыял вачмі літаратуры, якой таксама ёсць за што дакараць сябе — асабліва за шматгадовае дылетанцтва, безадназначна павучэнні па адрасе калгаснікаў, за літаратурныя набегі на іх прысядзібныя ўчасткі, асабістую гаспадарку — часам зусім не бескарэспандэнтскія набегі. (За ганарар можна было б летнічан збудаваць са сваімі ўласнымі, пісьменніцкімі агулочкамі-памідорчыкамі!).

А галоўнай справай літаратуры — глыбока разабрацца ў рэальных псіхалагічных станах, працэсах — наму ж было заняцца, калі сама яна не займалася?

Дык што ж усё-такі выбаўлівае з вёскі гэтак патрэбную ёй сёння моладзь? Калі паслухаць іх, пераехаўшых у горад, — тэлевізар, што дэманструе штовечар, як жыве людзям на «чысценькім асфальце»? Літаратура (і асабліва добрая літаратура), школа, усё сучаснае жыццё, што выхоўваюць у чалавеку павышаную самацэнку: калі хлопец ці дзяўчына раптам сутыкаюцца з хамствам,

Не, нічога не казала. Наадварот, гаварыла, што ў горадзе дзяўчыне лягчэй.

ПІШЧЫК Уладзімір, інжынер-тэхнолаг, 30 гадоў

Скончыў дзесяць класаў і адразу паступіў у політэхнічны інстытут. Тады было жаданне толькі стаць інжынерам, горад вабіў магчымасцю вучыцца, раней у горадзе я не быў.

Вы паехалі вучыцца, а вашы аднакласнікі?

Некалькі чалавек скончылі сельскагаспадарчы тэхнікум, адзін інжынерам у калгасе, другі — заатэхнікам. Дзве дзяўчыны, яны ўжо замужам, у суседняй вёсцы прадаўцамі працуюць.

Вы гаварылі з імі? Сваім выбарам яны задаволены?

Сёй-той катэгарычна супраць горада, іншыя заяўляюць, што ў горадзе яны не маглі б жыць. Па-першае, жыццё дарагое, асабліва ў параўнанні з сельскай мясцовасцю, па-другое, не кожны вясковы хлопец ці дзяўчына здольны перабудавацца. У горадзе іншы лад жыцця, тэм-

пы... Я паўгода з-за трамваяў спаць не мог.

Бацькі вас не ўгаворвалі?

Натуральна, у іх жаданне, каб дзеці жылі дома. Яны ўдваіх на пенсіі, прытым здароўе ў маці блгое. Уласна, я ўжо не ўяўляю жыццё ў вёсцы, мне трэба прывыкаць, я ў Мінску дванаццаць гадоў. Вёска наша вялікая і там, скажам, нават такая праблема, як лазня. Нявырашаная праблема. У нас на Століншчыне, тымі вялікімі вёскамі, ёсць па пяць тысяч алавак. Наша вёска — двароў шэсцьсот. Была старая лазня, згніла. Будуюць пяць гадоў новую, і вось яна дагэтуль не працуе. Я не магу так жыць. Гэта адно пытанне. Другое: аўтобусы ходзяць так што я не магу з гэтым мірыцца. Адзін дзень прыйшоў аўтобус, другі — не, на гадзіну пазней, на гадзіну раней. Я ў вёсцы два месяцы жыў бы, гэта толькі летам (смяецца).

Я паехаў з Вёскі!

абьякवासцю, бюракратызмам, той прычыне, што яны жывуць «це» — там усё інакш?..

Горад выбаўлівае, кліча. А шмале?

Сама вёска і выштурхоўвае млыны вёсцы. Але патрэбны вёсцы старая... З якой настойлівасцю ўсіх апаўданаўчых сітуацыяў, калі на з маткай, настойваюць: едзь тут гараваць (хоць сіла ўжо не больш за ўсё на свеце, каб дзе жыццё!..

Чытаеш гэта — споведзь за і думаеш: як жа правільна робіць коўшчыкі, якія не слухаюцца нуду ў спакой «старую вёску» і найноўшай. Нічога не зразумеў звяртаючыся да яе мінулага. Чаму моладзь пакідае таксама ўсё ёсць: і раскошна абсталяваны і жыллі, і добры заробкі, і таксама старая вёска выштурхоўвае, падказвае, настойвае, на вопыт. А не павер ёй паспрабаваць родныя, яны жыццё працяж, не пра сябе, пра дзяцей іх дзяўчына піша заяву «на горад», тэйком, не хоча ехаць: плача, рэшце, падаўшыся маміным сэрцам — дзеля яе спакою.

Гэта пераадольна, пераадольна ў іншых выпадках: запісаны ў што паехалі, а не засталіся, і там, і зусім не радзім.

Дарэчы сказаць: як было б запісаць і тых, хто застаўся ў пастаўленай задачай, мэтаю — воміць, паставіць у прыклад і ўсё, каб атрымаць рэальную карціну, такую ж праўдзівую, якую нам запісы Святланы Алексіевіч.

Так што не толькі на роздум адной працы падштурхоўваюцца. Да працы ў тым жа кірунку, а вёска, што зрабіць больш сілы можа быць такім жа значным.

Хто нам дасць гэты матэрыял — літаратура, хоць і ўсё яна па жанры, чым імем ён

Вы для сябе ўжо гэтае пытанне вырашылі?

Жыццё вырашыла. Паглядзіце, усе ж едуць, сёння ніхто не хоча ў вёсцы жыць. Калі вытокі глядзецца, узіць, напрыклад, 50—60-я гады... Вы, можа, не захочаце і не будзеце слухаць... Сельскай гаспадарчы мала аддавалі ўвагі, калі цаліну асвойвалі, усе грошы ішлі туды. А людзі ў той час хацелі займацца сельскай гаспадаркай. Я вам такі факт прывяду. У нас у вёсцы хавалі цялят, парасят, таму што работнікі сельсавета хадзілі і праз шчыліны ў хлявы зазіралі, глядзелі, ці ёсць там другое цяля ці другая карова. Падаткам абкладвалі, карацей, забаранялі, патрабавалі здаваць.

Тады людзі хацелі займацца гаспадаркай, зямлёй. Магчымасці былі, сілы, а цяпер палітыка нашай партыі такая: калі ласка, займайся падсобнай гаспадаркай, праўда ж? А хто цяпер застаўся ў вёсцы? Пенсіянеры, яны не хочуць, яны не могуць, сілы не хапае. Моладзь жа ўся паехала. Цяпер дай дадаткова людзям зямлю, ніхто не захоча. У нас як з каро-

— Партытура гэтага твора была напісана ў 1983 годзе. Амаль тры гады доўжылася праца над яе сцэнічным уасабленнем. Натуральна, пра балет «Крылы памяці» і пачнём размову...

— Гэта мой дэбют у музычным тэатры. Наогул, опера і балет — «Алімп», калі можна так сказаць, кампазітарскай творчасці. А праца над балетам «Крылы памяці» складвалася асабліва цяжка. Па-першае, тэма вельмі адказная: мадэрнісцкі падзвіг Настасіі Фамінічы Курыянавай, пяцёра сыноў якой загінулі ў імя сва-

Уладзімір Кандрусевіч з пакалення беларускіх кампазітараў, якое ў хуткім часе будзе лічыцца сярэднім. А гэта значыць, творчыя набыткі яго і ягоных равеннікаў не сёння-заўтра стануць арыенцірам для тых, хто ідзе следам, зробіць адчувальны ўплыў на ўзровень далейшага развіцця нацыянальнай кампазітарскай школы...

Ён скончыў Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю па класе фартэпіяна, затым — па клас-

се кампазіцыі прафесара Яўгена Глебава. З 1980 года член Саюза кампазітараў БССР. У творчым багажы У. Кандрусевіча два балеты, араторыя, кантата, шэраг сімфанічных і камерных твораў, музыка да кінафільмаў, тэатральных пастацовак... Як вядома, завяршаючы свой сезон у ліпені, Дзяржаўны тэатр оперы і балета БССР паназаў прэм'еру балета Уладзіміра Кандрусевіча «Крылы памяці».

турнай асновы лібрэта, у выніку чаго сцэнічныя вобразы галоўных герояў балета атрымаліся схематычнымі, а іх развіццё з'яўляе да ўзроўню прасталінейнай сімволікі.

— Лібрэта «Крылаў памяці»

даўно ведаем, што Дзмітрый Смольскі напісаў оперу «Францыск Снарына», ёсць мюзіклы ў вас і ў Аркадзя Гурова... Напэўна, шмат вады сплыве, перш чым гэты творы пабачыць беларускі глядач на сцэнах нашых тэатраў.

— Мне хочацца, каб наша беларуская музычная культура ўзнялася на новы ўзровень, а гэта залежыць не ад адной асобы, а ад агульных нашых намаганняў. Мы павінны ўсе разам працаваць на карысць нашага мастацтва — не перашкаджаць адно аднаму, а дапамагаць. Я ўдзячны Ігару Міхайлавічу Лучанку за дапамогу, якую ён аказаў мне, калі ўбачыў, што праца над пастаноўкай «Крылаў памяці» празмерна зацягваецца. Вельмі важна для маладога кампазітара, каб яго, калі трэба, падтрымалі.

— Вы шмат працуеце ў жанрах так званай прыкладнай музыкі — маю на ўвазе музыку да кінафільмаў і тэатральных спектакляў. Ці не адбіваецца гэта адмоўна на вашых буйных сур'езных творах?

— Стараюся, калі ёсць сур'езная работа, адкласці ўсе іншыя, «прахадныя» і засяродзіцца на значным для мяне ў гэты час творы. А без «прыкладнай» музыкі не абыходзіцца, бо — шчыра скажу — яна дае сродкі на існаванне. Я не лічу работу ў кіно і тэатры сваім асноўным заняткам, але і тут шмат што мяне вабіць. За апошні час адзначылі маю музыку да кінафільма «Трывогі перных птушак» (рэжысёр Д. Ніжнікоўская), да драматычнага спектакля «Знак бяды» ў Рускаім тэатры БССР імя Горкага (рэжысёр В. Маслюк) і да спектакля Рэспубліканскага тэатра лялек «Граф

чалавечага існавання, слухаючы музыку. Хто ці што ў гэтым вінаваты? Тэмп жыцця, сродкі масавай інфармацыі, мы — кампазітары? Разумею, што, можа, у сучасных кампазітараў і не шмат твораў, здатных адразу і назаўсёды захапіць слухача, але ўсё выразней тэндэнцыя стварэння менавіта такіх твораў.

Кампазітар павінен у сваёй музыцы імкнуцца выказаць сябе найбольш поўна і не пад якія густы не падладжвацца. Думаю, самую пільную ўвагу трэба ўдзяляць музычнаму выхаванню дзяцей, не прапаноўваць ім залішне лёгкую музыку, а гаварыць з імі мовай музыкі сур'езна, як з дарослымі.

— Вы працуеце ў розных музычных жанрах, а які найбольш блізкі вам?

— Безумоўна, мне бліжэй тэатральная музыка. Працуючы ў гэтым жанры, я на-іншаму стаў падыходзіць да стварэння музыкі наогул. У мяне павінна быць спачатку пэўная ідэя, тое, дзеля чаго з'явіцца твор. Калі ўсе дэталі прадуманы, пачынаю працаваць.

Зараз шукаю сюжэт для монаперы. Народная артыстка СССР Святлана Данілюк прапанавала мне стварыць такую оперу з разлікам на пэўныя канцэртныя залы. У мяне ёсць копія рукапісу з Маскоўскай бібліятэкі імя Леніна — сюжэт са старажытнай беларускай гісторыі. Але вялікая праблема з лібрэта. Мне патрэбна ясная, добрая літаратурная аснова. Калі гэтага няма, то і за оперу няма чаго брацца — гэта я цяпер на сваім вопыце ведаю.

— Хачу закрануць пытанне кампазітарскага стылю. Як мяркуюць: ці знайшлі вы менавіта свой стыль?

— Не хацелася б, каб стыль кампазітарскі ператварыўся ў нейкую догму. Маю на ўвазе стыль, пра які гавораць «фарміраваны». Мабыць, таму і захапляюся кампазітарам Ігарам Стравінскім. Яго называлі чалавекам з тысяччу абліччаў. У яго што ні твор, то новы крок наперад, ён ніколі не спыняўся на дасягнутым. Менавіта такі падыход да творчасці варты павагі і нават пераймання. Кампазітар павінен заўсёды быць у дарозе і не думаць, што тое, чаго ён дасягнуў на пэўным этапе свайго творчага жыцця, — адзіная вяршыня, бо гэта азначае творчую смерць аўтара.

— А наогул, як вы ставіцеся да свайго прафесіі?

— Я шчаслівы, што займаюся кампазіцыяй. Доўгі шлях вёў мяне да гэтага. Напэўна, так ужо было мне наканавана, каб я прайшоў гэты шлях. Не ўяўляю свайго жыцця без музыкі. Усе выпрабаванні, пакуты творчасці — яны патрэбныя, бо за імі стаіць вялікая праўда. Калі мастак пакутаваў над сваім творам, уклаў у яго свае думкі, пачуцці, хваляванні, надзеі — гэта абавязкова адчуе слухач. А музыка — гэта адна з магчымасцей зрабіць свет і чалавека лепшымі...

Гутарку вяла
Тацяна ПЕСНЯКЕВІЧ

ГЭТЫ ПАКУТЛІВЫ ШЛЯХ ДА ЛЕПШАГА

боды Айчыны. Па-другое, калі музыка была напісана за паўтара года, то яшчэ два гады былі цяжкасці з балетам у тэатры.

Трэба было знайсці аднадумцаў, якія б разам ад пачатку да канца працавалі над балетам. А гэтага не атрымалася. З тых, хто пачынаў работу над спектаклем, застаўся толькі дырыжор Яраслаў Антонавіч Вашчак, якому я вельмі ўдзячны за ўсё.

— Я ведаю, што «Крылы памяці» — гэта не першая ваша спроба ў балетным жанры.

— Так. У мяне ёсць дзіцячы балет «Бураціна», але я ніколі не лічыў, што ён павінен быць пастаўлены. У многім ён недасканалы. Гэта мой першы балет, і для мяне гэтая работа мае значэнне толькі як «праба пярэ» ў балетнай музыцы.

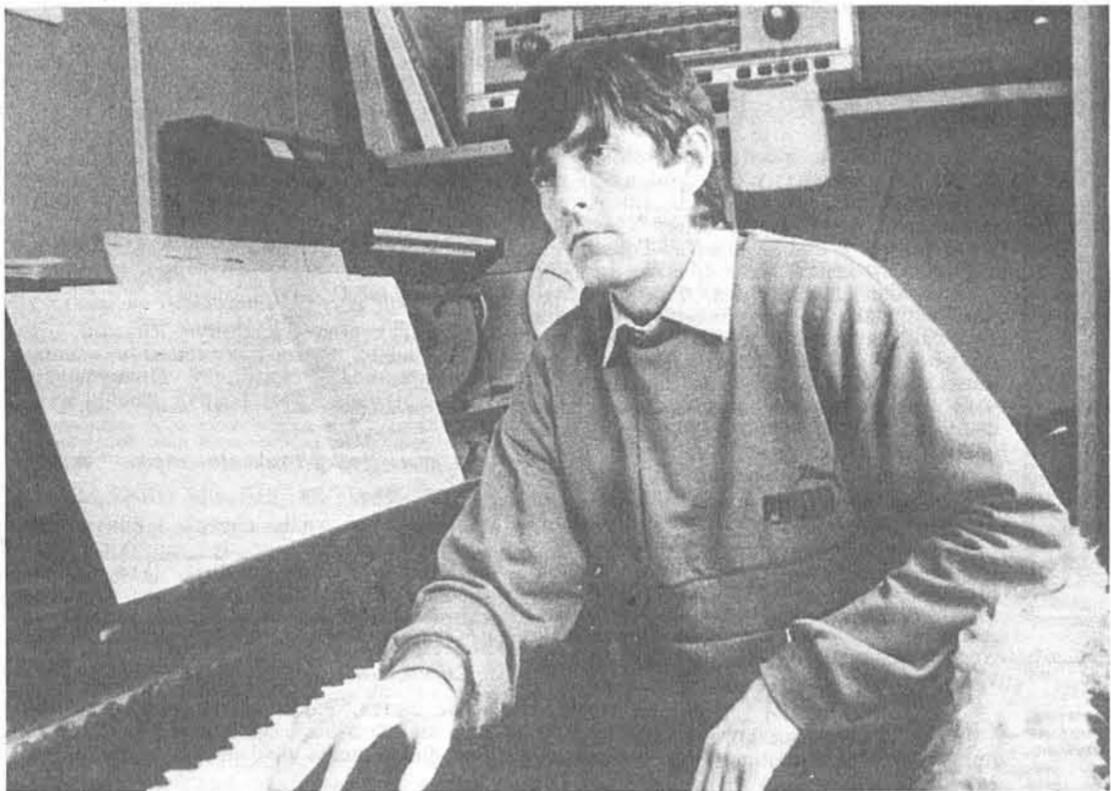
— Ці ўсё задавальняе вас у пастаноўцы «Крылаў памяці»?

— Не. Больш таго, лічу, што многае яшчэ не гатова. Мы не

— складанае пытанне. Пачынаў работу Валянцін Мікалаевіч Елізар'еў, ну а потым, калі ён адышоў ад гэтай работы, давялося ўсё лібрэта змяніць. Над гэтым працавала ўся пастановачная група: мастак Леў Статланд, балетмайстар-пастаноўшчык Юрый Траян і я. Словам, з драматургіяй былі вялікія складанасці. Магчыма, гэта адчуваецца і цяпер. Спадзяюся на новую сустрэчу з нашым тэатрам і на тое, што ў другі раз праца пойдзе лягчэй.

— У вас ёсць яшчэ твор для музычнага тэатра — мюзікл «Няхай жыве тэатр» паводле п'есы Самерсета Мазма «Тэатр». Як склаўся яго лёс?

— Ёсць такі твор, а лёс яго дзіўны. Мюзікл напісаны па заказе Міністэрства культуры БССР. Я паказваў яго на мастацкім саўвесе тэатра. Твор прынялі і нават вызначылі тэрмін пастаноўкі. Але раптам аднойчы ўсё спынілася. Ведаю толькі, што мюзікл не будзе ставіць.

вырашылі многія, нават чыста тэхнічныя пытанні...

— Задоўга да прэм'еры гэтага твора ў канцэртнай праграме чарговага з'езда кампазітараў Беларусі (нагадаю дату канцэрта: 14 лістапада 1984 года) упершыню прагучала сімфанічная сюіта з «Крылаў памяці». Музыка ўразіла тады яркім тэматызмам, вынаходлівай, маляўнічай аркестраўнай — словам, кампазітар паназаў добрае, прафесійнае валоданне выразнымі сродкамі ўасаблення задумы.

Але вось, нарэшце, балет пастаўлены і, як гэта ні дзіўна, многія з тых першых музычных уражанняў зніклі: як бы не адбылося зліццё музыкі і яе харэаграфічнага ўасаблення. Як адну з прычын гэтага назаў адсутнасць добрай літара-

Пасля гэтых «паздзей» прайшло ўжо два гады. Я балет напісаў. Выраснуў: лепш буду працаваць, чым займацца «высвятленнем абставін справы».

— Гэта сапраўды дзіўна, калі ўспомніць, што неаднойчы чулі мы і чыталі выназванні многіх дзеячаў музычнай культуры рэспублікі пра тое, як не хапае нашым музычным тэатрам новых яркіх работ беларускіх аўтараў, што павінны быць больш цесна звязаны паміж кампазітарамі і тэатрам. Але пакуль што «Матухна Кураж» Сяргея Картэса ідзе ў Літве і Малдавіі, «Маленькі прынец» Яўгена Глебава пастаўлены ў Маскве і ў Хельсінкі,

Глінскі-Папялінскі» (рэжысёр А. Ляляўскі).

— Як ставіцеся вы да праблемы ўзаемаадносін музыкі і слухача? Так званую сур'езную сучасную музыку называюць жа яшчэ музыкай без слухача... Што лічыце галоўным у працэсе іх збліжэння?

— Да сур'езнай музыкі трэба і ставіцца сур'езна. Калі мы гаворым пра высокае мастацтва, трэба падтрымліваць такое мастацтва і ўсімі сіламі садзейнічаць яго распаўсюджванню. Апошнім часам людзі, мне здаецца, не надта часта задумваюцца пра глабальныя праблемы

За заслугі ў развіцці тэатральнага мастацтва і ў сувязі з васьмідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў народную артыстку Беларускай ССР ЖДАНОВІЧ-ПЛАТОНАВУ Ірыну Фларыянаўну Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

ШТО
АДДАЎ—
ТОЕ
ТВАЁ
Да 75-годдзя
Сяргея КАТКОВА

За акном дубовая галінка дырыжыруе музыкай ветру. Цяжкія гронкі рабіны размерана адбываюць такт па даху. Побач яблыня дробна-дробна дрыжыць усімі сваімі лісткамі. Размашыста, шырока гамоніць клён шапатлайва лістотай. Пра што гэтая музыка? Пра многае. Пра перажытыя буры і шчасце, а можа — пра рукі, што далі дрэвам жыццё трыццаць гадоў назад. Пра рукі Сяргея Пятровіча Каткова. Сам ён памёр, а дрэвы жывуць, цягнуцца ўверх і быццам усё яшчэ махаюць на развітанне...

Жыццё чалавечае. Ты вялікае. Журботна, што ты праходзіш...

Сяргею Пятровічу Каткову, мастаку, заслужанаму настаўніку БССР, было 67. Але дзесяць гадоў яго ўжо няма. Вось дом, які ён пабудоваў, вось яго дзеці — Святлана і

РЭПЛІКА

Чалавек, які напісаў бы снаргу на ўласнае службовае пасведчанне, бо яго, пасведчанне, працуе ніжэй за свае магчымасці... Здагадайцеся, хто гэта? Гэта — я! Гэта — мы! Усе мы, тыя супрацоўнікі друку і эфіру, што спецыялізуецца на пытаннях культуры, мастацтва. Праўда, завельмі гучна сказана: «Усе мы». Нас жа ўсяго якіх-небудзь паўтара дзесяткі. Ці таго менш. І нячаста ўсе мы куды-небудзь ходзім разам. Ды і паасобку — нячаста.

Вядома, для некаторых з нас бываць на рэпетыцыях, спектаклях, канцэртах неабходна, як чытаць газеты, «артаць спецыяльную літаратуру, — без папаўнення запаса эмацыянальнай інфармацыі немагчыма планавачь сваю работу! Хадзілі б... Але хто мы такі?! Нам ужо давалі зразумець: мы — безбілетнікі, парушальнікі парадку, людзі непрыстойнага занятак, які не гарантуе права на месца ў дырэктарскай ложы, на прыстаўныя креслы і на браніраванне «ажытажных» бігэтаў.

«Ой, дзівакі! — падумае хто-ніхто з вас. — Дальбог, дзіўна: мець ТАКОЕ пасведчанне — і беднымі сваяком прыкладвацца. «Прэса», «радыё». «нарэспандэнт» — гэтых слоў ніводны «Сезам» не

«ЗАСТАЕЦА ТАЯМНІЦА...»

Ірына Фларыянаўна ЖДАНОВІЧ успамінае, разважае...

«Тата, тата! Нейкія людзі страху з нашай хаты здзіраюць!»—звінеў у тэатры дзіцячы галасок...

З гэтага распачнага ўскрыну і пачаўся шчаслівы сцэнічны лёс народнай артысткі БССР Ірыны Фларыянаўны Ждановіч, тады, на тым даўнім паказе «Раскіданага гнязда», яшчэ проста Іраці, дачкі слаўтага Фларыяна Ждановіча.

Лёс гэты падарыў ёй сустрэчы з самымі разнапланавымі ролямі класічнага і сучаснага рэпертуару. Для некалькіх глянцавых паналенняў у абліччы паўстала Негіна ў «Талантах і паклоніках» А. Астроўскага, Насця ў «Пагібель вайны» Э. Самуйлёна, шэкспіраўская Джульета, Машачка ў аднайменнай п'есе А. Афінагенава, Цётка ў «Шчасці паэта» В. Віт-

кі... На жаль, я не бачыла гэтых сцэнічных стварэнняў. Нам, малым, зьявіліся іншыя тэатральныя «зоркі». Але ж высокае мастацтва купалаўцаў першых заклінаў не страціла прывабнасці, таямнічасці і сэнна.

Іду на спатканне да Актрысы...
— Калі вы ўчора пазванілі, я ўвечары сядзела і думала... Што казаць, ці будзе вам цікава? Цяжка—пра сябе. Разумееш, у маім жыцці было шмат страт. Гэта не магло не ўвайсці ў творчасць. Таму, напэўна, я найперш адгукалася на трагедычныя ноты ў біяграфіях маіх сцэнічных герань...

Марыла пра Кацярыну ў «Наваліцы» Астроўскага, але не давялося. Што зробіш... Ведаеш, я ніколі не прасіла роляў (толькі аднойчы, дый то няўдала), іграла, што прапапоўвалі. І таксама ўпэўнена—няма роляў вялікіх і маленькіх, ёсць чалавечы характар, асоба са сваімі поглядамі і пачуццямі. Вось мая Марылька ў «Бацькаўшчыне» Чорнага... На першы погляд, зусім маленькая роля, але яна праходзіць праз увесь спектакль. Незалежная, ганарыстая, з цвёрдым характарам, Марылька ніколі не адчувае сябе прыніжанай...

Усё жыццё я працавала ў адным тэатры. Ён стаў маім домам, а купалаўцы—сям'ёй. І цяпер разам з усімі радуся поспехам, не менш востра, чым калісьці, перажываю няўдачы.

Шмат што змянілася ў тэатры. Павысіўся ўзровень прафесійны, насталеў і рэпертуар. Але ёсць з'явы, якія асабіста мяне насцярожваюць...

Сучасныя маладыя чалавек занадта ўпэўнены, што тэатр ад яго нікуды не дзенецца. У нас такой упэўненасці не было. Мы ведалі, што ў адказ на нейкі блэкі ўчынак прагучыць няўмольная фраза: «З наступнага дня вы ў тэатры не працуеце!». Мы павінны былі штодня, кожную хвіліну абараняць сваё права працаваць у тэатры.

Цяпер акцёр, на маю думку, расплыецца. Шмат куды паспець трэба: радыё, тэлебачанне, кіно... А тэатр з роднага дому ператвараецца ў звычайнае месца працы, дзе атрымліваюць грошы.

Тэатр павінен быць родным домам, падкрэслю яшчэ раз. Свой дом трэба любіць. Без гэтага няма тэатра!

«З чым сёння прыйшоў на рэпетыцыю?»—гэта першае і галоўнае пытанне Міровіча, нашага кіраўніка, якое ён няўменна задаваў акцёрам перад пачаткам працы. Дый бацька заўсёды казаў, калі я звярталася да яго за парадамі: «У цябе

ёсць галава, вось і думай!» Таму я ніколі не любіла рэжысёраў, якія навіязваюць акцёрам сваё разуменне, сваё тлумачэнне вобраза. Акцёр—галоўная асоба ў тэатры, рэжысёр павінен ісці ад яго. Калі ў спектаклі няма душы акцёра, такі твор шэры, без блэстак, своеасаблівых сонечных зайчыкаў. І як бы дасканала не збудзе яго пастаючытык, не кране ён сэрца глядача...

Не разумею, што значыць «любімая роля»... Кожная з іх—часцінка майго жыцця.

Калі ты імкнешся стварыць на сцэне не фармальную абалонку свайго героя, а выявіць яго жывую душу, трэба вялікая вера ў тое, што робіш, жаданне данесці гэта да глядача. Яшчэ—фантазія, інтуіцыя.

А ўвогуле творчасць акцёра не раскласці па палічках, не разлічыць, не ўзважыць. Застаецца нейкая таямніца...

Н. ТАРАСАВА,
студэнтка факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна

Аляксандр, — абодва мастакі. Вось яго ўнучка — чакае не дачакаецца васемнаццатай вясны, каб раскрыць напісанае ў дзень яе нараджэння пасланне дзеда. Вось вучні — вялікае (не злічыць) племя каткоўцаў, выгадаваных за паўвека (падумаць толькі!) работы ў студыі Палаца піянераў. Вось яго сад, вась інструменты, фарба, бланкеты, спісаныя думкамі аб сутнасці мастацтва, аб значэнні і метадыцы эстэтычнага выхавання дзяцей.

Вось, нарэшце, яго карціны, шмат карцін, эцюдаў, малюнкаў. На кожным палатне цяло яго рук, страшная любоў да жыцця, радасць адчування прыгажосці свету... Нельга ўявіць, што Сяргея Пятровіча ўжо няма. Чалавеку дадзена магчымасць жыць і пасля жыцця. Памяць — вась спосаб выхаду ў будучыню. Чалавек жывы, пакуль яго помняць, пакуль яго словы і справы здольны змяніць хаду будучыні, пакуль справы яго і словы здольны ўплываць на свядомасць нашчадкаў.

Не будзем падавацца юбілейнаму перабольшанню. Мастаку Каткову не ўдалося напісаць партрэтную формулу эпохі, як удалося гэта Дайнеку, Ніскаму або Мухінай. Чаму? Таму што большую частку сваёй творчай энергіі ён аддаў дзецям. Бо гэта толькі цяпер набірае сілу мастацкая адукацыя дзяцей. Ды і то колькі трэба яшчэ вырашыць праблем, каб сцвердзіць у грамадскай свядомасці думку, што мастацкая адукацыя — не прыхамаць дзеячаў мастацтва, а такая ж

дзяржаўная задача, як энергетыка і медыцына. Гэта толькі нядаўна з'явілася сістэма мастацкіх школ, хоць яшчэ і вельмі малалікіх у параўнанні з музычнымі альбо спартыўнымі. Цяжка нават уявіць, колькі сіл, часу патраціў Сяргей Пятровіч на прабаванне коснасці, інерцыі розных інстанцый, інструкцый і начальства для простага, здавалася б, справы—арганізацыі дзіцячых выставак і выдання каталогаў да іх. Да гэтага ж часу, няхай нам будзе сорамна, так і не ажыццявілася яго мара пра стварэнне музея дзіцячай творчасці ў Беларусі. Менавіта ён першым уздымаў гэтае пытанне яшчэ ў 50-ыя гады.

Чакае свайго часу і апрацоўка яго архіва па метадыцы кіраўніцтва дзіцячай творчасцю. Усё яшчэ чакае свайго часу само разуменне дзіцячай творчасці як мадэлі вобразнага мыслення, падобна на тое, як у свой час К. Чукоўскі ўбачыў у дзіцячай гаворцы мадэль народнай моўнай творчасці. Таму вельмі важна зараз пачаць работу па даследаванні педагогічнага вопыту С. Каткова, запісаць, зафіксаваць, пакуль ёсць магчымасць, успаміны яго вучняў, пачынаючы з яшчэ даваенных, цяпер ужо заслужаных мастакоў (У. Стальмашонак, М. Данцыг, Н. Шчасная) і канчаючы апошнімі яго вучнямі, якія прайшлі школу Каткова ўжо ў 70-ыя гады.

Нават сваю жывапісную работу Сяргея Пятровіч разумее часткова як работу з дзецьмі. Настаўнік павінен заўсёды быць у форме, павінен пастаянна практыкавацца ў тым,

М. ДАНЦЫГ. «Сонечны кантынент». (Памяці С. Каткова).

чаго патрабуе ад сваіх выхаванцаў, іначай страціць аўтарытэт. Гэта пастаянна прымушала яго працаваць, працаваць і працаваць. Там, у глыбіні яго няўрымслівай натуры, педагог і мастак зрасталіся ў адзінае цэлае. Адрозненне паміж імі, відаць, было такое: педагог веў дзяцей, а дзеці вялі мастака. Дзеці вялі мастака, таму што ён сам па сваёй сутнасці заўсёды заставаўся дзіцем.

Ну хто з сённяшніх жывапісцаў стаў бы гэтак жа сур'ёзна распрацоўваць сюжэт «Удалы ўлоў»! Колькі непад-

робнай радасці, звонкага смеху сабрала ў палатне 58-гадовага чалавека. А карціна «Раённы цэнтр» проста-такі пранізвае нас песняй піянерскага горна, чыстага, высялага, поклічнага. У «Лагойскім матыве» мастак спявае старажытную песню — паданне альбо баладу — пра зачараваных лебедзяў за даламі, за марамі, за высокімі гарамі...

Важна толькі адзначыць, што мастак не падрабляецца пры гэтым «пад дзяцей», а таксама, як і дзеці ў сваёй творчасці, робіць сваю справу з поўнай аддачай, на поўным сур'ёзе, як

вялікую і важную справу. Цяжка сказаць, ці дзецям несё ён гэтую ўласцівасць сваёй душы або сатворчасць з дзецьмі рабіла яго такім. Кажуць жа: «Што аддаў — тое тваё». І калі сустрэнуцца вам палотны С. Каткова, у любым з іх (за пошумам падзей, за вязкай шчыльнасцю пісьма) вы ўбачыце не проста кавалачак вобразнага ўспрымання жыцця, а галоўнае — вобраз жыцця, спосаб існавання на зямлі добрага чалавека, які любіць, які жадае і нас, глядачоў, бачыць такімі ж.

Аляксандр ДАБРАВОЛЬСКІ

«Непрэстыжнае» пасведчанне

вытрымае. А словы яшчэ маюць салідны падмацунак—журналісцкае пасведчанне, дакумент з фотанартнай і пячаткай, які пацвярджае прыналежнасць ягонага ўладальніка да паважанай дзяржаўнай установы... Вунь «Літаратурна» пісала, як хлопец без грошай і без дакументаў цэлы вагон купіраваны займеў—38 месцаў. А тут, маючы такія «коркі», застацца без свайго законнага месца ў зале?

Не хочаце верыць—не верце. А я ўсё-такі расказу. Сабралі нас на прэс-канферэнцыю перад карговым фестывалем «Беларуская музычная вясень». Забяспечылі інфармацыяй, далі часовыя пропускі на ўсе канцэрты. Абавязалі напісаць пра адкрыццё фестывалу: ўпершыню ў Мінску аркестр Мравінскага. І далі адну папярэдзілі: на гэты канцэрт вы ці вашы няштатныя рэзэранты наўрад ці трапіце. Ложа дырэк-

цыі ўжо «распісана», білетаў у нас няма і не будзе. Так што пішыце, а як уладнавацца ў зале—ваша справа, на тое вы і журналісты.

Праходзіў у Мінску фестываль «Маскоўскія зоркі». Дык тады самы прабіўны з нашых налег дамогся толькі таго, што яму паабячалі прадаць «па блаце» ўваходны білет. Ён тэлефанаваў пра сваю перамогу, але без радасці: «Пастаю на балконе на адной назе...»

Хопіць пра «дэфіцытныя» канцэрты, але не падумаеце, што ўвогуле на рэпетыцыі, на філарманійныя вечары, у музычныя тэатры мы ходзім без валаціты.

Здавалася б, што можа быць прасцей: прад'явілаш білету на цэнтральным або дзяржаўнаму вахцёру на службовым уваходзе сваё пасведчанне, ідзеш у гардэроб, выбіраеш месца ў зале (выбар, звычайна, багаты), у выпадку аншлагу просіш па-

ставіць крэселка, глядзіш, слухаш, нікога не турбуеш, нікому не замінаеш. Аднак... Звоніць мне познім вечарам калыжанка. Шчаслівым такім голасам паведамляе: прыйшла з опернага, пачула саліста, якога трэба было паслухаць у гэтым спектаклі, цяпер яна «у матэрыяле» і больш-менш ууляе, што далей рабіць. Сам спектакль захаплення не выклікаў, да таго ж, хатнія справы чакалі... Тады чаму такі радасны тон? «Ад пачуцця ўласнай годнасці і незалежнасці!»—веслялася яна. —За 15 мінут да спектакля купіла ў нас білет за рубель, напору ў зале было мала, выбрала ўтульнае месца і адчула сябе чалавекам!

Прызнаюся, калі-нікалі раблю гэтаксама і я. Купляю білет у напалову пусты залу. Журналісцкае пасведчанне хаваю ў сумачку... Сорам яму, такому пасведчанню! Толькі бюракратычная, канцільярская валтузня ад яго. Бывае, марную час на тэлефонны пошукі загіта, марную і свой і ягоны час на размовы, потым ён марную час і паперу, падаючы заяўну ў бюро прапуску, а там чалавек траціць і час і паперу на тое, каб выпісаць мне пропуск і зарэгістраваць

яго ў журнале. Потым я чанаю, пакуль знойдуць паперу з маім прозвішчам і аддадуць мне, глянуўшы ў маё ж службовае пасведчанне, з той, хто будзе прапуснаць у тэатр, уважліва параўнае разавы пропуск з пастаянным пасведчаннем. Ужо не кажу пра тое, што просіш пропуск і атрымліваеш з такім пачуццём, быццам прысвойваеш чыйсьці аванс на публікацыю. І абавязкова хвалебную. Неаднойчы мне і маім калегам намялялі: адміністрацыя супраць выдчы прэсе нават разавых прапускоў, бо ад гэтага ніякай карысці (?!).

Колькі ж такіх «разавых» можа спатрэбіцца за сезон! Колькі змарнаваных мінут, колькі папярковых бланкаў! Няўжо недастаткова самога асабовага пасведчання, каб на журналіста не глядзелі як на самазванца?.. Скардзімся мы на свае «непрэстыжныя дакументы», а ўспомніце, як яны выручалі, калі было неабходна паглядзець прэм'еру ў Маскве ці трапіць на канцэрт у рыжскі Домскі сабор... Паважанай, значыць, наша журналісцкае пасведчанне. Але чаму толькі ў Маскве ці ў Прыбалтыцы, а не ў сябе дома? ...Час перамен, час перабудовы. Значыць, сёння ёсць у нас

магчымасць «перабудаваць» годную паперу, выдаць журналісту, крытыку адзін часовы пропуск у філармонію, адзін—у Тэатр-студыю нінаанцёра, адзін—у оперны і г. д. А як жа змагацца з паператворчасцю?

Дык ці не змяніць, нарэшце, у тэатральна-канцэртных установах Мінска адносіны да асабовых журналісцкіх пасведчанняў (а значыць, да іх уладальнікаў)? Гэта вельмі проста. Давесці да ведама адміністрацыі залаў, білетэраў, дзяжурных вахцёраў: супрацоўнікі спецыялізаваных аддзелаў газет, часопісаў радыё, тэлебачання—прадстаўнікі афіцыйных арганізацый, а не «людзі з вуліцы», і могуць наведваць рэпетыцыі, спектаклі, канцэрты без асобнай дамоўленасці. Службовае пасведчанне—пастаянны пропуск для іх у залу і за кулісы. Месцы для прэсы ў зале гарантуюцца.

Давайце, таварышы, так і зробім. І ўсе мы, хоць нас зусім не многа, будзем удзячныя за стварэнне належных умоў для творчай працы, далейшай професійнай вучобы. У адваротным выпадку напішам ужо не іранічную «скаргу на свае дакументы», а сапраўды каленцёўны фельетон.

С. БЕРАСЦЕНЬ

Сцяпан ГАУРУСЕЎ

**ЗОРНАЙ
РАЗУМНАСЦІ
МОСТ**

...будуць в образе ребенка
Стоит и просит защитить его.
Мікалай ЦІХАНАЎ

І Сміт Саманта,
І Каця Лычова,
Вы ношу Атланта
Узнялі адмыслова.

Наш век акаянны
Не стаў перашкодай —
Праз гул акаянны
Ішлі вы са згодай.

Нагрузкі цяжкія
На вядоўя плечы;
Надзеі людскія
І —
боль чалавечы.

На фоне сляпога
Разліку-шаленства,
Як значылі многа
Дзве зоркі маленства.

Няма лепш ідэі
Для чалавека —
І ўсход сёння рдзее,
Як гальштук Артэка.

Фантасмагорыя

Шаблезубыя хмары-акулы,
Гоніць сівер ухмыльны зімы,
І падземныя сцяглы гулы
Непрыкметна хістаюць дамы.

Запытанне спалоханых шыбін—
Ці глыбока праломіцца дно?
Можа, людзі у вымершых
рыбін
Увасобіцца могуць даўно?

Калі свет на асі хістанецца
У асколках абвугленых сноў,—
Чалавецтва не хутка
прачнецца,
З інфузорый пачаўшыся зноў.

Медсястра

2-ая клінічная бальніца
г. Мінска. 1961 г.

Разбіты дом,
Заняўшыся агнём,
Зваргаюцца абвалы цесных
вуліц.

Хто дзіцяня бяздомнае
прытуліць,
Што сцялася самотным
птушаньм?

Дымы і гром. І невыносны чад.
Асколкамі бабулька
распластана.

І кулі, кулі — пырскамі
фантана
Над галавою самай акурат.

Заходам новым чорныя крыжы
Над ёю зноў. І жах праймае
востры:

Загінулі бацькі, браты і сёстры,
Яна адна.
Бяжы, дзіця, бяжы!

Ей давядзецца бегчы трыццаць
год,
І выжыць насупор
злачынцам хіжым.

І ў шапачцы—з такім знаёмым
крыжам —
Яе запомніць, каб любіць,
народ.

І вось дзялок увішны з ФРГ,

Матацыклетнага ўладальнік
клуба,
У нас разбіўся аб карэнні
дуба,
Застаўся ледзь жывы: эхэ! эхэ!
Ен трызніў. Ен пытаў хвілінай
той:
— Дзе я?
— У Мінску. —
Скрыгнуў у бяссілі:
— Ах, як шкада, што мы
недабамбілі...
Так зноў яна сустрэлася
з бядой.

Есць абавязак, што пад-над
усім,
Як успаміны горкія не гушай,
Да рання з кіслароднаю
падушкай
Яна сядзіць над ворагам
сваім...

Ледзь толькі смолы на ствалах
загуслі

І на аблоках промні
дагараць, —
Стары лясун бярэцца зноў
за гуслі

І —
пачынае ціхенька іграць.

Няўтульна струнам пад рукой
нягэглай,
Бо трацяць вышыню і глыбіню,
Пачуўшы пошчак перастрэкі
беглай,
Што скалыхне лясную цішыню.

Усеабдымным гулам кананады
Разгойданы вячыстыя камлі,
І дрэў паружавелых каланады
Пакутна парываюцца з зямлі.

Але ратунку ім не дасць
і неба,
І не астудзіць звільгатнелы
мох,
І птушкі ў полымі лунаюць
слепа,
Раняючы нямы перапах.

І праступаюць згусткам сумнай
долі,
Што і дасюль не вычарпаць
да дна,
Нібы апафеоз зямной юдолі —
Выжарына.
Пачварына.
Вайна.

У дваццаць год — любы з нас
дока.
Я мог і сам—ды што казаці!—
Ад Брэста да ўладзівастока
Вузлы ўсіх рээк развязаць.

І, каб душою абнавіцца,
Дзе жнівень шэпчацца
ў снапах,
Акон і колаў бліскавіца
Мільгне па дрэвах і слухах.

О, як люблю юнацтва сілу,
Што дорыць рытм і гул язды.
І —
вылятаюць з небасхілу
У біўнях дыму гарады.

Плячо тайгі,
скразняк Байкала
І —
акіянскія валы, —
Усё іменна вынікала,
Няйначай з прывіднай імглы.

Міражна,
зыбка,
беласценна
Над краем вечнай немагы,
І воблакаў ружовых пена,
Што акаймоўвала хрыбты.

Не падначалены прагрэсу,
Экалагічнасці лікбез
Заместа стрэсу
Слаў экспрэсу
У першабытным ззянні лес.

Размах узяўшы перуновы,
Спяшалі ў зайтра напраткі...

А пабудуеш горад новы —
Адпусціш ластаўкай з рукі.

Прыўзніме досвітак шалом

І, бліснуўшы стальной
кальчугай,
Зямлі паклоніцца чалом
І —
залюбуецца акругай.

А следам — дні-барацьбіты,
Самкнутыя жалезным строем,
Нібы названыя браты.
І —
кожны стаць гатоў героем.

З былін да сённяшняга дня —
Святла і цемрадзі змаганне.
І, каб свяціла вышыня,
Свой шлях абраў ты
без вагання.

І ты пад стрэламі стаіш
На купіне неапалімай.
Аддаўшы далям мір і ціш,
Навек зліваецца з Радзімай.

Узяўшы справядлівы меч,
Як і завешчана нам векам,
Ты праўду ўзвясць,
а зло —
адпрэч.

Каб заставацца чалавекам.

Аблокі ў агнях айтагенных —
Нябёсы з людзьмі на нажах.
Няўжо і ў затоеных генах
Нясці нашым праўнукам жах?

Няўжо ў баявым дымаце
Адказу знайсці не змагі,
І саван да роднае маці
Няўзнак прымяраць пачалі?

Дачаснай яе дамавіне
Не будуць патрэбны цвікі,
Як вецер развее па сіні
Чарнобыляў выдых цяжкі.

Шаленства найсцяж раскашуе,
І ўдаль рызыкаўна глядзець.
Няўжо ўтаймавальна
ў кашулю

Не можам мы хціўцаў адзець?

Зямлі, што крывёю намокла,
Да твару і ўбор навырост —
Не меч смертаносны Дамокла.
А зорнай разумнасці мост.

Праступіць цень з блакітнай
шыбы,
Што выдавала нічыёй,
Ды распагодзілася —
нібы
Ты з маці ўбачыўся сваёй.

І памяці няўлоўны валас
Балоча ў сэрцы затрыміць.
І распазнала родчы голас,
Што з цёмнай далечы ляціць.

Святло вачэй і рук дрыготных
Уваскрашаеш цеплыню —
Усё, што з далей незваротных
Пасвеціць сённяшняму дню.

Ружовой золкага ранета
Ірдзіцца боль...
Ды трэба жыць.
Хоць непрытульная планета
Яшчэ ў слязе тваёй дрыжыць.

Замчышы скрухі над Оршай,
Сініх шлогах чоўнаў і верб.
Жнівень часінай найгоршай
Хіліць калоссе на серп.

Шаблі паўстанскай Аршыца
Студзіць ляза серабро.
Вецер. Але не ярышыца
У чорнай жалобе Дняпро.

Ен Караткевічу звичны,
З дзён, як вучыўся хадзіць.
Можа песняра бліскавічны
Так і не ўмеў астудзіць.

Стокарнявісты-
вячысты,
Неба слуга і зямлі,
Нёс ён паданні ўрачыста,
Што нам ад продкаў дайшлі.

Доўлід,
і сейбіт,
і латнік,
Плыў на тайфунных плятах.
І з яго дзён незакатных —
Суму
аснежаны птах...

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

Усе мы шануем памяць нашага першага вучонага, асветніка і першадрукара Францыска Скарыны. Усе ведаем, што спаўняецца 500 год з дня яго нараджэння. Некалькі год назад ЮНЕСКО апублікавала спіс імёнаў вялікіх сыноў славянскіх народаў, юбілей якіх будзе адзначаць чалавецтва. Сярод іх — Францыск Скарына.

Усё нібыта добра: у рэспубліцы адчуваецца юбілейны рух — з'явіліся і рыхтуюцца да друку некалькі цікавых кніг, артыкулаў, створаны спецыяльны Скарынінскі юбілейны камітэт. У кастрычніку гэтага года АН БССР праводзіць першыя Скарынінскія чытанні, да якіх рыхтуюцца вучоныя краіны. А вось калі будзе афіцыйна адзначацца сам юбілей — грамадскасці невядома. Адбываецца вялікая блытаніна. Справа ў тым, што дакладна год нараджэння Ф. Скарыны невядомы. Існуюць розныя гіпотэзы, у друкаваных крыніцах называюцца розныя даты. Доўгі час меркавалі — 1486 год. (Гэту версію некалі навукова верагодна абгрунтаваў М. Шчакацін). Зараз больш пашыранае меркаванне — 1490 год. На ім пагадзілася АН БССР, складаючы свой юбілейны

**Юбілей Скарыны.
Калі ён будзе?..**

ны план навуковай дзейнасці. Да 1990 года рыхтуюцца і выданне спецыяльнай Скарынінскай энцыклапедыі. Але гэта вядома толькі вузкому колу вучоных, выдаўцоў. А тым часам адбываецца нешта абсалютна незразумелае, нейкая здзіўная несакардынаванасць у навуковай інфармацыі для шырокай грамадскасці. Таў у спецыяльным календары «Памятные книжные даты» (Масква, і ў артыкуле, надрукаваным у «Книжном обозрении», прафесар Я. Л. Немяроўскі піша, што 500-годдзе з дня нараджэння Ф. Скарыны адзначаецца ў 1986 годзе. Вялікім тыражом пайшла гэтая інфармацыя ў бібліятэкі, школы. Рэспубліканская прэса пра дату юбілею маўчыць. Маўчыць і юбілейны камітэт, Рэспубліканскае таварыства кнігалюбаў, сектар старажытнай літаратуры ІЛ АН БССР. Творыцца незразумелая таямніца. А між тым Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна не ведае, якую дату даваць у рэспубліканскім календары знамянальных дат, масавыя бібліятэкі не ведаюць, калі рабіць выстаўкі, вечары. Не актывізуецца лекцыйная прапаганда. Неабходна хутчэй зрабіць агульнавядомай дату ўгодкаў, каб не было так, што ў Маскве гавораць аб юбілейным годзе, а ў Мінску яшчэ маўчаць... Сёлета ўжо адбылася набыўшая шырокую вядомасць недарэчнасць, калі рэспубліканскі Палац прафсаюзаў надрукаваў юбілейную афішу, запрашальныя білеты на цікавую выстаўку прыватнай калекцыі мастацкай Скарыніны. Выстаўка па нейкіх тэхнічных прычынах не адбылася, людзі, якія прыйшлі на яе адкрыццё, разышліся ў вялікім здзіўленні. Можа, і зараз недзе на перыферыі нехта, напрыклад, школа, арганізуе юбілейнае мерапрыемства, не ведаючы праграмы АН БССР. Людзі шчыра жадаюць адзначыць угодкі Скарыны. Трэба даць ім неабходныя веды пра перспектыву падрыхтоўкі.

Вельмі добра, што АН БССР загадзя пачала рыхтавацца да свята і шмат зрабіла ў аспекце навуковай дзейнасці. Але юбілей Скарыны — гэта не толькі навуковая дзейнасць акадэміі. Гэта свята ўсяго народа, яго культуры. Нельга, каб пра святкаванне такога юбілею была «спущана дырэктыва» недзе за месяц да даты, як часам у нас адбываецца. Нельга, каб свята гэтае міжволі было зведзена да юбілейнага вечара і «тэрміновай» выстаўкі ў сталіцы.

Калі юбілей будзе адзначацца ў 1990 годзе, то становіцца ў рэспубліцы вельмі спрыяльнае: навуковая падрыхтоўка распачалася актыўна і ўжо вызначаецца перспектыва своеасаблівай «скарынінскай пяцігодкі». Гэта добра адпавядае гістарычнай рэспектыве юбілею — разыходжанню дзвюх гіпотэз пра год нараджэння Скарыны.

Няпростым быў жыццёвы шлях вялікага сына беларускага народа. Сучаснікі не аддалі яму заслужанага за подзвіг усходне-славянскага друкарства. Ды і нашчадкі стагоддзямі не меліся даць адпаведнай ацэнкі ягонай дзейнасці. І добра, калі зараз слава Скарыны, справа яго, высакорнае служэнне свайму народу будзе адзначацца нашай рэспублікай на працягу пяці год — ад першых Скарынінскіх чытанняў 1986 года да юбілейных мерапрыемстваў па культурнай праграме ЮНЕСКО.

І вось тут яшчэ адно трывожнае пытанне: ці не забыліся ў навуковых спрэчках пра год нараджэння даслаць у ЮНЕСКО канкрэтную заяву аб годзе, у якім Беларусь мяркуе адзначыць юбілей Скарыны? Ці зацверджаны ён, гэты год, да ведама іншых краін?

Усе гэтыя пытанні, унёўнена, турбуюць не толькі мяне. Як ветэран бібліятэчнай справы, добра ведаю, як складана належным чынам, на высокім навуковым і эстэтычным узроўні арганізаваць масавую прапаганду да юбілею, як важна і дату, і праграму ведаць загадзя. Скарынінскі юбілей, вельмі значны, адзначаць яго трэба на самым высокім узроўні.

В. ДЫШЫНЕВІЧ,
бібліограф

ВЫСТАЎКІ

ГІСТОРЫЯ ВАЧЫМА ДЗЯЦЕЙ

Мінчан і гасцей сталіцы, якія прыйшлі 2 настрычніка на вясэрні сезон у кінатэатр «Масква», чанаў прыемны сюрпрыз. Фак ператварылася ў імправізаваную сцэну, на якой вадзілі карагоды, спявалі купальскія, вясельныя, жартоўныя песні юныя ўдзельнікі фальклорна-этнаграфічнага ансамбля «Заслаўскія летуценнікі».

У такой нязвычайнай і святочнай атмасферы адбылося ў кінатэатры адкрыццё дзіцячай мастацкай выстаўкі «Заслаўе — старажытны горад», прысвечанай яго 1000-гадовай гісторыі. Свае жывапісныя і графічныя

работы дэманстравалі вучні за-слаўскіх сярэдніх школ № 1 і № 2 (кіраўнік Т. Гаранская), Рэспубліканскай школы-інтэрнату па музыцы і вышэйшым мастацтва імя І. Ахрэмчыка (кіраўнік П. Шарыпа), Мінскай школы мастацтваў (кіраўнік Л. Пятруль), а таксама іншых мінскіх школ і гурткоў выяўленчага мастацтва. Юныя мастакі з вялікай павагай і шчырым захапленнем адлюстравалі старонкі векапомнага мінулага Заслаўя і тое новае і цікавае, што адірывае ўранлівае і назіральнае дзіцячае вока ў сучасным жыцці старажытнага горада.

Я. ШУНЕЙКА

СПЫТАЙЦЕ, які мінчанін не любіць свайго горада, які не ганарыцца ім? Думаю, цяжка будзе знайсці такога жыхара сталіцы, які б не заўважыў тых адметных змен у ягоным абліччы, што красамоўна сведчаць: Мінск будучага, расце, прыгажэе. І тым больш недарэчнымі, крэд-нымі, прыкметнымі становяцца тыя пралікі ў мастацкім афармленні горада, якія на фоне чыстых светлых вуліц, новых архітэктурных знаходак у цэнтры і мікрараёнах «выпіраюць», рэжыць вока, выклікаюць няёмкасць за тых, хто паспрабаваў «упрыгожыць» сталіцу на свой капітал.

Пагадзіцеся, формы нагляднай інфармацыі і агітацыі, а гэта — рэклама, плакаты, вулічныя выстаўкі, разнастайныя стэнды, вітрыны, наогул будзённае і святочнае афармленне вуліц і плошчаў, — дапамагаюць нам успрымаць архітэктурнае асяроддзе, ажыўляюць яго, напаяюць сэнсам.

Давайце зірнем на Мінск зблізка, не з акна тралейбуса або аўтамабіля, а няпешна пройдземся па горадзе...

КОЛЬКІ ж «эстэтычнага смецця» на вуліцах, праспектах, магістралях: прымітыўная састарэлая рэклама, славаеснае шалупінне шыльдаў, шчытоў, а «каларат» твораў нагляднай агітацыі часам прымушае нават прыжмурыць вочы... Калі лозунг або плакат напісаны па графічных законах, усё роўна думаеш: чаму сёння наглядная агітацыя звяртаецца да грамадзян няхай правільнымі, але агульнымі, стандартнымі фразамі, якія «закаваны» ў такія ж стандартныя формы? Грувасткая, шматслоўная, вялая, яна не вызначаеца ні кідкасцю, ні навізнай форм, застаецца нярэдка непрыкметнай, інертнай. А дзе-нідзе яна проста псуе выгляд горада, перашкаджае яго дынамічнаму жыццю. Вось прыклад.

Уздоўж газона, які падзяляе праездную частку праспекта Пушкіна, на вул. Прытыцкага і іншых, устаноўлены вертыкальныя плоскасці, пафарбаваныя ў зялёны колер. На іх адбіты ажурны малюнак у выглядзе невялікіх крыжоў (бяздумна перанесеных з узораў старадаўняга ручнога ткацтва). І гэтыя ўмоўныя крыжыкі зусім не адпавядаюць сярпу і молату, якія вячаюць фанерныя ўстаноўкі. Ды і тэксты планшэтаў, умацаваных на гэтых устаноўках, — агульныя, ні да кога канкрэтна не звернутыя. Такія «ўпрыгожванні» на праспекце Пушкіна і вул. Матусевіча можна ўбачыць побач з буйнымі памерах бляшанымі зоркамі, пафарбаванымі ў брудна-чырвоны колер. Усё гэта ніяк не стасуецца з назвай вуліц, не мае ні эстэтычнай, ні ідэйна-вобразнай структуры.

Між іншым, гэтыя «творы» нагляднай агітацыі, якія чаргуюцца з дарожнай інфармацыяй, толькі перашкаджаюць вадзіцелям транспарту успрымаць неабходныя знакі дарожнай бяспекі.

Пойдзем далей. На рагу праспекта Пушкіна і вул. Альшэўскага вялізнымі літарамі выразана: «Слава савецкім будаўнікам!» Кожны з нас, вядома, аддае належнае працы будаўнікоў, і ўсё ж кожны бачыць: гэты лозунг не вяжацца з тым архітэктурным фонам.

ЧАЛАВЕК У «ІНТЭР'ЕРЫ» ГОРАДА

Праменад нераўнадушнага мінчаніна па вуліцах сталіцы

які ўтвараюць паняццё абшарпаных тыпавых дамы-скрынкі, што стаяць тут жа побач, а сам лозунг прыкрывае неўпарадкаваны, няўтульны вулічны куток. Аналагічнае прызначэнне і планшэтаў, устаноўленых на адхоне вул. Няміга, якія дарэмна спрабуюць утварыць штосьці накшталт мастацкіх кампазіцый. Фотарэпрадукцыі, якія страцілі свежасць, ні сваймі выглядам, ні зместам не даюць нагляднага сведчання ні аб росквіце беларускай культуры, ні аб узроўні дасягненняў у прамысловасці, будаўніцтве і г. д.

А ідэйная, не кажучы пра мастацкія вартасці, скіраванасць агітацыйна-афармленні рэфарма ў дзеянні, прымацаваных чамусьці каля кафэ «Белая вежа», што па вуліцы М. Горкага? Ды і змест іх, дарэчы, не раскрывае тых задач, якія стаяць перад грамадствам сёння ў гэтай найважнейшай справе.

Чым можна растлумачыць такое раўнадушша, абьякаваецца да справы, «плён» якой вывешаны на вочы мільёнаму гораду? Бяздумнасцю тых, хто адказвае за ідэйна-мастацкае афармленне гэтага раёна Мінска? Відаць, так.

Гэтае сумнае падарожжа па вуліцах сталіцы можна было б працягнуць. Але давайце збочым з цэнтры горада ў цішыню новых мікрараёнаў. Якая ж тут карціна? Пуста ў дварах (калі, вядома, прастору паміж дамамі можна назваць дварамі) жылых масіваў Захад-III,

Паўднёвы Захад і іншых. Ніводнага слова да тых, хто тут жыў. Але нельга даць зарок, што сярод гэтых шматпавярховых аграмадзін-дамоў раптам не з'явіцца тыпавыя шчыты са стандартнымі словамі і лічбамі. Тады тутэйшага жыхара, які будзе вяртацца з працы, зноў сустрэнуць фармальныя, памастацку невыразныя, шэрыя заклікі, якія былі ў яго перад вачамі на працягу ўсяго працоўнага дня. Ці не варта падумаць нарэшце, мо і для жылой зоны неабходны свае візуаль-

Словам, варта падумаць пра цэласную зладжаную сістэму нагляднай агітацыі ў агульна-гарадскім маштабе. А гэта спраўдзіцца толькі тады, калі мастацка-палітычнае афармленне — будзённае і святочнае — стане на прафесійныя рэйкі і арганічна ўвойдзе ў генеральны план развіцця горада.

А пакуль што мы па звычцы ўжо не заўважаем і іншых пралікаў у мастацкім аздабленні Мінска. Праходзім міма прымітыўна аформленых вітрын буйных універмагаў, не спы-

цёмна і няўтульна. Праўда, праэктарнае святло дзе-нідзе выкарыстоўваецца (абеліск на плошчы Перамогі, манумент у гонар горада-героя Мінска, помнік М. Калініну). Але як не стае гораду святла рознай тэматычнасці і афарбоўкі, асабліва ў падсветцы архітэктурных збудаванняў, якая б працягвала іх вобразнасць, індывідуальнасць, стварала б непаўторны вонкавы эфект. Прыклад гэтаму ёсць — асвятленне фасада кінатэатра «Масква». Дарэчы, дызайнеры лічаць, што яны маглі б распрацаваць не толькі колеравую палітру Мінска, але і пластыку ліхтароў для старой і новай часткі горада, зрабіўшы іх устойлівымі да знешніх уздзеянняў. Пакуль што, на жаль, у пэўных мясцінах горада і днём і ўначы пазіраюць на нас «шчарбатыя» ліхтары...

Хачелася б пагаварыць і пра метрапалітэн. Першая лінія яго павінна была ўнесці новы важкі акцент у мастацкую структуру горада. Аднак, на маю думку, вонкава метрапалітэн у Мінску заявіў пра сябе недастаткова выразна. Мінчан і асабліва гасцей сталіцы не задавальняе, напрыклад, інфармацыя, заключаная ў літары «М». Па сваім графічным сілуэце яна не з'яўляецца агульнапрынятай і таму не стала вобразна-сімвалічным знакам, а галоўнае — яна нечытальная з адлегласці. Графіка візуальнай інфармацыі ва ўсім комплексе метро — таблічкі-указальнікі, абазначэнне станцый на маршруце — не ўсюды ўпісалася ў архітэктурна-мастацкі ансамбль залаў, пераходаў. Часам іх таксама цяжка прачытаць. Бывае, нялёгка знайсці знак, які ўказвае напрамак выхаду з метро. Ды і мастацкая якасць буйных шрыфтоў у назвах станцый невысокая: у большасці сваёй яны эклектычныя, літары па сілуэце вяліка. Выключэнне — станцыя «Плошча Перамогі» і «Плошча У. І. Леніна».

І яшчэ пра метро. Мне здаецца малавыразнай па колеравай гаме станцыя «Плошча Якуба Коласа»; не ўзаемадзеіваюць кампазіцыйна-эмацыянальны фон, мастацкая пластыка з колерам і святлом у падземным пераходзе на станцыі метро «Плошча Перамогі».

Чаму ўзніклі гэтыя пралікі? Думаю, перш за ўсё таму, што з самага пачатку да будаўніцтва метрапалітэна не прыцягнулі пастаянны творчы калектыў з архітэктараў, дызайнераў, мастакоў іншых профіляў. Такой майстэрні няма і цяпер. А ці не выльеца гэта заўтра, калі пабягуць па рэйках паязды другой лініі Мінскага метро, у новыя супярэчнасці паміж мастакамі, будаўніцамі, архітэктарамі і... пасажырамі? Страціць жа ад гэтага кожны жыхар Мінска. Мне асабіста гэта вельмі хвалюе.

Ф. ВАЛАДЗЬКО, мастацтвазнавец

ТЭАТР

КУПАЛАЎЦЫ ЧЫТАЮЦЬ КАМЕДЫЮ

...Дзея новай камедыі М. Матукоўскага, якая зацікавіла Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, адбываецца ў нейкім міністэрстве ўзгадненняў, дзе ўзгадняецца літаральна ўсё — фасоны адзення, школьная форма, умовы спаборніцтва хірургаў, ну і вядома вынаходніцтва. Сюжэт закручваецца ў той момант, калі ў гэтае самае міністэрства самародек Мурашка прыносіць — не, не ідэю, а гатовы апарат, які называецца мудрамерам. (Дарэчы, і п'еса так называецца — «Мудрамер»).

Апарат гэты за некалькі секунд можа змераць у працэн-

тах... чалавечую дурноту. Варта чалавеку сесці ў выпрабавальнае крэсла, злучанае з апаратам правадамі, як чырвоная стрэлка на шкале паказвае ўзровень інтэлекту. Здавалася б, адкрыццё веку, але... ніхто не хоча добраахвотна садзіцца ў выпрабавальнае крэсла! А раптам працэнт будзе нечаканым і непажаданым? Калі пра крэсла даведаліся супрацоўнікі міністэрства, усё яны, як адзін, зніклі. На ўсялякі выпадак. У кабінце міністра ўзгадненняў засталіся толькі сам міністр, яго намеснікі і сакратарка. Кожны з іх знаходзіць вельмі важную прычыну, каб не са-

няе камунікацыі з адпаведным зместам?

Усе гэтыя факты сведчаць пра тое, што мы пакуль не можам прывесці прыкладу паспяховай распрацоўкі агітацыйна-мастацкага ўзору, нават у выглядзе выставачнага эскізнага праекта, які звяртаўся б да канкрэтнай групы людзей або прызначаўся для пэўнага раёна, зоны горада — прамысловай, культурна-асветнай, спартыўна-аздараўленчай, жылой. Чаму ж гэта так? Сёння ж і Саюз мастакоў БССР (секцыя агітацыйна-мастацкага афармлення) і Мінск мастацка-вытворчы камбінат МФ БССР маюць пэўны вопыт мастацка-праектнай работы па святочным афармленні горада, асобных аб'ектаў — выставак, музеяў, культурна-масавых, спартыўных мерапрыемстваў. Дзіўна, але гэты каштоўны вопыт чамусьці нікім не аналізуецца, не абгульняецца, нават не фіксуецца і не адбіраецца лепшае з таго, што ёсць у практыцы. Многія з цікавых знаходак проста згубіліся. Дык пра што гэта гаворыць? На маю думку, перш за ўсё пра тое, што ў Мінску няма і дасюль метадычнага цэнтры нагляднай агітацыі, які абслугоўваў бы горад і яго раёны. Не стае і курсаў павышэння кваліфікацыі мастакоў-афарміцеляў. І менавіта гэта вельмі важна, калі ўлічыць, што большасць мастакоў, якія працуюць у сталіцы рэспублікі над творами нагляднай агітацыі, спецыяльнай мастацкай адукацыі не маюць.

няемся каля розных маленькіх «сюрпрызаў», «марожаных», «піражковых», бо шыльды над іх уваходамі нібы схаваліся ад наведвальнікаў: такія яны шэрыя па колеры, наогул, па ўсім сваім мастацкім абліччы. Нас ужо не здзіўляе безаблічнасць светлавой рэкламы і знявечаныя грубымі металічнымі каркасамі фасады будынкаў, з якіх у будні зняты святочныя пано (пл. Леніна, тэатр оперы і балета і інш.). Здаецца часам, што рука мастака некаж бязліва і няўпэўнена дакранаецца да гарадскога палітры, а дызайнер да гарадскога асяроддзя не дакранаўся наогул. Вось чаму мне так і хочацца крыкнуць на ўвесь голас: «Пусціце дызайнера ў горад!»

ШТО гэта такое — гарадскі дызайн? Гэта і колеравая гама горада, і яго мастацкая пластыка, транспарт, назва вуліцы і нумарны знак дома, графіка візуальнай інфармацыі і дзіцячая пліцоўка, паркавая лаўка і газетны кіёск. Рэчы, на першы погляд, звычайныя. Але як важна, каб кожная з іх гарманічна ўвайшла ў гарадскі «інтэр'ер».

А светлавыя эфекты? Зразумела, горад вечарам набывае іншыя фарбы, рытмы, адценні. І немалую ролю іграе ў ім падсветка вітрын, дэкарэтыўнай пластыкі, фантазнаў, помнікаў, агні рэкламы, наогул, агульная светлавая гама вуліц і плошчаў, сквераў і набярэжных. Вось гэтага менавіта і не хапае Мінску. Вечарам у ім

дзіцца ў крэсла. Што ж рабіць?..

Пра далейшы лёс мудрамера вы даведзецеся са спектакля, які ўбачыць святло рэмпы ў гэтым сезоне. Ставіць яго

будзе галоўны рэжысёр тэатра В. Раеўскі.

А першай прэм'ерай новага сезона ў купалаўцаў стане спектакль «Прызначэнне» А. Валодзіна, пастаноўку якога ажыццявіць М. Шэйко. У пла-

нах тэатра на гэты год — «Дзеці сонца» М. Горкага, «Самотнікі Альтоны» Ж.-П. Сартра, а таксама п'еса маладога беларускага драматурга Н. Трэпіева «Вяртанне».

Тэкст і фота Ул. КРУКА

I.

Зрок болей за пачуцці наталяецца паззіяй чужых вуліц, дамоў, кравідаў. Пачуцці на чужыне спяць, сцвярджаеце Вы, а вочы стамляюцца. Іх стамляе архітэктурная панарама, што ўвесь час мяняецца. І такім, штокроку зменлівым, Вам убачыўся Брусель.

Здаецца, што бельгійская сталіца не мае аднолькавых будынкаў. Нібыта яна пазбаўлена хваробы стандартнага дойдліства і хаатычнай планіроўкі. Горад занадта эканомны і, быццам спружына, падціснуўся да апошняй магчымай рыскі, каб вызваліць месца вітрынам, рэкламам і аўтамабілям. Нават вадасцёкавыя трубы схаваліся ў сцены, а Каралеўскі пляц такі маленькі, што аўтамабілям дазволена ездзіць па трамвайных пуцях.

Будаўнічыя, альбо рэстаўрацыйныя пляцоўкі зусім мініяцюрныя. За невысокім драцяным плошчам, што абвешаны папераджальнымі чырвонымі лямпачкамі, убачыце двухтрох рабочых у жоўтых каскетках, адзін экскаватар і чырвоную цэглу, складзеную ў грацыёзныя стаўбункі і загорнутую ад дажджу ў цэлафан.

Зрэшты, больш чым мільённы Брусель не такі ўжо й мініяцюрны і шмат у чым аднолькавы. Але ён так густа аздоблены рэкламнымі шчытамі, што вельмі лёгка падмануцца на «архітэктурнай» арыгінальнасці амаль кожнага дома.

Дзіўна тое, што брусельская «арыгінальнасць» ствараецца даволі неарыгінальнай у сваім шматлікім тыражыраванні рэкламай.

Мяркуйце самі.

Фірма Jupiler паразвешвала па ўсім Бруселі і па ўсёй краіне шыльды і шыльдачкі са сваёй назвай. І дзе б Вы ні апынуліся, на які мур альбо дах ні зірнулі б, абавязкова прачытаеце Jupiler. На вільзых блакітных шчытах убачыце прыгожага юнака, які з асалодой піе піва. І на шклянцы таксама месціцца надакучлівая назва фірмы... Дарэчы, піва не такое ўжо і смачнае, як, скажам, чэшскае ці нашае літскае, і каштуе, згодна наўнаму турысцкаму меркаванню, даволі дорага. На адзін куфаль трэба выкласці 95 франкаў, што прыкладна адпавядае 1 рублю і 70-ці капейкам.

Без аніякага перабольшвання можна прыйсці да звышэмацыйнальнай высновы, што рэклама — самая нахабная істота ў свеце. Рэклама баіцца застацца без увагі нават на адно імгненне, таму імкнецца захінуць неба, зямлю і Ваш добры настрой. Яна кідаецца ў вочы і тады, калі яе не хочаш бачыць. Рэклама не любіць стандартных фарбаў, памераў, шрыфтоў, кампазіцый. Яна заўсёды хоча быць незвычайнай, хоць мэту мае самую будзённую: знянцу захпіць пакупніка і завалодаць ягонымі грашыма. Рэклама ведае, што яна патрэбна кожнай рэчы — ад парнаграфічнага альбомчыка да шаркпэтак, таму ўлада яе над чалавекам бязмежная. Яна падпарадкавала сабе свядомасць гандлярю і пакупнікоў і набыла характар татальнасці. Татальная рэклама самазадаволена выгульваецца на нязводнай пашы радыё і тэлебачання, часопісаў і газет, па ўсіх мурах і падмурках. Яе ласкава-драпежлівае аблічча вытыраецца з-за кожнага рага, спускае сваю ліпкую сліну з кожнай шыльды і вітрыны. О, гэтая істота ўвасобіла ў сабе найвышэйшую ступень эгаізму, бо карыстаецца ў гутарцы з Вамі толькі адным займеннікам «Я». Для маленькай Бельгіі і для Бруселя, што — памятаеце — нагадвае сіснутую спружыну, такая лексічная эканомнасць прымальная.

Татальная рэклама не мае і кроплі падабенства з рэкламай спакойнай, гутарковай. Той рэкламай, якой часам карыстаемся мы, калі атрымліва-

ем інфармацыю пра нейкую рэч, нібыта паміж іншым, за той жа ранішняй шклянкай чаю...

Не, ніякага спакою, ніякай гутарковасці, адзін толькі крык: «Я!».

Што Вас, наўнага турыста, можа выратаваць ад татальнай рэкламы?

Перш за ўсё, само брусельскае надвор'е — з пяці дзён тры абавязкова будзе ліць дождж. Тады адпачывайце сабе ў атэлі, альбо не вылазьце на слату з аўтобуса, і рэкламныя фарбы страцяць палову сваёй нахабнасці.

Дождж звычайна прыпадае на раніцу, а вечары ў Бруселі надзіва цёплыя, спрыяльныя для шпацыру. Дык вось, калі Вы дазволілі сабе вячэрнюю праходку, тады пільнуйце свой

Уздоўж тратуараў цягнуцца сучальныя аўтамабільныя плаці. У любой частцы горада, на любой плошчы «Вы пераадоўваеце іх, як некалі ў дзяцінстве, праз выратавальныя шчыліны. У платах павінны быць шчыліны. Гэта аксіёма, як і тое, што плот можна зрабіць і з такога вечна прыдатнага матэрыялу, як легкая аўтамабілі. Брусель перанасычаны аўтаплатамі. На іх не сушацца глечыкі і не апускаюць свае кароны сланечнікі. На іх набягаюць запрашалыя агні парнаграфічнага кінатэатра «Парыж», што ў цэнтры горада, і кладзецца пыл вуліцы Амерыканскай, на якой В. Арта ўпершыню ў Бруселі пабудоваў дом у стылі мадэрн. І кожнай раніцы Ваша здзіўленне люстравецца ў

біля, час ад часу вандраваў па роднай Фландрый?

Чуючы ў сабе талент скульптара, Ціль паказаў бы свабоду, — ці можа быць сумненне, — праз вобраз прыгожай і сумнай дзяўчыны, і ўсе пазналі б у ёй Нэлі.

Адрэ Маруа слушна заўважыў: «Наша планета занадта цесная для аўтамабіляў. У рэшце рэшт людзі будуць жыць, не пакідаючы месца, як расліны». Лёс ахвярае такую перспектыву Бельгіі, краіне на аўтамабільных колах, кожны чацвёрты жыхар якой за рулём.

Ад Астэндэ да Намюра, ад Турне да Льежа Бельгія засмечана кемпінгамі, заправачнымі станцыямі і прадстаўніцтвамі амаль усіх аўтакампаній свету. Зрэчас прамільгнэ на шыльдзе

цы, зноў разварочваюць свае машыны і гэтак па некалькі разоў.

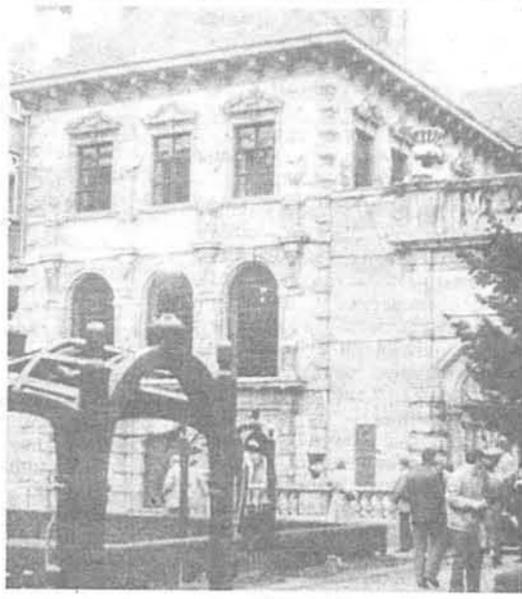
І ўсё ж адной кабеціне шанцавала. Вось яна пакінула сваё крэсла, прыладчыла дзверы і дамаўляецца з вадзіцелем. На апусцелай вітрыне Вы заўважаеце шыльдачку з цэнэмі. Насупраць вяды, піва, каньяку, музыкі і самога каханія пазначаны адпаведныя лічбы.

У такіх часы вуліца дэ Маршэ і суседнія вулачкі аддадзены мноству аўтамабіляў і жменьцы рэдкіх прахожых. У чадзе спаленага бензіну патанае водар юрлівай парфумы. Змарнаванае паліва ападае густымі плямамі на «лёгкай» Бруселя. Так бельгійцы называюць 400 га лесу, што на поўдзень ад сталіцы.

Дарэчы, 1 літр бензіну каш-

Меніг Дранько-Майснор

На радзіме Ціля Уленшпигеля

абутак. Пад ногі будуць трапляцца чорныя цэлафанавыя мяшкі, пад самую гічку напакананы смеццем. Смецце і скрынкі з пабітым шклом (паколатае шкло бельгійцы не выкідаюць на агульны сметнік, а складаюць асобна) з Бруселя вывозяць толькі тры разы на тыдзень. Таму па некалькі дзён чорныя мяхі ляжаць на вузенькіх тратуарах, замінаюць хадзе.

І яшчэ адна непрыемная перашкода чакае Вас на брусельскіх тратуарах. Як і ў кожнай сталіцы, тут таксама шмат сабакароў. Вечарам яны выгульваюць сваіх хвастатых пестуноў, і тыя, ачмураўляючы ад гаспадарскай увагі і бензінавых пахаў, шчодрэ ўгнойваюць брук. Добра трэба глядзець на дол, каб, крыў божа, не ўсунуцца ў «духмяную» пастку.

Нават самаму рамантычнаму паэту сучасны Брусель не ўявіцца рамантычным горадам.

Некалі ў паветры не таўкліся бензінавыя хмары, і можна ўявіць, як у тыя неаўтамабільныя часы Брусель уздымаўся ў неба. Чыстая сіняя пясціла царквы святога Аўгусціна і святую Капэлу, дзе пахаваны Брэйгел-Сялянскі, сабор святога Агудулы, на цяперашнім уваходзе якога маецца шыльдачка з сабакам, перакрэсленым чырвонай рыскай, і гатычны храм пад дзіўнай назвай Маленькі пясок. Горад імкнуўся ў палёце-сненні да сваёй абсалютнай незалежнасці ад цяжару і броду.

Сёння таго палёту не ўбачыце, бо старавечныя вуліцы і вулікі Бруселя невымерна пацяжэлі. Мільённатонны аўтамабільны баласт навак прыціснуў бельгійскую сталіцу да асфальтавага долу. Кіламетровыя аўтамабільныя чэргі аблыталі горад карункамі гумавых колаў. Гэтыя «карункі» карыстаюцца большым попытам, чым сапраўдныя. Дарэчы, славуць брусельскія карункі, нягледзячы на стрты шырокага пакупніка, усё яшчэ дорага каштуюць. На маленькую кішэнную хустачку, аздобленую імі, трэба выдаткаваць 600 франкаў...

гэтых шыкоўных платах, якія з абодвух бакоў шасэ дэ Монс шчыльна падступаюць да ўвахода атэля, дзе Вы жывіце, — атэля пані Ван Беле.

І калі б Вам, як рэжысёру, прапанавалі б у Бруселі паставіць «Сляпых» Метэрлінка, то Вы нічога лепшага і арыгінальнага не вынайшлі б, як размясціць дзейных асоб п'есы па аўтамабілях. І вось яны, сляпыя, напалоханыя, што нечакана знік святар, іхні павадыр, шукаюць яго, пад'язджаючы адзін да другога і сутыкаючыся металічнымі і гумовымі бамперамі. І адчай у такім становішчы не паменшыцца, наадварот, праз нейкі момант набудзе межы агульначалавечай катастрофы. Бо, седзячы ў машыне, немагчыма да святара дакрануцца рукамі, каб зразумець, што ён памёр, і што ў ягоную нерухомую машыну б'юцца ўсе астатнія.

На тратуарах каля кожнага аўтамабіля маецца лічыльнік: знак таго, што трэба плаціць, калі твая машына займае месца на вуліцы. Дарэчы, на брусельскіх тратуарах дарма шукаць хоць якое-небудзь кволае дрэўца. Дрэў няма, толькі пільныя лічыльнікі.

Шафёр, што абслугоўвае Вашу групу, зычлівы таўстун Элі, тлумачыць — таго, хто хітруе, каб не карыстацца лічыльнікам, чакае штраф 750 франкаў. За гэтыя грошы можна набыць добрыя чаравікі.

У брусельскім метро малалюдна, у падземных трамвайчыках таксама. А тралейбусныя лініі адсутнічаюць увогуле. Грамадскі транспарт не дае рэальнай свабоды і занадта дысцыплінуе рух. Бельгійцы лічаць, што толькі той сапраўды свабодны, хто мае машыну.

Пад Льежам ёсць помнік свабодзе ў такім вострым экстрэгантным бельгійскім разуменні — з пастамента вытыраецца, нібыта пасля аварыі (!), задняя частка легкавога аўтамабіля.

Цікава: які помнік свабодзе ўзвёў бы Ціль Уленшпигель? Няўжо і ён захацеў бы ўшапаваць камфорту і раскошы, ці ўсцягнуў бы на пастамент асла, на якім, не маючы аўтама-

і знаёмай назва «Лада».

Нягледзячы на сваю тэхнічную анемічнасць, Вы ўсё ж пераконваеце знаёмых бельгійцаў, што «Лада» не горшая за «Мерседэс» з яго шалёным коштам 1 млн. франкаў. «Лада» і выглядам зграбная і цаной прымальная. Трэба выдаткаваць на яе толькі 150 тысяч.

Праз кожныя пяць-шэсць год без капітальнага рамонту бельгійцы мяняюць свае «помнікі свабодзе» на новыя. Каля Бруселя можна наведаць аўтамабільныя могількі. На велізарным аўтасметніку гніюць металы, паракснее гума, буцвеюць фарбы. Але ўсемагутны культ машыны і тут не складвае свае крылы. Ён імкнецца ў вырай абсалютнай аўтамабілізацыі, да звыштэхнічнага цяпла, дзякуючы якому аўтамабілі будуць не з канвеераў сыходзіць, а вылуплівацца з яек.

Такое ўражанне, што бельгійцы ніколі не развіваюцца з аўтамабілем, які клопат ці справа ні выпадалі б. Нават на вуліцы дэ Маршэ, — месца «чырвоных ліхтароў», — яны накіроўваюцца на машынах.

За чыстымі шыбамі, асветленымі ружовым і блакітным агнём, чакаюць свайго грашовага выпадку брусельскія прастытуткі. Яны нібыта не заўважаюць вячэрняй вуліцы. Глядзяцца ў люстэркі, падпілююць кіпцікі, кураць.

На маруднай хуткасці чародкамі праходзяць па вуліцы дэ Маршэ «мерседэсы» і «вольвы», «аудзі» і «таёты». Мужчыны, што кіруюць імі, маюць адзін клопат — убачыць нешта незвычайнае на вітрынах. А на вітрынах нічога незвычайнага. Тыя ж гуллівыя памахванні пальчыкам і затоены сум у вачах. Адбываецца будзёны спектакль, асноўная мэта якога дэманстраваць падноўленае парфумай жаночае харавато і імгненную згоду на каханне.

Машыны, не прыпыняючыся, праходзяць міма ў самы канец вуліцы. Там робяць разваротак і зноў сабе марудненька пасоўваюцца паўз вітрыны. Мужчыны, як на кірмашы, пільна прыглядваюцца да тавару. Выбіраць не спяшаюцца. Апынуўшыся ў другім канцы вулі-

цы 27 франкаў. Каб праехаць на работу і вярнуцца дамоў, трэба, прыкладна, выдаткаваць на паліва 500 франкаў. Аднак фірма можа аплаціць палову спаленага бензіну, пры ўмове, калі работнік сваю машыну выкарыстоўвае ў мэтах службы.

Выдаткі ж аўтакаханцам, што няспынна круцяцца ў святле чырвоных ліхтароў, аплаціць толькі зычлівы Эрас.

Грэх, набыты на вуліцы дэ Маршэ, лёгка пакідаецца ў любым касцёле альбо праваслаўнай царкве. Для грэшных іудзеяў і мусульман ёсць у Бруселі сіднагогі і мячэці.

Калі плоць задаволена, а душа ачышчана, можна вяртацца дамоў. Машына застаецца на вуліцы, у чарадзе іншых, і начуе з люстэркам і лапкам «дворнікаў» на лабавым шкле.

Брусель заліты агнямі знізу, а з другога паверха і вышэй вокны закладзены густой цемрай. У кафэ, дзе столікаў больш, чым наведвальнікаў, працуюць тэлевізары і пабліскаюць каларовым тулавам гульнявыя апараты.

Афіцыйна прастытутыя ў Бельгіі забаронены. Вы пра гэта згадаеце, праходзячы паўз Каралеўскі палац. Кароль асноўна заканадаўца краіны. Улада яго, як бачна, мае даволі абмежаваны характар, бо прастытуты не пашкодзіла каралеўскага забарона. Дзяржаўныя вітрыны яна змяніла на прыватныя і пачувае сябе там, як і належыць, у пэўна-юрлівым спакоі.

Праз чыгунную рашотку брамы на Вас з халаднаватай цікавасцю будуць пазіраць каралеўскія ахоўнікі. У вокнах палаца няма ніводнага агенчыка — дакладная прыкмета таго, што кароль спіць. Салдаты адчуваюць сябе вольна. Яны навучаны вопытам ахоўніцкай службы, што гэты вячэрні час можна скарыстаць для ўласнага адпачынку. Пільнасць паслаблена, бо вакол кансерватыўна-заспакоены свет, і нават самы апошні вар'ят не зробіць замаха на караля. Салдаты адчуваюць гэта, таму і пазіраюць на Вас з абыякавай цікавасцю.

Эдуард ЯРАШЭВІЧ

На купале пацвельваецца з ветрам нацыянальны сцяг. Калі кароль пакаідае палац, нхета з ахоўнікаў абавязкова здымае сцяг, каб брусельцы ведалі, што караля ў палацы няма.

У Бруселі шмат помнікаў каралям і герцагам. Помнікі медныя, таму ўсе яны ў ярка-зялёных плямінах.

Вось цікавае суседства — насупраць помніка Альберту I мармуровая выява каралевы Елізаветы. Кароль на кані. Адзін конскі капыт узнесены над пастаментам у знак таго, што Альберт I памёр у паходзе.

Насупраць палаца правасуддзя абеліск, якім ушанавана памяць бельгійскіх салдат, што загінулі ў першую і другую сусветныя войны. Падзеі 1914—1918 гг. маюць асаблівае прадметнае ўвасабленне. На барэльефе сярод салдат выяўлены і сабака. У старой бельгійскай арміі сабакі выкарыстоўваліся пры транспарціроўцы цяжкіх кулямэтаў.

На Каралеўскім пляцы помнік герцагу Готфрыду Буёнскаму, якому ў колішнія яшчэ небельгійскія часы належаў маркізат Антверпена.

Гэтая частка Бруселя забудовалася пры Людовіку XVI, калі архітэктара займала патрэба пасля пампезнага барока вярнуцца да форм класіцызму, да антычнага святла.

Заўтра Вы зноў прыйдзеце на Каралеўскі пляц наведзеце музей жывапісу, а зараз трэба вяртацца на вуліцу дэ Монс, дзе Вас чакае атэль пані Ван Беле. Атэль знаходзіцца ў арабскім квартале. З другога паверха добра відаць, як у кафе насупраць каля гульнявых апаратаў і вакол більярднага стала тоўляцца арабы.

У сне Вы ўбачыце самыя нечаканыя спалучэнні шагалаўскіх фарбаў. Брэйгелеўскія святочны свет — таксама прыйдзе да Вас у гэтым сне.

На рагу Каралеўскага пляца і вуліцы Рэгенту ў суладдзі з дамамі, што пабудаваны ў стылі Людовіка XVI, размешчаны музей старажытнага і сучаснага жывапісу. Менавіта тут класічны радок «... фламандскай школы пестрыя сор» адкрываецца для Вас ва ўсёй мастацкай і гістарычнай рэльефнасці. Вы ўбачыце самую паэтычную карціну Пітэра Брэйгеля-Сялянскага «Перапіс у Віфлееме». Пры ўсёй знешняй фактаграфічнасці цэнтральныя і прыватныя вобразы карціны падпарадкаваны руху вялікага жыццёвага маштабу. Як ні дзіўна, гэты маштаб выяўляецца самымі простымі, «нізкімі» рэчамі. Тут і свінні, якіх колючы, і сикера на снапах салямы, і двухколавыя фуры, і бочкі, і глечыкі, і куры, і захоплены размаітай карнавальнасцю фламандскі люд, і Мясца з Іосіфам, знябожаныя, бо ўжо страцілі надзею займець месца ў гасцінцы. Біблейская легенда і фламандская рэчаіснасць сярэдзіны XVI стагоддзя паяднаны рэчымі звычайнага разумення і звычайнага хатняга ўжытку. Вялікая гістарычная энергія назапашана ў іх прастаце. Спасцігнуць прастату, як найбольш дзейную катэгорыю вечнасці, мэта любога мастацтва. І пазііі таксама, якая можа сцвердзіць чыстым голасам паэты, што характэрна нараджаецца са смецця... «Когда б вы зналі, из какога сора растут стихи...»

Мастацкая ўмоўнасць «Перапісу ў Віфлееме» мажорная, хоць постаць Іосіфа і Марыі прысінуты грувасткім клопамтам. Аднак іхні клопат не забыты мастаком. Яму нададзена адпаведна мера ўвагі, таму ў карціне няма адчаю, а ёсць паэтычнае святло і жыццёвая святлонасць.

І ў другім палатне таксама. «Падзенне Ікара» поўнае жыццёвага спакою і чалавечай руплівасці. У ім не адчуваецца страху, бо ніхто не заўважыў Ікаравай смерці. Вядома, што ў творы гучыць нота прыха-

ванай трагічнасці. Мастак не мог абысці яе, пра што сцісла і выразна расказаў Яраслаў Івашкевіч у наведзе «Ікар». І ўсё ж Брэйгелі і ў гэтай карціне мажорны, бо ён фламандзец, з «сялянскім», крыху іранічным, поглядам на з'явы і чалавечы побыт.

Мінуўшы колькі залаў, Вы напаткаеце палотны Марка Шагала. Музей мае дзве працы мастака «Закаханыя на даху» (1927 г.) і «Жаба, якая хоча стаць такой вялікай, як вол» (таксама 1927 г.). Яны належаць да паслявіцебскага перыяду, якому ўласціва відавочна-паслабленая трагічнасць прадметаў. Каб зразумець гэтую паслабленую трагічнасць, што ўрэшце набыла якасць казначна-мінорнага гучання, варта ўспомніць словы Р. Козінава пра «ранняга Шагала»: «На палотнах ранняга Шагала (віцебскі перыяд) насценны гадзіннік, самавар, газавая лямпа трагічныя».

Шагал у брусельскім музеі мінорны, нібыта супрацьлегласць і ў часе, і ў стылістыцы Брэйгелю.

Фіялетаваы постаці закаханыя, узнесеныя на дах, самотна знерухомелі над будзённасцю і пачуццёвай аднастайнасцю. Яны пакінулі зямлю і не дасягнулі неба. Яны на даху, няпэўным матэрыяльным прамежку паміж зямлёй і небам. Апрача сумы, у карціне жыве шчырмае пачуццё лагоды, бо каханне не зважае на няпэўную матэрыяльнасць.

На другім палатне яркія фарбы, створаныя дзіцячай свядомасцю мастака...

У вала зялёная пыса, жоўтае тулава, ружова-фіялетаваы крыж. Пасвіцца вол на чырвонай пашы. Побач дрэўцы з чырвоным і сінім лісцем, і ружовы з белымі беражамі цэбар. А ў самым кудзе месціцца невыразная раскірэка-жаба... Такім вольным матэрыяльным матывам Шагал сцвярджае сваю непарыўную залежнасць ад уласнай фантазіі. З-пад вонкавай стракатасці вынікае (ізноў-такі!) сумнае прадбачанне. Хіба дарасце жаба да памераў вала, калі мастак намалюваў яе знарок невыразна, па-дзіцячы?

Жывапіс, вольны ад вучнёўскага фатаграфавання, жывапіс паэтычнай фантазіі, як строгі настаўнік, выхоўвае глядача катэгорычнай перадумовай — не мастацтва павінны быць даступным для чалавека, а чалавек мастацтву.

Мяркуючы так, лягчэй зразумець неверагоднасць вобразнасці і тэхнікі Шагала.

Тэхніку мазка Шагал запачынуў у Маціса і іншых фавістаў. Фавістычнае пісьмо, вядома, яно не чыстае ў Шагала, а з цэнем пэўнай эклектычнасці, падпарадкавалася «віцебскай тэме» і выявілася праз самыя фантастычныя кампазіцыйныя пабудовы. Шагал першы з мастакоў XX стагоддзя зрабіў паветра пачуццёва-прадметным. Не толькі анёлы, людзі таксама могуць існаваць па-над зямлёй. З вышыні ў нечаканай перспектыве можа ўбачыцца ўсё свет і таксама віцебскі дамок з крывымі аканіцамі і рэшткай плота...

Ваша перакладчыца Марыета ведала Шагала асабіста. Яны пазнаёміліся ў Швейцарыі ў 1960 годзе. Трэцяя жонка мастака, яшчэ маладая жанчына, захаплялася горнымі лыжамі, таму на адпачынак з сям'ёй Шагал перабраўся ў паўднёвафранцузскага Ванса ў швейцарскія Альпы. У атэлі на першым паверсе меўся вялікі незаняты пакой. Шагал наймаў яго пад майстэрню. Ніхто з наведвальнікаў курорта не бачыў, як працуе мастак. Дзверы майстэрні былі заўсёды замкнёныя. Нават для Марыеты ўваход быў «забаронены», хоць Шагал выказаў да прыгожай бельгійкі і не дзяцей пашчотныя знакі ўвагі.

(Працяг на наступным нумары)

6 кастрычніка 1986 года пасля доўгай і цяжкай хваробы на п'яцідзесятым годзе жыцця памёр вядомы беларускі пісьменнік Эдуард Сігізмундавіч Ярашэвіч.

Эдуард Ярашэвіч нарадзіўся 28 жніўня 1937 года ў горадзе Бабруйску ў сям'і служачага. У 1954 годзе скончыў Смілавіцкую сярэднюю школу Чэрвеньскага раёна. Цяжкая хвароба прынавала Эдуарда Ярашэвіча да ложка, таму ён не змог вучыцца далей. Свае веды ён папаўняў пастаяльнай і настойлівай самаадукацыяй, прагным жаданнем быць далучаным да ўсяго, чым жывуць людзі. Да апошніх дзён заставаўся няштатным карэспандэнтам чэрвеньскай раённай газеты «Уперад». Шматлікая моладзь Смілавіч — вучні сярэдняй школы, навучэнцы зааветтэхнікума,

СПТВ, школы рабочей моладзі — дружыла з ім, бачыла ў сваім старэйшым таварышы мужнага карчагінца, знаходзіла ў ім рысы, вартыя для пераймання.

У 1956 годзе Эдуард Ярашэвіч апублікаваў у часопісе «Вошны» і газеце «Чырвоная змена» свае першыя апавяданні. Пярэ набралася сілы і вопыту. У розныя гады і ў розных выданнях пачалі выходзіць творы пісьменніка. Гэта былі кнігі гумару, апавяданняў, апавесцей. Сярод іх — «Вішанькі Восіпа Міхеевіча», «Прызнанне», «Дзень далёкі і блізкі», «Прантыка ў Вербічах», «Свет

імени твоего», «Белыя Лугі», «Пранжыць дзень». Апошняя кніга — аўтабіяграфічная апавесць «Вітаю цябе, раница», працу над якой перапыніла смерць.

Беларуская літаратура страціла сумленнага рупліўца, які адышоў ад нас у росквіце сваіх творчых сіл і магчымасцей. Памяць пра Эдуарда Ярашэвіча назаўсёды захаваецца ў сэрцах ягоных сяброў і таварышаў, усіх, хто ведаў гэтага шчырага і мужнага чалавека.

САЮЗ ПІСЬМЕННИКАУ БССР

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці пісьменніка Эдуарда ЯРАШЭВІЧА і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

КОЛАСАВА СВЯТА Ў МІНСКУ

У другі раз мінскі парк культуры і адпачынку імя М. Горкага ўсенародна ўшанаваў памяць Януба Коласа. Летась святая паззіі адбылося ў жніўні, сёлета яно прайшло ў дні, калі адзначалася 80 гадоў з часу першага выступлення народнага песняра ў друку. Не кожнаму ўдзельніку ўрачыстасці было вядома, чаму менавіта гэты нуток сталіцы рэспублікі абраны месцам правядзення свята. Голас з рэспрадуктараў даваў вытлумачэнне: «На тэрыторыі парку ў 1927—1941 гадах стаў дамок, у якім жыў Януб Колас. Тут ім напісаныя апавесці «Дрыгва», «Адшчапенец», паэма «Міхасёвы прыгоды», паасобныя раздзелы паэмы «Рыбанова хата», многія вершы і апавяданні... Дадама — дамок гэтаў на трэці дзень вайны, як і дамок Янкі Купалы. Чуюцца вершаваныя радкі і ўрыўкі з праязічных твораў

Януба Коласа, песні на яго словы, народныя мелодыі. І ўжо знаёмы радзёголас зноў напамінае, што на летняй эстрадзе выступаць калектывы мастацкай самадзейнасці г. Мінска і духавы аркестр.

Хораша прагучалі беларускія народныя песні ў выкананні самадзейных спевакоў Палаца культуры МТЗ. Даспадобы прыйшліся прысутным салісты А. Наліваеў (Палац культуры тонкасуюннага камбіната) і А. Лялюкоўская (Дом культуры будтрэста № 1).

Самай люднай была аўдыторыя літаратурна-мастацкай часткі свята. «Увага! Увага! — пачулася з рэспрадуктараў. Слухайце голас народнага песняра, выступленне паэта на ўрачыстым вечары, прысвечаным яго 70-годдзю». Змаўкае гоман. Апладысменты ішчасліўцаў той далёкай пары, наведвальнікаў опернага тэатра, дзе праходзіў

Коласаў юбілейны вечар, узмацніюцца апладысментамі сённяшніх прыхільнікаў творчасці песняра...

Пачынае і вядзе сустрачу лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Януба Коласа М. Лужанін. Затым выступаюць народныя пісьменнікі Беларусі І. Шамякін, заслужаны работнік культуры БССР, сын Януба Коласа Д. Міцкевіч, М. Аўрамчык, М. Татур, Л. Дранько-Майсюн, Н. Галіноўская.

Урыўкі з твораў Я. Коласа чытаюць М. Казінін і заслужаная артыстка БССР Р. Маленчанка, песню «Мой родны кут...» І. Лучанка і беларуская народная выканаве заслужаная артыстка БССР В. Шутова.

А пасля ў парк адыўся прымеркаваны да свята канцэрт Бельдзяржфілармоніі, які вяла музыкантавец А. Ракава.

І. КУРБЕКА.

Увага — конкурс!

З 15 верасня 1986 г. па 15 мая 1987 г. праводзіцца Рэспубліканскі конкурс на лепшыя эстрадныя маналогі, харавыя і сольныя песні, прысвечаныя 70-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Конкурс праводзіцца Міністэрствам культуры БССР сумесна з Саюзам пісьменнікаў і кампазітараў рэспублікі. Яго галоўная мэта — садзейнічаць больш поўнаму і шматграннаму адлюстраванню нашай рэчаіснасці, стварэнню новых твораў высокага ідэяна-мастацкага ўзроўню, прысвечаных Радзіме, Партыі і Рэвалюцыі, твораў, якія ўвасабляюць і раскрываюць аблічча сацыяльнага чалавека — актыўнага будаўніка камунізму.

Асноўная задача конкурсу — вызначэнне лепшых твораў для ўключэння ў рэпертуар прафесійных калектываў і салістаў, а таксама калектываў мастацкай самадзейнасці. Лепшыя творы будуць прэміраваны, набыты Міністэрствам культуры БССР і рэкамендаваны для выканання і выдання.

Да ўдзелу ў конкурсе запрашаюцца пісьменнікі, журналісты, члены літаратурных аб'яднанняў, прафесійныя і самадзейныя кампазітары.

На конкурс могуць прадставіцца літаратурныя творы, прызначаныя для прафесійнага выканання на эстрадзе, напісаныя ў прозе і вершах, герачынага, лірычнага, гумарыстычнага і са-

тырычнага накірункаў, якія пераканальна раскрываюць вобразы сацыяльных людзей — нашых сучаснікаў, іх працоўныя подзвігі, а таксама крытыкуюць розныя негатыўныя з'явы, што перашкаджаюць камуністычнаму будаўніцтву; песні для салістаў і суправаджэнні фартэпіяна і інструментальнага ансамбля, для вакальных і вакальна-інструментальных ансамбляў, для хору аднароднага і змешанага, і суправаджэнні і без суправаджэння. Творы, што дасылаюцца на конкурс, могуць быць прысвечаны ваенна-патрыятычнай тэме, барацьбе за мір, дружба народаў, гарадской і вясковай тэматыцы, г. зн. — ахопліваюць усе аспекты сучаснай сацыяльнай рэчаіснасці.

На конкурс прымаюцца толькі арыгінальныя творы, якія раней не публікаваліся і нідзе не выконваліся. Максімальны аб'ём літаратурных конкурсных твораў — не больш чым 5 машынапісных старонак. Тэксты ў песнях могуць быць скарыстаны як новыя, так і раней апублікаваныя.

Аўтары прадставіюцца на конкурс чотка напісаны чорнай тушшу нотны матэрыял: падтэкставаны клавір песні ў двух экзэмплярах і асобна тэксты, надрукаваныя на машыне ў чатырох экзэмплярах; партытуры вакальна-інструментальных, харавых твораў, напісаныя чорнай тушшу ў двух экзэмплярах. Рукапісы літаратурных твораў прадставіюцца ў чатырох экзэмплярах ма-

шынапіснага тэксту праз два інтэрвалы.

Работы, дасланыя з невыкананнем гэтых умоў або выкананнем нехайна, разглядацца не будуць.

Усе творы прадставіюцца пад дэвізам з прыкладаннем клеенага канверта, у якім знаходзіцца звесткі пра сапраўднае прозвішча, імя і імя па бацьку і адрас аўтараў.

Творы накіроўваюцца на адрас: 220010, Мінск, Дом урада, Міністэрства культуры БССР, «На Рэспубліканскі конкурс». Апошні тэрмін прадставлення матэрыялаў — 30 красавіна 1987 г. Для паштовых адпраўленняў тэрмін прадставлення лічыцца па штэмпелі месца адпраўкі.

Журы конкурсу прысуджае прэміі найбольш значным па ідэяна-мастацкім узроўню твораў і павінна завяршыць сваю работу да 15 мая 1987 г.

Устаноўлены прэміі: за песні для сольнага выканання і інструментальным суправаджэннем і ансамблевага выканання першая прэмія — па 200 руб., другая — па 150 руб., трэцяя — па 100 руб. кампазітару і паэту;

за песні для аднароднага і змешанага хораў з суправаджэннем і без суправаджэння першая прэмія — па 250 руб., другая — па 200 руб., трэцяя — па 150 руб. кампазітару і паэту;

за эстрадны маналог першая прэмія — 200 руб., другая — 150 руб., трэцяя — 100 руб.

А Б Ў В Ў

БЕЛАРУСКАЯ ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДАЎ ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

аб'яўляе дадатковы прыём на 1986 год у асістэнтуру-стажыроўку з адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасці віяланчэль

У асістэнтуру-стажыроўку прымаюцца асобы абодвух полаў не старэй за 35 гадоў, якія маюць закончаную вышэйшую адукацыю па абранай спецыяльнасці і прайшлі зольнасці да педагогічнай і мастацка-творчай дзейнасці.

Паступаючыя ў асістэнтуру-стажыроўку павінны мець вопыт практычнай работы па профілю абранай спецыяльнасці не менш за два гады пасля заканчэння вышэйшай навучальнай установы.

Маладыя спецыялісты дапушчаюцца да ўдзелу ў конкурсных экзаменах у асістэнтуру-стажыроўку непасрэдна пасля заканчэння ВУН па рэкамендацыях саветаў вышэйшых навучальных устаноў.

Заява ў асістэнтуру-стажыроўку падаецца на імя рэктара кансерваторыі з указаннем абранай спецыяльнасці з дадаткам:

- асабістай карткі па ўліку надраў з фотаздымкамі;
- характарыстыкі з апошняга месца работы;
- выпіскі з пратакола пасяджэння савета ВУН для асоб, рэкамендаваных у асістэнтуру-стажыроўку непасрэдна пасля заканчэння вышэйшай навучальнай установы;
- копіі працоўнай кніжкі;
- рэферата па абранай спецыяльнасці.

Паступаючыя ў асістэнтуру-стажыроўку здаюць конкурсныя экзамены па спецыяльнасці, гісторыі КПСС і адной з замежных моў у аб'ёме дзею-

чай праграмы для вышэйшых навучальных устаноў.

Асобам, дапушчаным да здачы ўступных экзаменаў у асістэнтуру-стажыроўку для падрыхтоўкі даецца дадатковы адпачынак у 30 календарных дзён з захаваннем заробатнай платы па месцы работы.

Дакументам, які пацвярджае права на адпачынак, з'яўляецца паведамленне за подпісам рэктара аб допуску да здачы экзаменаў.

Прыём дакументаў па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Уступныя экзамены з 15 па 25 кастрычніка 1986 года.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Алесю Рэзанаву з прычыны напатнаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

Чытаеш некаторых нашых крытыкаў і часам аж за галаву хапаешся, аж «ум за разум» пачынае заходзіць. Ад іх прэтэнцыйнасці, ад навуковападобнасці і псеўдаінтэлектуальнасці іх літаратурна-крытычных апусаў. І вось увялілася мне крыху фантастычная, але вельмі ўжо блізкая да сапраўднасці сітуацыя... Альманах «Мелкія глыбіні» змясціў новы твор Якава Прабівайцава пад назвай «Дзядулеу козлік». Змест твора, у двух словах, наступны: «Жыў-быў у дзядулі беленыі козлік. Уздумалася козліку пагуляць. Адправіўся ён у горы. Напалі на козліка чорныя ваўкі. Засталіся ад коз-

ліка рожкі ды ножкі, двое рожак і чатыры ножкі».

На гэты шматзмястоўны і высокамастацкі твор адгукнуўся адрозна два крытыкі, Вялебонс Драўдэ і Пуль Лобік, у друку адрозна з'явіліся адпаведна два — па колькасці тых рожак — артыкулы «Загадка, якая скіроўвае разум за межы звычайнай свядомасці!» (аўтар В. Драўдэ) і «Не веру!» (аўтар П. Лобік). Аназаўшыся па волі лёсу ў якасці публікатара, прапаную іх увазе чытачоў «ЛіМа».

Эдуард СКОБЕЛЕУ

ДВОЕ РОЖАК І ДЗВЕ ДУМКІ

ЗАГАДКА, ЯКАЯ СКІРОЎВАЕ РОЗУМ ЗА МЕЖЫ ЗВЫЧАЙНАЙ СВЯДОМАСЦІ!

Магутны гуманістычны пафас твора Якава Прабівайцава адзначаўся ў перыядычным друку Х. Бірбіроевым, Б. Гулькіным і Н. Траўнінай-Пячорскай. Які сказаў у гэтай сувязі нямецкі філосаф Кант, «на прыгожае мастацтва трэба глядзець, як на прыроду».

Менавіта з гэтых пазіцый мы хочам вылічыць сугестыўны альбо падтэкставы сэнс гэтай, несумненна, тонка зашыфраванай, мы казалі б, балады, бо прачытаўшы яе ў лоб банальна і не можа задавальняць густаў вытанчанага чытача.

І сапраўды, у беларускай, рускай ды і ва ўсёй заходнеўрапейскай літаратуры мы не знаходзім аналагаў задуме такога калывага ахопу рэчаіснасці, дзе жыццёвыя рэальнасці пачытаюцца арганічна зліты са смерцю, як жаданым (мы гэта пакажам) выхадом з супярэчнасцей жыцця тых, хто шукае стан спяноўці, як называлі яго ў старажытнасці індусы, нірваны.

У старажытна-эскімоскім эпасе (глядзі творы французскага даследчыка дэ Балбаце і амерыканскага літаратуразнаўца Косці Янкевіча) ёсць падобная сюжэтная канва. Зразумела, гаворка там вядзецца не пра козліка, а пра аленя, і не пра горы, а пра тундру. Я. Прабівайцаў мог, канечне, ведаць пра пазіцыю збор эскімоскага эпасу, які выдадзены ў Лондане ў 1961 годзе, калі не па арыгінале, то ў цудоўных перакладах Г. Бурхалава, якія друкаваліся ў дадатках да аднаго з самых папулярных нашых часопісаў...

Нас цікавіць, што здарылася з белым козлікам? Уплыў жа твора на чытача, як сцвярджаюць сучасныя спецыялісты, вызначаецца не самімі вобразамі, але ўяўленямі і асацыяцыямі, што гэтыя вобразы выклікаюць. Вы можаце стварыць вобраз гноевай кучы, але калі ён вынікая асацыяцыяў нектара, то гэта і будзе яго сапраўднай сацыяльнай дзейнасцю — пытанне, якое і павінна прымусяць многіх перагледаць свае ўстарэлыя падыходы: лабавыя атані на ўяўнага ворага ўжо гістарычна жылі сябе.

З гэтых пазіцый мы, здаецца, вельмі пераканаўча прасочваем, што паэма «Дзядулеу козлік» апладатворана ідэямі індыйскай рэлігійна-філасофскай свядомасці. Бо індзізм трантуе смерць як найвышэйшае шчасце, калі канчаюцца зямныя пакуты і пераходзіць да вечнай асалоды.

Козлік (актыўны мужчынінскі пачатак, рыцар, імя якога нам пакуль невядома) — носьбіт святла (белы) сутыкаецца з носьбітамі сусветнага зла (чорныя ваўкі). Трэба меркаваць, адбываецца жорсткая жыццёвая барацьба, і паколькі козлік дасканала валодае медытацыяй, ён выбірае шлях добраахвотнай гібелі, хутчэй за ўсё самагубствам, бо ў паэме не выпадкова, вядома, няма ні слова аб тым, што козліка разарвалі. У жаданні зразумець жаночы пачатак жыцця козлік паідае дзядулю, імкнучыся да жыццёвых уцехаў (танха), але ў змаганні пазнае іх пагільнасць. Згодна дагматам джайнізму, самазбойства разглядаецца неабходным актам, калі чалавек не ў сілах супраціўляцца страшчам, такім чынам, козлік у завуальраванай форме дэманструе нам асноўны спосаб адмаўлення ад жаданняў.

Уласна, не выкрэслівае ж сучасная крытычная права-свядомасць, скажам, таго ж Булгакава з яго «Майстрам і Маргарытай». Таму, што ён аддае даніну ў сваім рамане альбігойцам, Г. Скаварадзе і Гофману, стваральніку назачнага мысленна чалавецтва. І ў той жа час нішто не гаворыць, што Булгакаў хацеў даць для народа сваё разуменне сучаснага яму грамадства, выводзячы цёмныя д'ябальскія сілы, якія дзейнічаюць у нетрах рэвалюцыйнай рэчаіснасці.

Але вернемся да паэмы Я. Прабівайцава. Згодна тэарэтыкам «адхавані-раса», «схаваны сэнс адчуваецца непасрэдна адначасова з літаральным». Аўтар умела нарошчвае зададзены філасофія пазыцыі настрой псімізму ці, дакладней, смутку па аптымізму. Козлік усведамляе не інакш як ілюзорнасць свету і не хоча змагацца за матэрыяльную навязваюць дагматыкі.

Рафінаваная заходняя і ўсходняя філасофія не дапушчае вельмі зрачонай перспектывы, хоць і падкрэслівае, што ў царстве свету кіруе бог, а ў царстве цемры — сатана. Такім чынам, пасціжэнне яўнай і няўнай боскай субстанцыі прасвятляюць пісьменніка ў існую сучасную літаратуру.

Усё гэта вельмі перананаўча, маючы на ўвазе «Дзядулеага козліка». На самой справе, што азначаюць гэтыя загадкавыя астаткі ад козліка — два рагі і чатыры ножкі?

Густаў Адольф Гусман заўважае ў сваёй манаграфіі «Магія лічбаў», што калі адзіна сімвалізуе ўсклік пачатак свету, то два — гэта ўжо зародак, элемент аплад-

нення. Але ж мы бачым у паэме Прабівайцава спачатку два (засталіся рожкі), а затым чатыры (ножкі), то такое падваенне намякае на бласконнасць развіцця матэрыі, а паколькі агульны лік уцалелых прадметаў — шэсць, то гэты фінальны акорд як бы сімвалізуе віфлеемскую зорку, што прадказвае нараджэнне новага літаратурнага, можна сказаць, генія.

Словам, канцэптуальны сэнс паэмы «Дзядулеу козлік» — даць філасофскае абгрунтаванне некаторых жыццёвых з'яў, адушаваць іх і натуралізаваць. І метады, які выкарыстоўвае аўтар, больш за ўсё нагадвае нам правансальскія кампазіцыйныя прыёмы, якія ідуць ад старажытных грэкаў, аб чым ёсць выдатны артыкул П. Кушнера ў слоўніку Бракагуза-Ефрона, які не мог не прачытаць Прабівайцаў, бо гэты артыкул 1946 па ліку, што супадае з годам нараджэння самога аўтара.

Такім чынам, няма падстаў сумнявацца, што вобраз козліка (рыцара, трубадура) запаяваны Прабівайцавым у ранне-скандынаўскіх сагах, аб чым надзвычай дакладна заўважыў Б. Піт (1846—1902) у сваім трактате «Кожны ідзе ўжо адкрытым шляхам, так што не дурыце нам галавы».

Выклік чорным, рэакцыйным сілам, які мы паказалі вышэй, арганічна зліўся ў паэме з сярэднявечнымі рэлігіямі Еўропы, але гэта толькі падкрэслівае значэнне ўкладу Прабівайцава ў развіццё стылістычных навацый сучаснасці.

НЕ ВЕРУ!

Перада мной чарговы раман-эса Якава Прабівайцава «Дзядулеу козлік». У наш час, час поўнага разнаволення і пераадолення дагматычных установак бюракратыі, гэты твор палюхае сваёй амбіцыйнасцю і чарнасоценным сэнсам. На самой справе, я пытаю: чаму чорны ваўкі павінны абавязкова з'есці белага козліка? У козліка ёсць рогі. Нарэшце, дзядуля. Ды і сусветная дэмакратычная грамадскасць, якая здольна ўтаймаваць жменьку імперыялістычных генералаў з Патамана.

Пара наогул адмяніць падзел свету на чорнае і белае. У такім выкананні палатна жыцця мы не убачым ісціны. Мы ўсе аднаго колеру, усе пагразлі.

І потым я не веру, што козліку кепска ў дзядулі. Пісьменнік прыдумаў гэтую налізію. Гэта не сапраўдна

Прабівайцаў, гэта падроблены Прабівайцаў.

Кожны з нас мог бы даказаць, што тут — у наўнасці разумення мараль у працэсе самарэалізацыі. Але верагодна, што Я. Прабівайцаў засвоіў рэчаіснасць толькі з пункту гледжання ідэалізацыі мінулага. Так, яшчэ зусім нядаўна ён усведамляў сваё поўнае неўцтва, заявіўшы няк у інтэрв'ю, што не разумее вобраза Карабаса Барабаса, — і гэта выдае з галавой яго амбіцыйнасць.

Гісторыю нельга пераглядаць у непрадбачаным кірунку. Недапушчальна прывязаць асабісты брагготні да «цацан» сусветнага характару. Я. Прабівайцаў даводзіць чалавецтва ў асобе козліка (ці козліка ў асобе чалавецтва) да пагібелі, што супярэчыць асноўным канцэпцыям гуманізму.

Перш за ўсё не выпісаны вобраз дзядулі. Аўтар не знайшоў ні моўных, ні іншых характэрных рэалій, якія персаніфікуюць вобраз гэтага адпетага рускага пана, правая рука якога не ведае, чаго хоча левая нага, што ні фразы, то не па-руску, не скача, не танцуе. Хоць паважаны Драўдэ спрабуе падмацаваць аўтарытэтнасць Я. Прабівайцава, нічога з гэтага не выходзіць.

Падгалубваючы адзінаквалы факты, магчыма, такое і было ў грамадстве. Я. Прабівайцаў дэмагагічна згушчае фарбы, імкнецца запалохаць грамадскую думку неіснуючым жулелам чорнага ваўка. Больш таго, душом расізму, падзелу грамадства на козлікаў і ваўноў так і цягне ад гэтага пагрознага твора. Месяца гістарычнай метадалогіі заняла нястрымная фантазія аўтара. Яго прэтэнзіі на аб'ектыўнасць і навуковасць, мянка кажучы, неабрунтаваны. І — гэтыя намікі, недапушчальныя зарыз, калі грамадства павінна выходзіць на поўнай свабодзе крытыкі і самакрытыкі. Інакш кажучы, не аўтары павінны самабичавацца, каб не адставаць ад часу, а ўсе крытыкі павінны стаць бласпярчымі, і гэта будзе тым новым падыходам, які не пакіне камення на камені ад грамадскіх аўтарытэтаў.

Я. Прабівайцаў робіць наскокі на нашы дзейныя асновы, навязваючы нам, па сутнасці, дыскусію аб тыпедысідэнце, якім фантычна аказваецца белы козлік. Чаму ён шукае кантакту з сацыяльнай слайт? Чаму добраахвотна ўступае свае пазіцыі, пакідаючы праціўніку не толькі спянуаўнае мяса і шкуру, але рожкі і ножкі?

Замілаваныя пасажы Драўдэ ў адрас аўтара ніяк не састыкуюцца з канкрэтнай канвой твора. Уступкі папоўчыне ў ле самым агідным варыянце адносіцца, такім чынам, да таго кампліментарнага роду, якім даўно і невылучна здураны некаторыя аўтары. Нашаму грамадству, новым маладым паналенням патрэбны зарыз такіх пераканаўчых вобразаў белых козлікаў, якія выходзяць адзіна на адзіна з назлападобнымі крэатурамі і пацвярджаюць сваю маральную перавагу. Катэгорыя «ўздумалася» адносіцца, канечне, да таго перыяду сацыяльнага развіцця, якое адрознівае валюнтарызм і забыццё інтарэсаў крытыкі. Такім чынам, прапагандуючы, фактычна, уседзвольнасць, аўтар сам сыходзіць на мяшчанскія пазіцыі. Такім чынам, выдаўцам пара зрабіць належаўныя вывады адносна Я. Прабівайцава, асабліва ў святле нядаўняй дыскусіі аб заслілі шэрых твораў у літаратуры, бліснуча паказанымі лепшымі прадстаўнікамі нашай крытычнай думкі.

Праўда не павінна выступаць у выглядзе дыктатуры, нейкай дубінкі дасведчанай свядомасці — галоўны вывад, які робіць крытычная думка ў сувязі з відавочна няўдалым, заганным творам Якава Прабівайцава.

з 13 па 19 кастрычніка 1986 года
13 кастрычніка, 20.15
ДРУГІ УЕСАЮЗНЫ ФЕСТЫВАЛЬ
НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ.

Выступаюць удзельнікі мастацкай самадзейнасці Брэсцкай вобласці.

14 кастрычніка, 19.50
«СВЯТА СЯМ'І АДЗІНАЙ».

Рэпартаж аб Днях літаратуры і мастацтва Эстонскай ССР у Беларускай ССР.

18 кастрычніка, 10.40
ТЭЛЕВІЗІЙНЫ КЛУБ НАРОДНАЙ
ТВОРЧАСЦІ.

Выступленне агітбрыгады вытворчага аб'яднання «Гарызонт».

18 кастрычніка, 13.35
МУЗЫЧНЫЯ СПЕКТАКЛІ КРАІНЫ.

Дж. Расіні, «Шлюбны вельсель». Спектакль Маскоўскага камернага музычнага тэатра.

Рэжысёр-пастаноўшчык Э. Анімаў. Выканаўцы Е. Балычэўскі, М. Лемешава, А. Пекеліс, І. Барценева, А. Малчанаў, Дырыжор — В. Агранскі. Уступнае слова музыкaveda Г. Хаймінавай.

18 кастрычніка, 15.45
НА АТРЫМАННЕ ДЗЯРЖАУНАЙ
ПРЭМІІ СССР.

«Дыялогі ў глядзельнай зале». Абмеркаванне фільма «Бацькі і дзеці».

18 кастрычніка, 18.30
«І СЛОВАМ, І СПРАВАЙ».

Сустрэча народнага пісьменніка БССР І. Шамякіна з рабочымі Мінскага аўтамабільнага завода.

18 кастрычніка, 19.55
ТЭЛЕВІЗІЙНЫ ВЕРНІСАЖ.

«Пявучае дрэва». Расказ пра фалькларыста, майстра беларускіх народных інструментаў У. Пузыню. У перадачы прымаюць удзел фальклорны інструментальны ансамбль «Нёманцы» Капыльскага раёна, фальклорны інструментальны аркестр «Капыльскія дудары», артысты Беларускага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа.

18 кастрычніка, 23.10
«СУСТРЭМЦЯ ПАСЛЯ
АДЗІНАЦАЦІ».

Жартоўная музычная праграма з удзелам папулярных артыстаў эстрады і кіно.

19 кастрычніка, 11.50
«МЕЛОДЫІ РАЙМАНДА ПАУЛСА»

«Усё трэба бачыць, за ўсім сачыць. Можна быць сучасным і працаваць стабільна, не хістаючы, то ўправа, то ўлева, але пры ўмове, калі ты на самай справе вялікая асоба», — гаворыць вядомы кампазітар. Перадача знаёміць са светапоглядам і творчасцю Р. Паўлса.

19 кастрычніка, 13.20
«ТВОРЧАСЦЬ МАЛАДЫХ».

Яркай падзеяй культурнага жыцця стаў пленум Саюза кампазітараў БССР, прысвечаны творчасці маладых кампазітараў. Маладосць беларускай музыкі сёння прадстаўляюць кампазітары У. Солтан, В. Сяржук, М. Літвен, В. Капыльскі, Г. Гарэлава і іншыя. Фрагменты з іх твораў прагучаць у перадачы.

19 кастрычніка, 14.20
НА АТРЫМАННЕ ДЗЯРЖАУНАЙ
ПРЭМІІ БССР.

«Як агонь, як вада». Перадача знаёміць з раманам-эса А. Лойкі пра Янку Купалу. Размову вядуць М. Федзюковіч, А. Лойка, В. Шырко.

19 кастрычніка, 15.55
«ЮНАГА СЭРЦА ПАРЫВЫ».

Перадача расказвае пра рэспубліканскі часопіс «Маладосць». У перадачы прымаюць удзел А. Грачанікаў, А. Асіпенка, Э. Зарыцкі, У. Някляеў, Г. Далідовіч, А. Дударэў, Я. Янішчыц і іншыя.

19 кастрычніка, 18.40

Рэпартаж з творчага вечара народнага артыста БССР М. Яроменкі. Вядучая — народная артыстка БССР М. Захарэвіч.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўнага Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05933 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарэва, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выяўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталітэрацый — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы (праз два інтэрвалы). Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.